Najstarejša slovenska revija za kulturo in družbo

ZVON

3/4 2014

Viktor E. Frankl
Volja do smisla
1851
Viktor E. Frankl Volja do smisla
1851
1851
Celjska Mohorjeva družba
Prva slovenska založba

ZVON

Najstarejša slovenska revija
za kulturo in družbo

2014, letnik XVII, številka 3/4

Uredništvo
Jože Faganel
Alenka Veber
Nina Zidar
Marko Tavčar

Lektoriranje
Špela Zupan

Oblikovanje
Jurij Jančič

Računalniški prelom
Rok Ločniškar

Marketing
Simon Ozvatič
simono@celjska-mohorjeva.si

Rokopisi
mohorjeva@siol.net

Naslov uredništva
Nazorjeva 1
Ljubljana
Tel.: 01/244 36 70

Naročniška služba
Lidija Koštomaj
info@celjska-mohorjeva.si
Tel.: 03/426-48-00

Založili
Društvo Mohorjeva družba
(zanj Jože Planinšek)
Celjska Mohorjeva družba d. o. o.
(zanjo Jože Faganel)
in Goriška Mohorjeva družba
(zanjo Renato Podberščič)

Tisk
Dravski tisk d. o. o., Maribor

Cena
Posamezna številka
5,40 EUR
Letna naročnina
27 EUR
Letna naročnina za tujino
45 EUR

Revijo sofinancira Javna agencija
za knjigo Republike Slovenije

www.mohorjeva.org

Uvodnik

3 Janko Moder (1914–2006)
neminljivi Slovenec
Jože Faganel

Leposlovje

6 Na Gori pri Mariji Snežni
Vladimir Kos

7 Dnevnik 2003 (VI)
Akad. Alojz Rebula

10 Breze
Jani Rifel

11 Veliki oder sveta
Calderon de la Barca – Janko Moder

Esej

42 Skrivnostni uboj graditelja templja
Hirama Abifa
Sandi Sitar

Pogovor

46 Le s prevodom se lahko predstaviš
govorcem drugih jezikov
Ivan Puc z dr. Nado Grošelj

Iz knjig

54 Zmotiški župnik
Roald Dahl – Bogdan Gradišnik

57 Življenjepis Viktorja E. Frankla
Sebastjan Kristovič

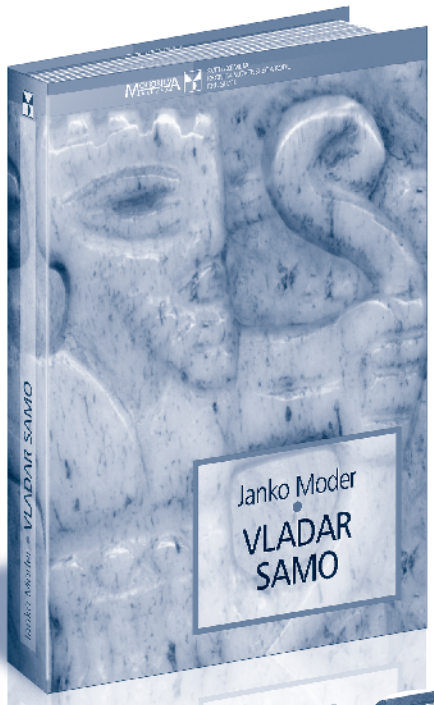
Zapiski in ocene

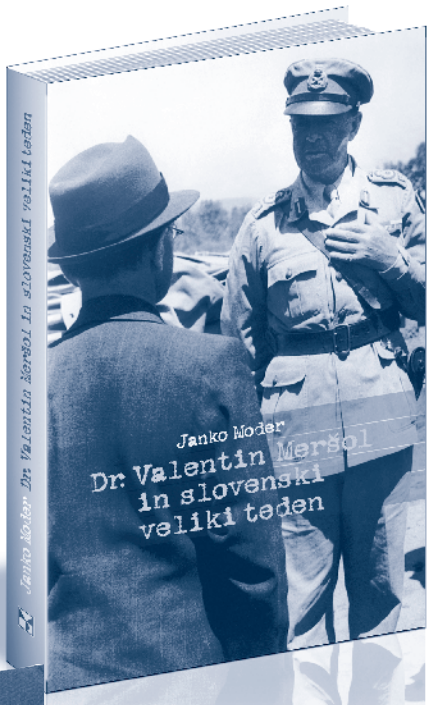
63 Fulvio Tomizza: Mladoporočenca
z ulice Rossetti
Igor Gedrih

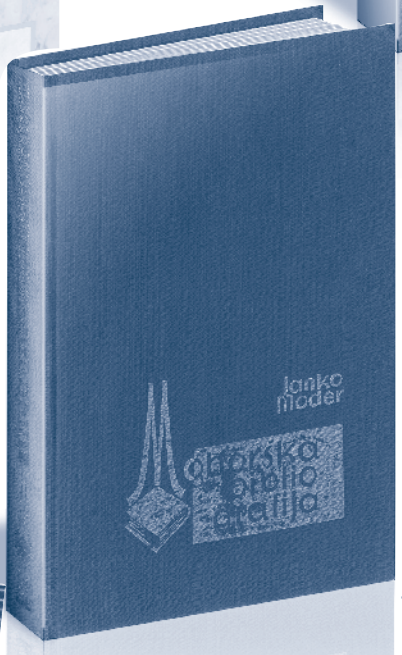
63 George Sand: Hudičeva mlaka
Igor Gedrih

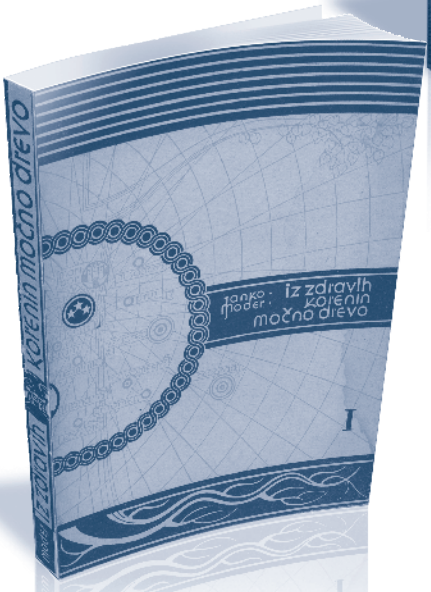
64 Agata Freyer in Edi Majaron:
Sto let slovenske lutkovne umetnosti
Igor Gedrih

Na naslovnici: Janko Moder

Janko Moder
VLADAR SAMO

Janko Moder
Dr. Valentin Meršol in slovenski veliki teden

janko moder
slovenska abeceda

janko moder: Iz zdravih korenin močno drevo
I

janko moder: Iz zdravih korenin močno drevo
I

Janko Moder (1914–2006) neminljivi Slovenec

Jože Faganel

Stoletnico rojstva prof. Janka Modra proslavljamo v letu, ko se z grenkobo spominjamo začetka Prerokovane *(1915–); tako je namreč Fran Saleški Finžgar (1871–1962) označil I. svetovno vojno v naslovu svojih* Slik iz svetovne vojne. *Bilo je na 8. nedeljo po binkoštih, ko so morali na vojsko možje do 42. leta starosti. Janko je bil tedaj trimesečni dojenček, ki se je najbrž mobiliziranemu očetu kdaj že nasmehnil. Nato pa ga je pozabil, saj je s svojo ljubo mamo doživel njegovo vrnitev šele proti koncu osnovne šole. Oče ga je na lojtrskem vozu iz domačega Dola pri Ljubljani pripeljal v šolo na škofijsko šentviško gimnazijo v mislih, da bo sin dobil dobro osnovo za tehnični študij, ki bo koristil njegovim industrijskim mizarskim sanjam. Tu je v osmih letih kot »zavodar«, kakor se reče dijakom, odkar je A. B. Jeglič ustanovil prvo slovensko gimnazijo, pridobil znanje, utrdil svojo prirojeno delavnost in oblikoval svoj moralni profil. Oblikoval si je tu pravo ljubezen do domovine Slovenije in do slovenščine. S temi vrednotami je ustvarjalno preživel preizkušnje svojega dolgega življenja.*

***

Očetov lik mu je v najnežnejšem otroštvu nadomeščal oskrbnik znamenite dolske graščine. Ta mož ga je vsega očaral, ko mu je pokazal Erbergovo (1771–1843) knjižnico in v njej znamenite, v gotici natisnjene in z bakrorezi ozaljšane, knjige Valvasorjeve Slave Vojvodine Kranjske *(1689). Pomislil je morda, kako čudovito bi jih bilo prebirati v slovenščini. (Teh uresničenih otroških sanj, žal, po smrti ni bilo mogoče rešiti iz njegovega računalnika).*

***

Po naključju se je Janko Moder še kot fantič osebno srečal s piscem povesti Pod svobodnim soncem *Franom Saleškim Finžgarjem, s svojim drugim mentorjem. Kot zagrizen reševalec in sestavljalec ugank in križank družinske revije Mladika je bil Janko namreč izžreban, da prejme nagrado »špiritni gorilnik«. Ponjo je šel kar peš iz Dola do ljubljanskega Bežigrada na Finžgarjev prvi ljubljanski dom. Sem je pripešačil ves premočen, saj je lilo že od Šentjakoba ob Savi kakor iz škafa. A Janka dež ni ustavil. Srečanje premočenega ugankarja s Finžgarjem je Janka čez poldrugo desetletje pripeljalo k urejanju ugankarskega kotička Mladike. Počasi pa se je iz drobnih pomoči razvilo vse tesnejšega sodelovanja s Finžgarjem in s tem delo za najstarejšo slovensko založbo Mohorjevo družbo. Moder je za Mohorjevo delal vse, v glavnem kot Finžgarjeva desna roka, zlasti v času drugega izgnanstva Mohorjeve med II. svetovno vojno v Ljubljani. S svojim delom si je zaslužil položaj ravnatelja. V najtežjih trenutkih po »osvoboditvi« leta 1945 se je Moder v Finžgarjevem imenu hodil v Celje bojevat s hinavskimi »zunanjimi« (beri partijskimi) odborniki Tonetom Fajfarjem, Borisom Ziherlom in Francem Kimovcem Žigo). Ti so do neskončnosti zadrževali politično nezaželene rokopise. Moder pa je moral prepričevat o knjigah še tiskarje, in to v lastni Mohorjevi tiskarni!? Ti so bili »postavljeni kot zadnja zavorna cokla in brutalna cenzura, ki naj bi preprečila izid« nesocialističnih knjig. Po stoletnici Mohorjeve leta 1952 mu je nameraval Finžgar izročiti uredništvo Mohorjeve, a se mu je to izmuznilo s politično spletko v značilnem »socialističnem« slogu.*

A Modrova sled v zgodovini Mohorjeve ostaja neizbrisna. Zanjo je napisal obsežno zgodovino Mohorjeve družbe v dveh knjigah Iz zdravih korenin močno drevo *(1952, 1953) in natančno do podrobnosti popisal prav vse njene številne izdaje s članki vred v* Mohorski bibliografiji *(1957).*

***

Med okupacijo se je posvetil gledališču. V krščanski kulturni reviji Dom in svet *je objavil prevod znamenite igre španskega Danteja Don Pedra Calderona de la Barca* Veliki oder sveta *(1942). Z novo izdajo prevoda v tej številki Zvona Mohorjeva letos želi počastiti stoletnico, ki so jo kulturni Slovenci začeli slaviti na Modrov rojstni dan 8. maja z akademijo v Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu.*

Moder je služboval v Deželnem gledališču v Ljubljani eno leto, tj. v letu 1943., in sicer kot dramaturg. Prav mu je prišlo znanje in prav so mu prišle izkušnje iz predstav, ki so jih igrali dijaki škofijske gimnazije. Tudi v študentskih letih se je dejavno udejstvoval kot režiser in igralec. Dramaturg ima pomembno mesto v slovenskem gledališkem ustvarjanju. Ta poklic je na visoko raven postavil pesnik Oton Župančič. Dramaturg ni skrbel samo za oblikovanje repertoarja, ampak je bil od Župančiča dalje odgovoren za govorno izraznost igralskih stvaritev. S pesnikovo odločnostjo in jezikovno razgledanostjo je izginilo iz slovenskega gledališča nadvse spakljivo »elkanje«, ki ga je puhlo občinstvo tedaj oboževalo kot zlagano lepoto odrskega jezika. Priljubljeni igralec Anton Verovšek je moderni odrski izreki utrl pot s Sodnikom Zalamejskim. To nadvse delovno leto je Janka Modra usmerilo v gledališko prevajanje in v novo področje – gledališko lektorstvo.

A svojo ustvarjalno zagnanost je drago plačal. »Osvoboditelji« so ga z očitkom, da ni spoštoval kulturnega molka, za devet mesecev spravili v zapor. Z medvojnim »kulturnim molkom«, ki so ga napovedali komunisti, se domoljubni Janko Moder ni mogel sprijazniti. Po besedah Kajetana Gantarja bi se »s takšnim molkom narod odločil za kolektivni samomor, odpovedal bi se orožju, ki je močnejše od strelnega orožja. Obmolknila in utihnila bi slovenska beseda, s katero smo se Slovenci pred tisočletjem pojavili kot narod in z njo kljubovali vihram stoletnih preizkušenj.«

V zaporih na Miklošičevi, ki so se držali sodne zgradbe, je sestavil Moder sonetni venec sonetnih vencev Sla spomina *(izid 1994), poudarjam sestavil, ker ga ni imel s čim in ker ga ni mogel na kaj zapisati …*

***

Tu naj bi po vseh okoliščinah morala nastopiti nekakšna Jobova doba v Modrovem življenju.

A Moder ne bi bil to, kar je – nomen est omen, *ko ne bi bil »moder« in se lotil prevajanja. Jemal je v prevajanje vsa dela, leposlovna in strokovna, iz, recimo z malo pretiravanja, vseh jezikov. Temeljno znanje jezikov si je sicer pridobil kot »zavodar« na gimnaziji in kasneje na ljubljanski slavistiki, a Moder ni bil od muh. Po svoji skrivnostni nikoli razkriti metodi se je naučil jezika celo zaradi prevoda ene same knjige. In ustvaril je nad 700 prevodov iz kar 28 jezikov.*

Tudi zato, da je preživel sebe in svojo družino. Iz Slovenske enciklopedije *suho izvemo le, da je bil po vojni dalj časa prevajalec v svobodnem poklicu, kar razumemo »brez službe«.*

Ko je Finžgar po vojni prišel na sedanjo Dunajsko cesto k njegovi družinici na obisk v 3. nadstropje bloka, je tam naletel na Modrovo »mamico«. Janko Moder je o tem zapisal: »Ne znam popisati mamine sreče, ko se je tako po domače srečala s Finžgarjem. In še posebej je bila srečna, ker je videla, kako me

ima Finžgar rad […]«, saj ji je rekel: »Mamica, dobrega fanta ste vzgojili. Še danes […] sem hvaležen Finžgarju za te tople besede, saj so mami veliko pomenile pozneje, ko je med vojno in po njej doživljala toliko udarcev in bridkosti, tudi v zvezi z mojo usodo.«

***

Praktično jezikoslovje je Moder osvojil že kot gimnazijec. Vsak slavist mu zavida, da je bil učenec Antona Breznika, saj je bil Breznik oče slovenske jezikovne norme vse do Toporišiča. Iz Breznikove Slovenske slovnice, *ki je večkrat izšla pri Mohorjevi družbi, so se učili rodovi izobražencev. Celo starosta sedanjih pravopisov akademik Jože Toporišič jo priznava skupaj z Breznikovim pogledom za jezikovno normo. Zato je razložljivo, da so Modra celo kot političnega izobčenca vključili v pripravo vseh slovenskih povojnih pravopisov: obeh iz let 1950 in 1960 ter celo v komisiji za sedaj veljavni pravopis je ob hudem Jožetu Toporišiču od vseh sodelavcev do konca vztrajal skoraj samo potrpežljivi Janko Moder.*

Pol stoletja je zahajal na Slovensko akademijo znanosti in umetnosti na seje pravopisne komisije, a ni postal akademik. Menda ne zaradi pravil, ki poustvarjalcev, kamor štejejo prevajalce, igralce in celo glasbenike virtuoze, sploh ne sprejemajo …

***

Na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo (AGRFT) je deloval 6 let – od 1970 do 1976. Tam sem ga osebno spoznal, saj me je povabil za svojega sodelavca. Bil pa je zelo previden. Najprej sva se pogovarjala v kavarni Slon. Na koncu tega pomenka, ko sem mu moral obširno razlagati svoje jezikovne poglede, mi je dejal: »Mladenič, oglasite se pri predstojniku režiserju Francetu Jamniku. Nimate nobene govorne napake, zato mi boste lahko pomagali pri poučevanju igralcev.« Za Modra je bil pomemben tudi učiteljev praktični zgled na področju njegovega udejstvovanja. A skupaj na AGRFT nisva delala. Ko so mu odklonili izvolitev v naziv redni profesor, ker ni imel doktorata, ampak samo izjemno široko in poglobljeno znanje, je takoj odšel na Cankarjevo založbo uredit zbirko Nobelovci, *ki ji je sestavil še* Leksikon nobelovcev. *Moder se namreč ni nikoli boril za položaj, čeprav mu je po znanju in izkušnjah pripadal.*

***

S ponosom sem zato v njegovem imenu nadaljeval njegovo poslanstvo z delom na AGRFT in v gledališčih. Naposled se je najino delo prepletlo še na Mohorjevi. Brez grenkobe je nekdanji dejanski prvi mož Mohorjeve prinesel kak svoj rokopis spoštljivo k nam, ki smo tudi formalno dosegli mesta, ki so po delu in znanju nekoč sodila njemu. Tako je izšel pred desetletjem njegov zgodovinski domoljubni roman Vladar Samo. *Popisal pa je najbolj grenko izkušnjo povojnih beguncev na Koroško z biografijo o dr. Meršolu.*

Zato sem hvaležen prof. Modru za vse pogovore z njim, največkrat kar na ulici sredi Ljubljane, ko je prisrčno in obzirno spremljal naše delo v gledališčih, ga komentiral in kritiziral tako, da nam ni bilo nič nerodno. Bil je res pravi učitelj: jasen, obziren in dosleden.

Življenjska usoda prof. Janka Modra nas uči, da se oblikuje ustvarjalna poklicna pot samo s takojšnjim odzivanjem na pobude, ki jih že od zgodnjega otroštva dalje prejema vsak. Tedaj sicer izgledajo, kot da gre za naključja, v resnici pa jih naš Stvarnik sproti ponuja za primerno pot našim talentom.

Na Gori pri Mariji Snežni

Vladimir Kos

Na najsrečnejši dan Magdalene Gornik – † 23. februar 1896

Halo, halo! Od kod? Od Sodražice?
Kako? Za triindvajseti svečàn?
Na hitrih krilih pesnikove ptice,
za Magdalenin večno srečni dan.

In zdaj na Gori sem pri Mami Snežni,
z neba dragulji snežni plešejo
veselo v melodiji rahlonežni,
plamenčki svečk na grobu nihajo.

O, Magdalena, ti odšla si k Njemu,
ki si ljubila Ga s plameni ran.
Mar ni za vse rodil se v Betlehemu?
Ni tudi za Slovence bil izdan?

Mar ni najvišja čast, ko Bog Slovenko
povabi k Sinu za trpljenje z Njim,
Njegovo v ranah živo somučenko,
da zadosti dejanjem našim zlim …

Sam Bog naš mali, mali narod ljubi.
Obstoj naš je pred večnimi očmi
umazan z Judeževimi poljubi,
umazan s Hudo jamo, s Teharji …

A ti si, Magdalena, z Njim trpela,
ki vzel je nase najgrenkejšo smrt
za vseh Slovencev, vseh Slovenk razpéla:
na njih do konca visel bo razprt.

Je Teharje, je Hudo jamo čutil,
a z Njim čutila si jih tudi ti.
Kako smo vsi ljudje peklensko kruti,
če v naših srcih več ljubezni ni.

(Vsak čas lahko na pesniških se krilih
povzpnem nazaj – takorekoč domov).
A rad bi prosil Te, da se usmili
tvoj Jezus, Jezus naš, sovražnikov.

Veš, ni prijetna zanje ta molitev
in vendar On to hoče, ker je – Bog
in Bog ljubezni, dasi v križ zabite –
za vse noči začasen epilog.

Od mrtvih vstal je, da z Njim spet živimo,
ko Človek naš bo vekomaj ostal.
S teboj se, Magdalena, veselimo!
Za najbolj trden nam dokaz je vstal!

Še nekaj, Magdalena, prav med nama:
želim ti krono, da te ožari,
in prosim Njega – ti Ga nočeš sama –,
da te za blaženo kdaj potrdi.

Saj Cerkev naša je svetilnik, skala:
lahko ji boš za lučko v okencih;
blodeča ladja varno bo pristala
v temi noči z odsevi tvojimi.

Še malce bom tu stal, o, Snežna Mati!
Tako lepo ob tebi luč brli
za Njega, ki živi v posodi zlati
in zmeraj živ je tam nad zvezdami.

A zdaj bom moral v pesniško notrino –
moj Kralj, Kraljica zvezd, nasvidenje!
Gladko brnijo kitice v temino.
Le svečk plamenčki še naprej drhte.

Uredil Andrej Arko

2003 (VI)
Alojz Rebula

Sreda, 30. aprila

Zora pride z *Mladino*, z mojim navedkom o Udbi.

Popravljam Maritaina, na obisku Alenka.

Četrtek, 1. maja

Ponoči grlo in potenje. Bo šlo? Z Zorinim domačim zdravljenjem s kisom?

Derrida: govor na pogrebu Blancheta. V *Ampaku* zanimiv človeški moment, a v kalni besedni godlji, brez sintakse.

Povabljen sem v »osmico« s Šempolajci, a ostanem doma.

Mario se nič ne oglasi, odkar se je vrnil z Lazurne obale.

V *Novi reviji* Grafenauerjev intervju s prej emigrantskim ekonomistom Sircem: čista ekonomska pritlehnost.

V postelji Terezijine *Binkošti*. Terezija utrjuje mojo *fides*.

Ven grem samo k Prijatelju.

Petek, 2. maj

Atanazijsko v dan. Celodnevno ob korekturah *Maritaina*. Vmes skok k Prijatelju.

Zora na seji *Mladike*, nesrečna, ignoriranje po njenem najkvalitetnejšega. A pripomni: «Ignoriranje je kruh najboljših«.

Sobota, 3. maja

Pri maši s Filipom in Jakobom, nato pripravim *Credo* o Evharistiji. Delo ob računalniku v vročini.

Mario pride s francoskim vinom in s spomini na svoje potovanje v Arles, Nîmes in Avignon. Obenem je obiskal tudi Dachau in München.

Tebe sem imel danes posebno rad.

Nedelja, 4. maj

V vlaku me *Nova revija* z Mirjam Počivavšek-Potrč izziva k odgovoru …

Sončna, hladna, široka, blagoslovljena Loka. Informacija in dezinformacija o enciklopediji, Ljerka Bizilj o *Cerkvi v policijskih arhivih*, v katere se najdlje začitam: Grmič proti uvedbi božiča!

Sicer pa dan prinese še kaj: pozdrav polju in ob dveh kozolcih beli lisi cerkvice na Razborju.

Po radiu poslušal dr. Štoko, ki je v Medžugorju videl Vicko v ekstazi.

Gospod, daj mi nekaj velikonočnega veselja!

Ponedeljek, 5. maja

Zora v Ljubljano po korekture svoje knjige, jaz s *Credom* o Lacanovki Mirjam Počivavšek. (Katarza skozi tisočletja). V *Delu* Matevž Kos o mojem *Dnevniku*, brez vrednostne sodbe, povzetek à la Jevnikar.

Nato dalje do peskovnika proti Žirovnici. Razkošje potoka in krošenj. Lahko bi šel proti Polani, a se obrnem, ker si hočem privoščiti nekaj ute na vrtu. Tam z mano Terezija, Biziljka in šopek listov za možni intervju s Pahorjem.

Torek, 6. maja

Ljubeče posilstvo: dopis Arnesa, kjer je potreben samo moj podpis. Obljubljeni dar moram sprejeti. Dopoldne za Brecljevo o *Enciklopediji Slovenije*.

Dam si stol pod jablano na vrtu, da si preberem Andrejevo predavanje izobražencem.

Na ganku pišem pri 29 stopinjah, zvečer pri Jenčičevih slavimo 90-letnico Slavke Jenčič. Zora ji prinese rožo-lončnico, jaz pa zvrnem v veseli družbi 4 do 5 kozarcev Strajnarjevega belega – brez posledic.

Sreda, 7. maja

V postelji čudovito *Pismo Hitlerju* kapucina Roberta Naaba. Potem ves dan korektura *Maritaina* v popoldanski vročini na ganku. Ven grem šele v poltemi do ovinka na koncu sadovnjaka, za pozdrav Razborju.

Telefonira Prijatelj z napovedjo intervjuja, kar me spravlja že skoraj v paniko.

Četrtek, 8. maja

Kozmus bi me s svojim doktoratom o mojem delu moral spraviti samo v veliko zadrego. A *fiat*: iskalec Smisla, to sem.

Stane piše o bolnem Kastelicu, o patetičnem optimizmu zdravnikov, o pogrebu sošolca Rupnika, najbrihtnejšega v razredu, in o članku za Kasteličevo 90-letnico. Sporočilo: s Špeličem ni dobro, saj ni mogel na Kurešček zaradi slabega dihanja. Doživim pa čisto veselje: v Družini *Credo* o Priolovi, ki je tudi krščanskim Slovencem neznana.

Petek, 9. maja

Raztreskan dan, ko Igor pripravlja »konpjutrsko« sobo za podarjeni računalnik: šele ob drugem poizkusu se odloči, da prevrta zid in pride do srečne ideje o drugačni umestitvi mizice iz lope, kakor sva načrtovala z Zoro. In že pri redakciji dveh *Credov*, potem ko sem omahoval ob Capudru.

Branje nove Vinkove knjige *Sekira za dlako*: dobro, aktualno, živo.

Zvečer po telefonu gospa Senegačnikova o Priolovi: »Bili sva prijateljici, pregostoljubna hiša, čudovita mama, zadržani oče. Cvetana je že v gimnaziji organizirala katoliško akcijo proti režimskemu duhovniškemu društvu, popeljala jo je k škofu Tomažiču, ji v pogovoru rekla ‚Jaz sem že umrla.' Bila je slovansko in slovensko zavedna, že vsa premučena od bolezni je sedla h klavirju ter zaigrala in zapela Gounodovo *Ave-marijo*.«

Nedelja, 11. maja

Popoldne v uti pripravim vprašanja za Pahorja. Nisem si jih zapisal v dnevnik, pač pa je ob robu Zorino mnenje o mojem članku: *Pahor: zelo posrečeno, zajameš vse, ob enem je zelo gosposko in prijateljsko priznavalno, lahko je vesel. Manj bodo veseli »ta rdeči« na Tržaškem, tisti, ki jočejo za rdečo zvezdo in Jugoslavijo in nesmrtno ljubijo NOB. (*Hej brigade, Na juriš – *zadnji nastopi Partizanskega pevskega zbora – in s kakšnim zanosom!)*

Članek za Brecljevo, oboje odlično.

Ponedeljek, 12. maj

V Ljubljano z Zoro in Vinko-Wuesterjevo *Sekiro za dlako*: lepo kulturno dejanje. Resnica, razgledanost, samozavest do tuje učenosti. Ko Zora nese na Družino moje *Crede*, se zasedim pred bližnjim barom: platane, ponižna fontana, stena Gasilskega doma, na drugi strani v drugem nadstropju Družina. Prebiranje: Bragues Vinko-Wuester, Haecker. Janez, že pozdravljen, si želi izleta v Loko s kakim kulturnikom. Doma v uti skrpam intervju in berem o pretresljivem mučeništvu dr. Gerlicha, enega od likov v mojem *Nokturno za Primorsko*.

Torek, 13. maja

Na mizi moji papirji z Zorinim listkom, naj čestitam Kozmusu za doktorat. Poslal Pahorju vprašanja (Bogve, ali bo odgovoril tudi na religiozna – Bog, Kristus, smrt?) in Brecljevi dva sestavka, tudi o knjigi *Mythologia Slovenica* ruskega profesorja v Vidmu Mikhailova.

Na kosilu Schiffrerjeva iz Ljubljane. Tehnično zapravljen dan, ker stroj ne poprime popravkov, človeško pa prijeten. Schiffrer se mi je rehabilitiral kot intelektualec. Pomenek na ganku o mladosti na Kočevskem, o Kranju, ki da je bolj eldeesovski, itd.

Sreda, 14. maja

Uvod v knjigo s citatom iz *Corriere della Sera*.

V hladnem popoldnevu do mostu, ko me ves čas spremlja povaljan črn pes, oddaljuje se in vrača, me

povoha in spet gre. Ves čas sem malo na trnju, pes je le pes.

Zora zvečer pove, da je sosed, gasilec, poslal poziv na občino v Sevnico. Zaskrbljena je. Ne skrbi, s tabo sem. S kom, če ne s tabo?

Četrtek, 15. maja

V Družini *Pismo Capudru*.

Gospa Senegačnikova pošilja vabilo na predstavitev Čemažarjevih fresk v kapeli ob cerkvi na Kureščku.

Gredoč proti Žirovnici se lahko nagledam vrtenja novega kolesa v starem odsluženem mlinu. Kolo se seveda vrti samo za užitek oči.

Zvečer ob freskah na Kureščku: občudujem privzdignjenost, vero, cerkvenost, slovenskost, čeprav bi si želel v slikah manj statike.

Na sprehodu gledam čudovite belkaste oblake s sivim srcem.

Petek, 16. maja

Stane pošilja Kasteličevo pismo predstaviteljem njegove knjige.

Z dvema palicama gor do lovske koče, ob spremljavi kukavice, njenega familiarnega ku-ku. Razkošje pomladnega stvarstva.

Sobota, 17. maja

Tanja z avtom, z mojo ameriško knjigo.

Sprehod mimo kapelice do razgleda na Razbor.

Med pisanjem pisma Tonetu slišim vihar smeha v kuhinji. Zora, Darja in Tanja. Tanja, ki je obiskala invalidno Marjetko Smrekar, mi prinaša njene religiozno poetične *Iskrice*. Ni poezija, je pa globoko versko občutje. Zvečer dokončam pismo Tonetu v Toronto.

Ponedeljek, 19. maja

Credo o iskricah duha, tem zrnu božjega semena v gnojišče naše kulture. Blažena izjemnost vere.

Meditiram na ležalnem stolu na ganku, ki mi ga je seveda popravila Zora, ob mili prisotnosti lipe. Potem veličastno branje Terezije Neumann: na dan vseh svetih vidi dr. Gerlicha, onega v mojem *Nokturnu*, med zveličanimi.

Sprehodim se malo naprej od mlina, da vdihnem veselje zelenja. Doma Zora nastavi Šostakoviča z njegovimi *Spomini*. Ne vem, če me bodo potegnili za sabo. Šostakovič ni Solženicin.

Torek, 20. maja

V uti tri strani *Bernarda Gornika*, dokler me ne preženeta dež in hlad. Popoldne, ko sem pri Gorniku (zunaj dež), Stane telefonira, da je umrl njegov bivši muzejski ravnatelj dr. Jože Kastelic. Izredna inteligenca in okus, velika kultura, a ne velik značaj. Po kulturnem formatu bi bil zaslužil Akademijo. Na Općinah je prespal pri meni, še prej mi je podaril leipziškega *Danteja* s Crocejevim *Uvodom*, a do zbližanja med nama ni prišlo. Med pomenkom po večerji se spominjam njegovih besed: »Vsaka tretja misel mi je smrt!« Moje vprašanje: »Bi verjeli, če bi komu v Lurdu zrasla roka?« Odgovor: »Ne!« R.I.P.

Četrtek, 22. maja

Na vrtu za hišo TV-snemanje z Majo Lapornik, mojo bivšo učenko.

Na francoskem zunanjem ministrstvu: »Bojimo se, da smo imeli glede vojne proti Iraku prav.« Histerija Zahoda pred »velikim atentatom.«

Kučan v Haagu v soočenju z Miloševićem: Oddaji ne sledim. O gank, o lipa …

Sobota, 24. maja

Literarno krizni dan, le pet drobnih strani. Zdenko Zavadlav, bivši udbovec: »Nič drugega ni bilo kot revolucija.«

Brvar mi piše iz Maribora, da je Gantar rad sprejel pisanje komentarja k mojemu prevodu Ajshila *Sedmerica proti Tebam*.

Popoldne poskus dela v uti: naval trudnosti.

Nedelja, 25. maj

Piše mi Pahor iz Trsta:

Dragi Lojze,

hvala za izčrpna vprašanja; če naj nanja odgovorim tako, kot zaslužijo, potem prav gotovo ne bosta zadostovali dve strani, ki ju najinemu intervjuju namenja Brezigar. No, skušal bom poudariti to, česar ni najti v ti ali oni knjigi.

Omenjaš Cecovinija, da, in ob tem tvojem vprašalniku sem pomislil, da ne bi prav nič škodilo, ko bi kdaj v preteklosti nastal med nama tak kompendij, ki bi ga sčasoma lahko posodobila, če bi ga čas izzval. Je pa res, da je v domačem ozračju teže spraševati in morebiti še teže odgovarjati. Vsekakor ti bom odgovore poslal, preden jih izročim uredniku. Želim veliko naklonjenih dni in lepo pozdravljam.

Boris

Jani Rifel

Breze

Fresach

Kakor nevihtni oblaki se je name zgrinjala teža slutnje težav, ki me čakajo v prihodnosti.

Tu blizu Bistrice ob Dravi v Avstriji se zdaj čutim varnega. Kar ostal bi v teh krajih; pri teti in stricu v Brezah, pod Mirnockom, obdanem z gozdovi, v katerih so se ravno ob tem času prebujali jurčki. »Tu je navada, da jih vsak pobere toliko, kolikor jih trenutno potrebuje,« me je seznanila teta potem, ko sem s polno košaro privihral iz gozda in jo kakor mačka, ko ulovi miš, položil pred njo.

V teh krajih bi bilo najbrž smešno govoriti o številu »uplenjenih« jurčkov.

Že po nekaj dneh sem se navadil hoditi mimo njih, s tetinim psom na povodcu ali pa sam. Na teh sprehodih so mi misli pogosto uhajale naprej, v neznano. Skušal sem jih ustaviti z ogovarjanjem psa, ki pa se za moje besede ni zmenil, razen če sem ga poklical po imenu. Bil je lep, dolgodlak, najbrž seter. Nisem poznavalec psov, bližje so mi mačke.

Le če sem pomagal stricu pri težjih hišnih opravilih, me te misli niso preganjale. Imelo me je, da bi se ves dan zaganjal v težaško delo, ki bi me zvečer v hipu pognalo v sanje. Bilo bi podobno, kakor če bi jemal tablete. Brez dela bi kmalu ne mogel in iz dneva v dan bi ga potreboval več. »Toda kaj bo, ko ne bom več zmožen delati?« sem se vprašal, ko sem se ustavil pri majhni elektrarni ob potoku sredi gozda. Sprva sem pomislil, da sem našel bunker, obdan s kovinsko mrežo, potem pa sem opazil električno napeljavo. Gozd mi je postajal vse bolj skrivnosten in vabljiv, kar ostal bi v njem in pozabil na odhod domov, ki se je vse bolj bližal.

»Kaj pa, če bi ostal tu. Teta in stric se bosta kmalu upokojila, njuna čistilnica za oblačila čaka naslednika,« sem pomislil, ko sem stopil iz gozda in sedel na klop ob glavni cesti, od koder so se lepo videli gorski vrhovi in tetina hiša, ki je stala pod cesto, na robu vasi. Ob sončnih zatonih sem tako pogosto posedal na klopeh ob cestišču in skušal s pogledom zaobjeti svet onstran planin.

»Ne, to ne pride v poštev. Niti ne znam nemško. Namesto da sanjarim po gozdovih, bi se raje učil nemščine, šel v družbo, v vaško trgovino, ki je nekoliko v hribu nad protestantsko cerkvijo, od tam se najbrž vidijo Karavanke. Morda pa je prav, da se ne kažem, saj me ljudje skorajda še niso opazili, le najbližji sosedje, pa še pri njih najbrž nisem vzbudil pozornosti, nemara zgolj zato, ker sta jim teta in stric povedala, da sem le prehoden gost, sorodnik in ne njun naslednik. Če pa bi kdo namignil, da mislim ostati, bi se novica ko plamen razširila, in bi prišel takoj v središče pozornosti; še posebno, če bi se razvedelo, da bom prevzel njuno podjetje, bi me pričeli obletavati kot ose, me zbadati zaradi mojih domnevnih slabosti, in se ne bi več mogel nikamor umakniti. Vseeno je, če se vrnem domov. Le kam naj se jim skrijem. Tu sem in jutri bom na drugi strani Karavank in tam ne bo prav nič drugače, le službo bom zamenjal in se seznanil z novimi sodelavci,« sem pomislil, ko sem se vračal z zadnjega sprehoda.

Naslednji dan sem sedel v avto. Ko mi je carinik na meji vrnil potni list, me je sedanjost vsega prežela in v meni ni bilo več prostora ne za preteklost ne za prihodnost.

Uredil Andrej Arko

Calderon de la Barca – Janko Moder

Veliki oder sveta

Ob 100-letnici rojstva

V španskem zgodovinopisju pojem Zlata doba zamenjuje v evropski periodizaciji precej bolj ustaljena pojma renesansa in barok. Obdobje, s katerim se Španija odpira Novemu veku, tako v svojem najširšem razponu sega vse od leta 1474 (leta, ki ga je zaznamovala poroka Ferdinanda Aragonskega z Izabelo Kastilsko) do leta 1681 (to je, do Calderónove smrti). Med razlogi za takšno enovito pojmovanje raziskovalci najpogosteje navajajo kratko obdobje renesanse (prenašanje in začetek asimilacije tujih zgledov na skorajda vsa pomembnejša področja španske družbe in kulture), pa tudi dolgotrajno in zelo vplivno obdobje baroka (ko se tuji vplivi povsem asimilirajo in prežamejo z elementi nacionalnega). Tesna povezanost elementov obeh obdobij (včasih delujejo skoraj sinkretično, drugič povsem konstrastno) v duhovnozgodovinskem smislu vsekakor deluje zelo enovito, saj gre za kulturno-zgodovinski proces, ki spremlja in časovno ustreza ekspanziji, vrhuncu, pa tudi že globoki krizi velikega španskega imperija. V literarnem smislu to dolgo in zares plodno obdobje prinese nekaj korenitih sprememb v koncept avtorstva in literarne recepcije. Ta bogata literarna bera, ko je bilo v vsaki ulici, kot je zapisal Lope de Vega, mogoče najti štiri tisoč pesnikov, je zastopana v številnih slovenskih prevodih proznih in dramskih del, manj pa poezije. Modrov prevod Calderona je eden prvih, točneje tretji po vrsti, takoj za prevodoma Cervantesovega Don Kihota (1933, 1935–1937). Gledalci v Sloveniji so v juniju 2010 lahko spremljali uprizoritev v Modrovem prevodu Gledališke skupine naš dom San Justo iz Buenos Airesa v režiji Blaža Mikliča.

Po: Barbara Pregelj, Španska zlata doba v slovenskih prevodih, zbornik Društva slovenskih književnih prevajalcev, 30, 2005

Dramatis personae

MOJSTER	MODROST	BOGATIN	DETE
SVET	MILOST	KMET	GLAS
KRALJ	LEPOTA	REVEŽ	SPREMSTVO

Nastopi Mojster v plašču, vezenem iz zvezd, in s pokrivalom oblasti.

MOJSTER:
Stvaritev čudno lepa,
ki razne pod menoj stvari oklepa
ter v mraku in podnevi
lovi se za nebesnimi odsevi;
kjer merijo se cveti
z zvezdami, ki ni môči jih prešteti,
kot plamenice jasne,
pozemski raj, ki brž zvení, ugasne;
naravnih sil domovi
z gorámi, bliski, morji in vetrovi:
z vetrovi, koder ptiči
drsé kot jadra s hitrimi čolniči,
in z morji širnimi, kjer v nemi gneči

vse polno rib iskri se v tihi sreči,
in z bliski, ki v srditi
ognjeni sili slepcu so očiti,
z gorámi, kjer oblastni vsaki stvári
ljudje so in živali gospodarji;
nemiren dom orjaka
iz ognja vzet, vodé, zemljé in zraka,
ki s spreminjávo večno
otel si se iz rok vesoljstvu srečno;
ti čudo, kakršno ni več nobeno,
naj imenujem te z besedo eno:
o svet, ki kakor ptica feniks vzničeš
iz svojega pepela!

Skozi druga vrata nastopi Svet.
SVET:
Kdo si, ki me kličeš?
Glej, kdo v zemljé sredino,
v srčíko sili mi, budi globino?
Kdo mi življenje vžiga,
kdo drami me in me iz molka dviga?

MOJSTER:
Tvoj mojster sem visóki,
ti dih si mojega glasu in v rôki
migljaj si moji ničen;
jaz dal sem medli snovi lik resničen.

SVET:
Čemú me kličeš? Kam me glas tvoj vodi?

MOJSTER:
Tvoj mojster sem, a ti pokoren bodi
in čuj zamisli moje,
ki bom izvršil jih v veselje tvoje.
Z močjó pripravil lastno
bom praznik si, slovesnost veličastno;
narava se bo mično okrasila,
gospostvo moje in sijaj slavila;
počast najbolj slovesna
predstava je, vesela ali resna,
in najbolj zaželena in iskana,
ker je življenje igra neprestana.
Naj še nebo ogleda
predstavo si, na tvojih tleh seveda,
in ker sem mojster jaz in slavje moje,
bom vloge udom dal družine svoje:
ljudí si bom postavil za igralce,
za glavne in za spremljevalce.
Svetá naj štirje deli
odrišče bodo v igri jim uspeli;
umirjenega sloga
naj vsi držé se. Moja bo naloga,
da vsi dobili bodo vloge prave,
a ti poskrbi za okras predstave:
naj bo na moč potratno
odrišče; noše, vse naj prav izdatno
užitkom sladkim služi;
razsipnosti slepeč sijaj pridruži,
dodaj vabljivost mično,
da vsak imel bo igro za resnično!
Začnimo torej! Jaz bom igro vodil,
ti oder boš, po njem bo človek hodil.

SVET:
Mojster moj, gospod visóki,
čigar voljo in ukaze
vsak posluša in spolnjuje;
oder véliki svetá sem,
kjer ljudje igrali bodo.
Vsak naj spolnjene tu najde
brez odloga vse želje,
ki mu vloga jih odkaže.
Le orodje Tvoje sem,
ki stori, kar mu ukažeš,
in čeprav je delo moje,
v bistvu čudež Tvoj vendàr je.
Ker je le ogrodje tu,

oder brez podobe prave,
bo najbolje, če skončam,
preden pride kak igralec.
Spustil bom temnó zaveso;
naj odrišče vse zajame,
kjer gradivo vse navzkriž
je v neredu še neznanskem.
Ker meglé so se ulegle
in razlezle se sopare,
treba bo prižgati lúči,
kajti brez svetilke jasne
ni slovesnosti nikjer.
Naj prižgè se prvi plamen
božje plamenice dneva,
pôtlej naj nočí temačne
bakla sine; naj prižge se
tisoč kamenčkov migljaje,
ki krasé obličje nôči
z jasnim, živim trepetanjem.

Ko je prvi dan napočil,
nepopačene narave
je postava vládala
in za prve je naslade
vstal iz niča vrt prelep
z najkrasnejšim veličastjem,
s čudovitimi prelestmi,
da strmèl je, čudil vsak se,
ko premogla je narava
brez naporov čudež takšen.
Glej, kako iz rožnih popkov
klijejo cvetlice zale,
ki osuplo prvikrat
v jutro dihajo pozdrave.
Drevje je na moč polnó,
nudi nam sadove zlate,
če še ni zavistna kača
zastrupila klice vsake.
Tisoči potočkov bistrih
se v slapéh drobé ob skále,
da za njimi zarja joče
in v solzàh blešče livade.
Da še bolj bo vse lepó,
zemski raj še bolj sijajen,
bom krog njega razpostavil
neprehódljive puščave.
Kjer potrebne so goré,
kjer tesní, dobrave mračne,
bom goré, dobrave zgradil.
Naj potoki čez livade,
čez poljá in njive rodne
skoz krivuljaste rokave
v morje vsi hité, da zopet
razdelé na vse se kraje.
Toda v prvem še prizoru
ni nikjer nobene zgradbe,
a le hipec bo minil,
ko priklical bom države,
ko bom mesta ustanovil,
vzidal na vrtéh trdnjave.
Ker skalé v pogorjih silnih
so se zbrale velikanke
in hotele svet zdrobiti,
zatemniti vse ozračje,
brž bom menjal prizorišče.
V hipu vse potop zajame
in čez súho zapodijo
se povodnji razdivjane.
A po morju se brezbrežnem
med razburkanim divjanjem
silnih gmot vodé, meglá
ziblje v kraje nepoznane
prva ladja brez družic;
išče mirne, tihe brazde,
da ljudje, perjad, živali
v njenem trupu so na varnem.
V znamenje miru potem se
živa mavrica prikaže:

čez nebo se lok razpenja,
prepleten v sedmere barve,
da vsa gmota valovjá se
tej zapovedi umakne
in spolzí v kamnitno zemljo.
Zlomljena je moč narave;
oživí, zbudí se zemlja,
strese s pleč povodnji jarem
in obličje, res uvelo
in medló še, spet pokaže.

Ko je prvo dokončano,
drugo brž sledi dejanje:
pisana postava. Oder
se še bolj obdá z okrasjem,
kajti prav ta čas gredó
iz dežele egipčanske
Judje skozi Rdeče morjè,
kot bi šli skoz suhe kraje.
Nagrmadil bom vodovje,
da strmeti sonce jame,
ko odkrijem mu podvodne,
skrite do tedaj prepade.
A že dva stebrà ognjena
ljudstvu svetemu pokažem,
pot v puščavi razsvetlim
do obljubljenih mu krajev.
Dvigne Mojzesa vihar
in ponese ga v oblake,
da bi na visoki gori
ljudstvu priskrbèl postave.
Toda v grozo spremení se
proti koncu to dejanje,
da mi v strahu tem celó
sonce skorajda ugasne.
V smrtni grozi opoteče
se nebo in svet zamáje,
nébes izgubí modrino,
svet potí ne najde prave.

Rušijo se v nič pogorja,
zgradbe padajo orjaške,
dokler vsa trohljiva stavba
v ruševine ne razpade.

Ko se drugo je končalo,
tretje se začne dejanje.
To še bolj čudés polnó je.
Vidim čudeže neznane;
za postavo milosti
pač človeške ni razlage.
In takó so tri dejanja
razdelile tri postave
in človeštvu s svetom vred
razdelitev ta ostane,
dokler slednjič vse odrišče
z vsem bogastvom in sijajem
v ognju silnem ne zgorí,
ko vse blisk svetál zajame,
da bo razsvetljava lepša.
Že sedaj me strah prevzame,
da mi ustne trepetajo,
če premišljam tiste čase.
Če se spomnim, mraz me stresa,
glas hromí mi trepetanje,
ponoviti si ne upam,
spomniti na to me strah je.
O, da bi se dolgo, dolgo
ne začelo to dejanje,
da bi ves prihodnji čas
ne biló te dobe zadnje!

Čudeže bo vsakdo videl
v treh dejanjih igre naše
in nihčè ne bo odšel
brez koristi od predstave.
Mojster, tukaj je odrišče,
kakor želja Ti bilà je.
Vse sem prav lepó uredil,

kot si rekel, za igranje; a igralce sam izberi,
kajti v Tebi zasnovane
so pred rojstvom vse usode,
Tebi so dolžné zahvale.
Da bo vsak lahkó opravljal
Tvoje odrske ukaze,
da bo vstopal in odhajal,
vhod je in izhod pripravljen.
Dvoje vrat je: tu je zíbel,
druga vrata tam so rakev.
Nisem pa pri tem pozabil
na obleke in okrasje,
kot zahtevajo ga vloge;
kajti tu je že pripravljen
zanj, ki kralja bo igral,
plašč škrlaten, lovor časten;
za vojščaka hrabrega
meč, pogum in zmagoslavje;
zanj, ki bo igral ministra,
luč omike, izobrazbe;
za redovnika poslušnost,
za zločinca smrtna kazen,
za poštenega časti,
za ljudi trdné postave.
Kmetu, ki za rodovitnost
se zemljé pehá, da lačen
ni po Adamovi krivdi,
pustil vse bom za oranje.
Njej pa, ki igrá gospó
v igri naši, bom najslajše
mike dal, da zastrupljèn bo
marsikdo, sladkó omamljen.
Revež bo samó, kot vloga
hoče, šel od mene prazen.
Naj ne toži zdaj nihčè,
da priprávljenega nášel
ni za vlogo, kar mu gre.
Vsak dobil bo vse okrasje.
Če vendàr slabó igral bo,
sam bo kriv za vse napake;
jaz gotovo ne! In ker je
oder čisto že postavljen,
semkaj, smrtniki, naprej,
vsak posebej po okrasje!
Tu na odru naj svetá
zatopí se vsak v igranje!
Odide.

Smrtniki, čeprav še ni
vas, vas vendar prédse vabim;
rojstva vašega ne rabim:
v meni vsi ste že živí.
Dasi ste še vsi gluhí,
v gaj zeleni pohitite,
kjer pletó se cvetne kite;
tja med palmove vrtove
vse od kraja klic moj zove:
vloge svoje tam dobite.

Nastopijo Bogatin, Kralj, Lepota, Kmet, Revež, Modrost, Dete.
KRALJ:
Tu smo, glej, stvarí pokorne.
Še pred rojstvom, ko še nič je,
vsak Ti stopi pred obličje.
Kot meglé smo, glej, prozorne
in brez duše reve borne.
Naše je življenje pena,
brez oblike, brez pomena,
se kot v vetru prah gubí.
Tvoj naj dih nas oživí,
ker se igra že začenja.

LEPOTA:
Le v zamisli mi smo Tvoji,
še brez diha, brez življenja,
brez občutkov, brez mišljenja;
tuj je raj nam, tuji boji.

V revščini zatorej svoji
hitro pójdimo igrat.
Vlogo vsak naj vzame rad.
Res bi ne biló lepó,
če bi še izbiral kdo,
kaj bi rad in kaj nerad.

KMET:
Mojster moj, gospod visóki,
ki Te gledam pred seboj!
Vsak ukaz bom spolnil Tvoj,
saj le stvar sem v Tvoji rôki,
v revščini tičim globôki.
Bog pač vidi vse in vé,
vloge mi ne daj težké.
Če bi kdaj tesnó mi šlo,
kriva vloga pač ne bo,
kriv bom čisto sam sevé.

MOJSTER:
O, če človek sam bi smel
si izbrati svojo vlogo,
kdo bi záse pač ubogo
in trpečo, slábo vzel!
Vsak bi táko rad imel,
da bi le ukazovàl
in brezskrbno piroval.
Ne pomislil bi nihčè,
da, čeprav je igra le,
zgled bi za življenje dal.
Jaz, ki mojster sem te drame,
vem, kaj bo premógel kdo.
Naj zatorej vsak voljnó
vlogo, ki jo dam mu, vzame.
Daje vsakemu njegovo vlogo.
Ti boš kralj!

KRALJ:
O slave záme!

MOJSTER:
Ti lepoto zaigrala
boš človeško.

LEPOTA:
Hvala, hvala!

MOJSTER:
Ti boš bogatin mogočen.

BOGATIN:
Sreče dar mi je odločen;
sončna luč mi bo sijala.

MOJSTER:
Ti boš kmeta zaigral.

KMET:
Je to delo ali jelo?

MOJSTER:
Delo skoz življenje celo.

KMET:
Slab bom delavec postal.
Ne, Gospod, sem se skesal.
Dasi Adam ded je moj,
bo vendàr težkó z menoj,
pa čeprav mi daš posesti.
Če presodim se po vesti,
naveličam se takoj.
Takšen sem že po naravi
in novinec v teh stvareh;
brskal bom slabó po tleh,
kmet ne bom kaj prida pravi.
Rad bi se odrekel slavi
kmečki tej, a trepeta mi
glas že kar ob misli sami,
da ne boš željàm ustregel.

Ker si torej me zapregel,
bom igral, kar duša dá mi.
Po sposobnostih sevé
modro si odbral mi delo;
če bo kaj mi spodletelo,
boš odpustil mi dolgé,
ki preštel si mi lasé.
Le čemú se pritožujem,
saj za trdno pričakujem,
da v pomoč mi boš povsod.
Vlogo brž mi daj, Gospod,
ker preveč že zavlačujem.

MOJSTER:
Ti modrost nam zaigraj!

MODROST:
Sreče dan mi je napočil.

MOJSTER:
Ti boš revež, sem odločil.

REVEŽ:
Joj, te vloge mi ne daj!

MOJSTER:
Ti pred rojstvom pojdeš v raj.

DETE:
Brez trpljenja bom uvenil.

MOJSTER:
Modro sem takó precenil:
vsakdo naj igrá, kdor živ je.
Po sposobnostih dobil je
vlogo vsak, kot sem namenil.

REVEŽ:
Če bi vlogo smel vrniti,
bi jo vrnil brez odloga,
saj v življenju le nadloga
čaka me in trud očiti.
A ne morem spremeniti,
česar ne bi rad okušal.
Upam, da ga boš poslušal,
ki naj zaigrá berača;
skrušen k Tebi se obrača,
ne da bi upor poskušal.
Počemú naj jaz samó
revež v igri bom veseli?
Drugi bodo vse imeli,
meni pa bo vse le zlo.
In zakaj za vlogo to
si prav táko dušo dal,
kot si kralju jo odbral,
dal prav táko si mišljenje,
dal si isto mi življenje —
pa bo on le više stal!
Da iz drugega sem ila,
da si dušo dal različno
in življenje bolj mi nično,
da je pamet mi gasníla,
bi verjel, da višja sila
je bilà in drug namen.
Rad trpèl bi zapuščen.
Ne zameri mi sodbé:
večje vloge so, to že,
s tem pa večji ni nobèn!

MOJSTER:
Prav enako, glej, oba
v igri spolnita zahteve:
ta, ki v revi šteje dneve,
toda z vnemo zaigrá,
kakor kralj, ki vse ima.
Ko pustita oder, svet,
sta oba enaka spet.
Dobro zaigraj in vedi,

da boš ti, ki bil si v bedi,
v isti plašč kot kralj odet.
Žalost naj te ne prevzema,
ker si revež. Za oba
isti zakon, glej, veljá.
Igro naj krasí ti vnema,
saj poplačal bom obema.
Kot zasluži kdo, dobí
vsak po igri, kralj in ti.
Vloge cenim vse enako,
ker življenje se mi vsako
kakor kratka igra zdi.
Ko bo igra dokončana,
bom pojedino pripravil
vsakemu, ki prav opravil
vlogo bo, ki mu je dana.
Kot bo vloga odigrana,
takšen stal bo pred menoj.

LEPOTA:
Razodeni, Mojster moj,
kakšen igri tej naslov je,
ki naj gleda jo svetovje.

MOJSTER:
Delaj dobro, Bog s teboj!

KRALJ:
Marsikaj bomo zgrešili
v igri čudni, kakor kaže.

BOGATIN:
In vendàr bi stekla laže,
če bi prej se kaj učili.

MODROST:
A kako bi to storili,
ko še nimamo oči,
duše ne, ko smo mrtví,
preden igra se pričnè?

REVEŽ:
Kje brez skušenj igra je?
Kdo jo le uprizori?

KMET:
Tale človek dobro sodi.
Pravšen zdi se mi nasvet,
naj drží z beračem kmet,
ker sta si nekako v ródi.
Še pri stari igri hodi
vse narobe kaj radó,
če brez skušenj jo dadó,
in čeprav je ponovitev.
To pa nova je stvaritev,
kje bo tu brez skušenj šlo!

MOJSTER:
Saj napotek vam je dan,
da v nebesih je sodnik,
ki bo varen vam vodnik
od zíbeli v grob temán.

LEPOTA:
In vendàr je vse tjavdán,
ko ne vem, ne kje ne kdaj
pridem in odidem naj.

MOJSTER:
Skrito vam bo tudi to,
a vendàr vsak nášel bo
rojstvo in življenja kraj.
Posvetíte skŕbi eni
vsi se za odhod vsak čas,
ko moj glas pokliče vas!

REVEŽ:
Kaj za glas bi pogrešêni
že bilí na vek zgubljeni?

MOJSTER:
Glejte, za igralce vse
tu odprta knjiga je,
do tegà mi, ki se zmede,
spet na pravo pot privede.
Milost moja vam začne
šepetati prav skrbnó,
kaj naj kdo in kdaj storí.
Nič več ne tožíte mi!
Vsak nastopi naj prostó,
vse je že pripravljeno.
Naj življenja si takoj
vsak premeri košček svoj,
ki je dan mu.
Odide.

MODROST:
Kaj stojimo?
Vsi na oder brž!

Vsi:
Pojdimo!
Delaj dobro, Bog s teboj!

Ko mislijo oditi, jim pride nasproti Svet.
SVET:
Tu sem vsakemu pripravil,
kar bo rabil za igranje
igre naše nevsakdanje,
ki bi vsem jo v zgled postavil.

KRALJ:
Plašč in lovor jaz bom spravil.

SVET:
Kaj škrlat ti, lovor bo?

KRALJ:
V moji vlogi je takó.
Pokaže vlogo, vzame škrlatni plašč in krono ter odide.

SVET:
Ná, le vzemi si okras!

LEPOTA:
Meni barv daj na obraz!
Rož, jasmina vse polnó!
Žar oči, pogledi čisti
zmorejo naj v plemeniti
tekmi dnevno luč prekriti,
da zapró se cveti, listi!
Sonce v bledi naj zavisti
pred menoj se zatemni!
Kakor sončnica vrtí
vselej k luči se izviru,
sonce za menoj v vsemiru
naj kot sončnica hití.

SVET:
Joj, kako si domišljava,
lahkomiselno ničéva!

LEPOTA:
Vloga, veš, takó zahteva!

SVET:
Kaj si?

LEPOTA:
Kaj? Lepota prava.

SVET:
Rdeča, bela, vsa gizdáva,
v cvetju bujna in opojna,
kot kristalna luč prosojna!
Ji da šopek rož.

LEPOTA:
Z barvami bom vsa prežéta,
v halje rožnate odeta;
biser, luč mi boš odbojna!
Odide.

BOGATIN:
Meni daj zlató, sijáj,
daj mi srečo in zaklade,
saj uživat le naslade
sem prišèl na svet sedaj!

SVET:
Nótranjost bom na stežáj
ti odprl, razbil skalé
in zakladnice polné,
ki sem jih skopó prikrival,
dal ti bom, da boš užival,
kar ti poželi srce.
Mu da zlato verižico.

BOGATIN:
Kakor vrtoglave sanje.
Sam denar, zlató, srebró!
Odide.

MODROST:
Meni daj skalé samó,
da v samoto pojdem nánje.

SVET:
Kaj dobila si v igranje?

MODROST:
Pamet sem, modrost učena.

SVET:
Zdiš se mi pobožna žena.
Vzemi si molitev, post.
Ji da redovniško haljo in bič.

MODROST:
Kdor je moder in preprost,
ga ne mika slast nobena.
Odide.

SVET:
Kaj pa prosiš ti srčnó,
naj bi dal za igro ti?

DETE:
Tvoj mi dar potreben ni.
Kratka moja vloga bo:
še pred rojstvom bom mrtvó.
Le ta čas bom rabil te,
da iz ene se temè
v drugo bom preselil ječo.
A imam željó gorečo:
v grob me sprejmi kakor vse.
Odide.

SVET:
Zdaj si, grča, ti na vrsti.

KMET:
Vse bi rad prepustil ti.

SVET:
Kaj se ustiš mi, kdo si?

KMET:
Usta ne, srbé me prsti.

SVET:
To diši precèj po pŕsti.
Zdi se mi, da kot težák
si boš služil kruh grenak.

KMET:
Res uganil si precèj.

SVET:
Tu imaš motiko, glej!
Mu da motiko.

KMET:
Pičel Adamov je kruh.
Adam pač lahkó bi vedel,
pa čeprav ni bil učen,
da za zmeraj bo zgubljen,
če bo žêni kdaj nasédel
in se v mreže ji zaprédel.
Jaz zagriznil bi ne bil,
Adam pa je bil premíl,
češ, ko prosi me tako.
In je vlogo res slabó
in medló kot jaz vršíl.
Odide.

REVEŽ:
Ko vsem drugim daješ srečo,
da so zadovoljni vsi,
meni daj bridkost, skrbí,
daj trpljenje mi, nesrečo.
Ni za slavo mi blestečo,
kaj škrlat mi, lovor mar,
počemú mi bo denar.
Za zlató, srebró ne prosim,
rajši téle cunje nosim.

SVET:
Kakšna vloga ti je v dar?

REVEŽ:
Moja vloga je bridkost,
strah in revščina velíka,
skrb in bol brez tolažnika.
Tuja meni je sladkost,
jok je moj vsakdanji gost.
Strah, trpljenje in solzé
polnijo mi dni temné.
Vsem v nadlego je moj stok.
Za dajánje nimam rok,
vbogajme jih sklepam le.
Kletev spremlja mojo pot,
psovke in zasramovanje,
zoprnost, poniževanje.
Nag in lačen sem povsod,
jokam, prosim tam in tod.
Kje je neki moja streha,
kje za revščino uteha?
V strašni žeji ves gorím.
Tisočkratno bol trpim, ki nikoli ne preneha.

SVET:
Záte res prav nič ne bo.
Svet igralca siromaka
s praznimi rokámi čaka.
Preden pa boš dal slovó,
vzel ti bom še cunjo to.
Po predpisih v službi strogi
veš, da kos bom tej nalogi.

REVEŽ:
Svet varljivi in krivični!
Srečen je samó petíčni,
slečen revež je ubógi!
Odide.

SVET:
Razne, glej, stanove zbrane
vidim stati za odriščem.

Tu je kralj z vsem svojim bliščem,
z njim so deželé prostrane;
tu lepota, z njo izbrane
so slasti, ki um hromijo;
bogatin tu, kmet s kmetijo,
z revežem je skrb nadložna
in modrost je tam pobožna.
Na odrišče vsi hitijo,
da bi vloge odigrali
v Tvoji igri, Mojster moj.
Jaz sem dal jim oder svoj,
oblačil so si izbrali
in okrasja poiskali.
Božji mojster, zdaj ozri
na igranje se ljudi.
Zemlja, daj, odprí odrišče,
kajti ti boš prizorišče,
kjer igranje se vrši.

Med godbo se hkrati odpre dvoje prizorišč. Na zgornjem stoji prestol slave, na katerem sedi Mojster. Na spodnjem prizorišču pa je prostor za igranje z dvojnimi vrati. Na prvih je upodobljena zibelka, na drugih pa rakev.

MOJSTER:
V slavo svoje veličine
sem si igro to pripravil
in si prestol tu postavil,
da bom z nébesne višine
igro svoje zrl družine.
Vsi, ki boste tod živeli,
se rodili iz zibéli,
da vas grob temán zaprè,
glejte skoz življenje vse,
da bom jaz pri igri celi.

Nastopi Modrost z godalom in poje:
MODROST:
Hvalnice pojte Gospodu, nebesa,
sonce in mesec, svetovi!
Hvalnice pojte, cvetovi,
ki ste na zemlji nebéška čudésa!
Hvalnice pojte, ognjena telesa,
ivje in rosa blažilna,
leto in zima nasilna!
Vse, kar zakriva oblakov zavesa,
kajti v nebéški višavi
sodi Sodnik v veličastju in slavi!
Odide.

MOJSTER:
Lepše pesmi še nikdar
rod človeški ni zapel,
kot jo pel je Danijel,
ko ga divji je vladar
vrgel v ogenj, v dim sopar.

SVET:
Kdo nastop naznani nam?
Kajti za odriščem tam
šepetalka že hiti,
zakon božje milosti.
Zemskim blizu je stezàm.
Najbrž je med nas na poti.

Nastopi Milost na vzvišenem prostoru, ki je nad krajem, kjer je stal Svet. V rokah drži knjigo.
MILOST:
Milosti postava sem,
da vam praznik započnèm,
da podprem ga, ki se zmoti.
S knjigo tole po dobroti
božji v igri vam razvoj
in namen bo znan takoj,

saj povzet v dva stavka je:
Poje:
Ljubi bližnjega čez vse,
delaj dobro, Bog s teboj!

SVET:
No, začeli so lepo.
Če takó naprej bo šlo,
ploskal bi najrajši vsem,
kajti poslušalec sem
in je zame pač vse to.
Toda igra se začenja
in igralci že gredo.

Skozi vrata zibelke nastopita
Lepota in Modrost.
LEPOTA:
Pojdi z máno na sprehode
po vrtovih, polnih rož,
kjer kraljuje srečno sonce
in kjer pije maj sladkost.
Ko se združita v poljubu maj
in sonce, se takoj
zaiskrí vse v tisoč barvah
in vzkalí vse polno rož.

MODROST:
Saj pač veš, da nič kaj rada
ne sprehajam se drugod,
ne razdiram si samote,
ki zapor jo hrani moj.

LEPOTA:
Kaj je záte vsaka stvar
nepravilnost in prestop?
Saj vsak dan užitke nudi!
Le čemú je neki Bog
rož raztrosil po bregéh,
če se njihov slastni vonj
mimo nas gubí v ozračje?
Le čemú je ptičji zbor
s sladkim, blagoglasnim petjem,
ki drobí v pomladno noč,
če gluhí smo v gluhi ječi?
Počemú okrasje bo,
če s ponosom plemenitim
z njim se ne našpamo?
Počemú sladkí sadovi,
če zaman kriví drevo
se pod težo okrepčila,
ki ga skriva v sebi plod?
Počemú je Bog nam dal
sonce, dol, goró, nebó,
če nihčè jih ne opazi?
Pregreší se vsak hudó,
ki prezrè ošabno vse,
kar nam je ustvaril Bog.

MODROST:
Občuduj Boga v lepotah
in mu zanje hvalo poj,
to najlepši je užitek!
Toda zmoten nauk je tvoj,
da je Bog ustvaril svet
nam v užívanje samó,
ker je Stvarnik s tem pozabljen,
ki delivec je dobrot.
Tu v samoti bom ostala
in ne maram v svet s teboj.
Tu sklenila bom življenje,
ker razsodnost sem, modrost.
Odide vstran.

LEPOTA:
Jaz lepota, da sem vidna
in da vidim vse lahkó!

SVET:
Kratek čas sta razumeli
se Lepota in Modrost.

LEPOTA:
Mreže spletajte mi,
kodri, brž, ljubezen, zdaj na lov!
Mlačneže poišči vse,
jim srcé razgrej mrzló!

SVET:
Zdi se mi, da je zgrešena
ena izmed teh dveh vlog.

MODROST:
Le kako bi najbolj modro
vpregla pamet?

LEPOTA:
Le kako
bi najlepše se oblekla?

Postava Milosti zapoje.
MILOST:
Delaj dobro, Bog s teboj!

SVET:
Milost šepeta Lepoti,
a gluhó ji je uho.

Nastopi Bogatin.
BOGATIN:
Ker nebesa so razsipno
dala mi posest in moč,
naj še trosim ju razsipno,
naj užijem vso sladkost!
Kar oko mi poželí,
vse takoj dobim lahkó.
Kar po svetu gre in leze,
vse privoščim si lahkó.
V Venerinem sem kraljestvu
poiskal si prostor svoj,
da počitek in naslade,
sla, obilje in radost
mi prevevajo vse čute.

Nastopi Kmet.
KMET:
Kdo pehó se bolj hudó
kakor jaz? Razgrebam grudo,
ki kot mati mi dobrot
nudi za vsakdanjo hrano
in skrbí za mé lepó.
Jaz pri plugu sem minister,
z njim razrivam ji teló,
ki dolgujem ji vse jelo,
ki mi dáje ga zastonj.
Srp, motika sta orožje,
z njima grem na boj srčnó:
na prelóge grem z motiko,
s srpom žet klasjè zlató.
Tamle v maju in aprilu
vodeničen sem hudó,
če pa je vodé premalo,
vodeničen sem še bolj.
Če državnemu krmilu
krme zmanjka za pod zob,
z davki kmeta obložijo,
ta naj družbi krma bo.
Če že delam in znojím se,
naj poplačan bo moj pot:
kúpcu svoje bom pridelke
zaračunal kot gospod!
Kaj so mar mi vsi ceníki,
kaj mi mar, če stoka kdo!
Sam je kriv, kdor kupi tam,
kjer ne kupi prav cenó.
Če april ne bo deževen,

nič ne dé, saj prosil bom
sam za sušo, ker potem
žito prècej dražje bo.
In tako si bom podvrgel
vso deželo naokrog,
ko bom vsakemu potreben.
Ko dosegel bom vse to,
kaj potem bi le počél?

Postava Milosti zapoje.
MILOST:
Delaj dobro, Bog s teboj!

MODROST:
Kaj ne slišiš šepetalke?

KMET:
Gluh sem kdaj na to uho.

SVET:
Trdiš torej, da je belo?

KMET:
Trdim, da je vse črnó.

Nastopi Revež.
REVEŽ:
Kdo na vsem obširnem svetu
videl revščino je kod,
kot je moja? Trda zemlja
je ležišče mi mehkó.
In čeprav pregrinja me
božji nébes prav povsod,
mi vendàr pripeka, mraz
spanje jemljeta sladkó.
Ko me glad in žeja grudi,
daj mi potrpljenja, Bog!

BOGATIN:
Le kako bogastvo naj
vsem razkažem?

REVEŽ:
Le kako
naj prenašam vso nesrečo?

Postava Milosti zapoje.
MILOST:
Delaj dobro, Bog s teboj!

REVEŽ:
Glas mi ta tolažbe nosi!

BOGATIN:
Pust, neznosen je ta zvok!

MODROST:
Kralj prihaja sèm v vrtove.

BOGATIN:
O, kako me žge ponos,
naj ne klanjam se!

LEPOTA:
Naproti
šla bom,
mu prestregla pot,
in, ko videl bo lepoto,
sklonil se bo k njej ljubó.

KMET:
Brž od tod! Če me zagleda,
si zažêlel bo takoj
naložiti posel nov mi;
prida drugega ne bo.

Nastopi Kralj.
KRALJ:
Za razsežno moje carstvo
te mejé preblizu so,
naj še toliko zemljé je
rodovitne pod menoj!
Koder sonce se blestí,
koder buta morski tok,
jaz vladar sem brez pridržka,
jaz najvišji sem gospod.
V prah poklekajo podložni,
koder me povede pot.
Kaj naj še počnem na svetu?

Glas Milosti zapoje.
MILOST:
Delaj dobro, Bog s teboj!

SVET:
Zmeraj pride pravočasno
šepetalka na pomoč.

REVEŽ:
Zdaj sem dvakrat bolj nesrečen,
še bolj reven in ubog,
ko sem priča tuje sreče.
Kralj, najvišji se gospod
koplje tu v mogočnosti,
ni mu mar, da mi hudó
je potreben. In Lepota
le strmí v prelépo polt
in ne sluti, da na svetu
so skrbí in kup nadlog.
In Modrost, ki le v molitev
zatopljêna je vso pot,
dasi Bogu služi, služi
mu vendàr hudó lahkó.
In še Kmet, če se utrujen
vrne s svojih njiv domov,
se pošteno le najé,
dasi skromno in skopó.
Bogatin se koplje v blagu
in na svetu jaz samó
revščino grenkó otepam.
Kar približal se jim bom.
Ti brez mene pač živé,
jaz brez njih pa kaj težkó.
Najprej stopil bom k Lepoti
in jo vbogajme lepó
prosil.

Ga ne opazi.
LEPOTA:
Daj, povej mi, biser,
ogledalo vseh krasot,
če najlepši je moj lišp!
Kaj s tem kodrom lepša bom?

REVEŽ:
Me ne vidiš?

SVET:
Tepec, prazno
upanje je in zastonj!
Kje bo rešil te le-ta,
ki je zgrešil cilj še svoj!

REVEŽ (*Bogatinu*):
Ko se koplješ v izobilju,
prosim vbogajme lepó.

BOGATIN:
Kaj ni vrat, da trkal bi?
Kaj tiščiš kar v nótranjost!
Pred vežó na pragu bi
čakal, ne pa kar takó
vdrl narávnost sèm pred mé!

REVEŽ:
Ne ravnaj z menoj strogó!

BOGATIN:
Brž se spravi mi, nesrečnež!

REVEŽ:
Kdor za slast in za sladkost
razmetava, bo pač dal
tudi vbogajme.

BOGATIN:
Ne bo!

SVET:
To sta bogatin in revež,
znana že iz prispodob!

REVEŽ:
Ker ta bede ne pozná
in odrekel je pomoč,
stopil bom narávnost h Kralju.
Daj mi vbogajme, gospod!

KRALJ:
Míloščinarja nalašč
sem postavil si za to.

SVET:
Kralj opêre svojo vest
si z ministri kaj lahkó.

REVEŽ (*Kmetu*):
Dobri Kmet, ki hrani te
modro božji blagoslov,
ko vsejano zrno se
pomnoží ti čudežno.
V svoji revščini te prosim
vbogajme.

KMET:
Če dal je Bog,
kdo oral je, kdo sejal,
kdo prelival je svoj pot?
Daj, povej, kaj ni sramota,
da tak hrust, močán, visok
prosi, ko lahkó bi služil
kruh si z delom svojih rok?
O, če zmanjka ti jedí,
boš še rad prijel kosó,
da lahkó se boš nakósil!

REVEŽ:
V igri naši, glej, ubog
revež sem po vlogi tej.
Nisem kmet in ne gospod!

KMET:
Vlogo to dobil si pač,
ne pa še ukaza z njo,
da beráči in postópaj.
Revežu je delež pot,
delo mu najboljša vloga!

REVEŽ:
Daj, za božjo voljo, strog
mi ne bodi, brat, preveč!

KMET:
Ti pa ne vsiljiv takó!

REVEŽ (*Modrosti*):
Vbogajme mi ne odreci.

MODROST:
Mu da kruha.
Ná, več dati ni mi moč.

REVEŽ:
Kruha vbogajme dobil sem
prav gotovo tu zato,
ker nam kruh, ki nas podpira,
vera le dajè lahkó.

MODROST:
Joj me!

KRALJ:
Kaj ti je?

REVEŽ:
Že spet
nastopila je bridkost,
ki pod njo se grúdi vera.

Modrost – vera pade, toda Kralj ji podá rokó.
KRALJ:
Že hitim ti na pomoč.

MODROST:
Saj bi drug nihčè ne zmogel
pomagáti mi takó.

MOJSTER:
Zmote bi lahkó odvzel,
ki jih vidim pred seboj,
a zato sem dal ljudem
prosto voljo in premoč
nad pregrešnimi slabostmi,
da ne nehal bi nikdó
z deli dobrimi služíti.
In zatórej vsak prostó
odigrava svojo vlogo.
In čeprav je zmeda tod,
ko igrajo vse navzkriž,
vidim vsakega skrbnó,
milost v stiski ga podprè.

Postava Milosti zapoje.
MILOST:
Delaj dobro, Bog s teboj!
Vsakemu sem rekla že,
zdaj ponavljam za ves zbor.
In zato bo, kdor se zmoti,
sam pač nosil krivdo vso!
Zapoje:
Ljubi bližnjega čez vse,
delaj dobro, Bog s teboj!

KRALJ:
Ker vse naše je življenje
kot igranje in ker pot
brez izjeme vsem je ista,
bi popotnikom lahkó
zaupljiv prepróst pomenek
dosti skrajšal čas in pot.

LEPOTA:
Saj na svetu kraja ni,
kjer takó bi ne biló.

BOGATIN:
Vsak naj zgodbo nam pové!

MODROST:
Preobširno bo takó.
Bolje bo, če vsak odkrije
svoj načrt in sèn nam svoj!

KRALJ:
Moj sèn gubí v brezmejni se oblásti,
v mogočnem veličastju, v silni slávi,
ko gledam čas, ki dopustí naravi,
da dá neskončno mnogoličnost rásti.
Gradovi so kraljévski v moji lásti,
Lepota mi sledí kot suženj pravi.
Kdor je bogat, kdor v revščini se gnjavi,

oba usodnim sta načrtom k části.
Z močnó rokó rad zmaja bi ukrótil,
ki v tisoč glav se pred očmí mi cépi.
Nebo, pomagaj mi ta sèn doseči!
Ne daj, da v vladanju bi kdaj se zmotil,
za nemogoče delo me okrépi,
da zmorem vse glavé v en jarem vpréči!

SVET:
Ta za vednost vladanja
prosi kakor Salomon.

Neki glas žalostno zapoje zadaj na tisti strani, kjer je grob.
GLAS:
Kralj minljivega kraljestva,
pústi, pústi sèn zdaj svoj,
ker na svetu svojo vlogo
si končal in svojo pot!

KRALJ:
Da končal sem vlogo že,
žalosten mi pravi zvok,
ki prihaja na uhó mi
in ne dá ugovorov.
Če končal sem vlogo, pojdem.
Toda kje odstopil bom?
Kajti skozi prva vrata,
kjer še zíbel zre oko,
več ne morem. Več ne morem
tód nazaj! Joj ta strogost!
Še stopinje več ne zmorem
proti zíbelki. Le v grob
vse držé. Še reka, glej,
ki morjá je le odtok,
vrne v morje se, in potok,
ki je v reki vir njegov,
vrne v reko se, in vir,
ki potoka je odtok,
vrne v potok se, le človek,
ki ima v srčíki dom,
vrne se v srčíko, a
ni več, kar je bil! Ojoj!
Če sem vlogo dokončal,
o najvišji Mojster moj,
kar pogrešil sem, odpusti!
Ves skesàn sem pred Teboj.
Odide skozi vrata groba, skozi katera odhajajo pozneje vsi drugi.

SVET:
Kralj je vlogo prav končal,
ko jo sklenil je s prošnjó.

LEPOTA:
Kar iz srede svojih zvestih,
iz častí in slave v grob
Kralj je padel.

KMET:
Če bo padlo
kaj dežja, kot treba bo,
bolje kakor s kraljem tem
shajal bom pač z letino!

MODROST:
In vendàr nas je zadélo!

LEPOTA:
Zmeda najbrž bo povsod.
Kaj naj mi brez njega?

BOGATIN:
Naj nam pomenek krajša pot.
Ti razkrij nam svoje misli!

LEPOTA:
Mislila sem si takó.

SVET:
Potolažijo se živi
za umrlim kaj lahkó!

KMET:
In takràt še prav posebno,
če je dedičev cel roj!

LEPOTA:
Moj sèn gubí v lepoti se vonjívi,
da ni kraljéve mar mi veličine.
Po večjem mi kraljestvu duša gine,
ki záme ga osvaja mik igrivi.
Če kralj življenje vódi, neminljivi
jaz dúši gospodujem. Ni dobrine,
kraljestva véčjega, saj to ne mine,
ker jaz kraljujem stvári večno živi!
Če majhen svet naziva modroznanstvo
možá in če mu žena gospoduje,
kakor nad svetom je nebó povsódi,
potem očitno moje je božanstvo:
če mož je majhen svet, naj imenuje
nebó se majhno žena, ki ga vodi!

SVET:
Kar Ezèkijel velí,
tej lepoti ni svetó,
da napuh lepoto gnusi
in spreminja jo v grdó.

GLAS:
Poje zadaj.
O človeški kras, Lepota!
Cvet prerán prihod je tvoj.
Uvenela boš, ker jutro
zorno ti že tone v noč.

LEPOTA:
Da lepota mi zahaja,
pôje žalosten mi zvok.
Ne zahajaj, ne zahajaj,
vrni spet se v prvi zor!
A gorjé mi! Saj ni cveta,
naj že bel bo, rdeč naj bo,
naj ljubkuje se s pomladjo,
soncu se smehljá ljubó,
ki lepoto bi ohranil.
Vsak se obletí hudó,
vsak uvene in nobeden
se ne vrne v popek svoj.
Toda kaj potem, če cveti,
jutra negotov ponos,
v sončnem žaru obleté se,
če požgé poljub jih vroč!
Le čemú sedaj primerjam
kratkotrajni cvet s seboj,
ko življenje je in smrt
mu odmerjeno skopó?
Ne, jaz cvetka sem prelepa,
moj je vek neskončno dolg.
Sonce ve za moj začetek,
konca videlo ne bo!

Če sem večna, ali morem
sploh zaiti? Reci, zvok!

Glas zapoje.
GLAS:
Duša ti je neminljiva,
umrljiv ti cvet telo!

LEPOTA:
Res ugovora ne vem
zoper odločitev to.
Od zibéli sem prišlà,
zdaj me v rakev vódi pot.

Žal mi je, da vlogo sem
odigrala preslabó.
Odide.

SVET:
Dober sklep je vloge bil,
žal ji je napák bilò.

BOGATIN:
Kar med smehom in veseljem
ter slastjó odšlà od tod
je Lepota.

KMET:
Če pošlà ne
bo pijača, kruh, mesó,
če bo kaj kolin za božič,
mi lepote mar ne bo!

MODROST:
In vendàr smo vsi potrti.

REVEŽ:
In sočutje nas grenkó
dávi. Kaj bi zdaj?

BOGATIN:
Spet v tek
spravimo pogovor svoj!

KMET:
Zdaj premišljam skrb pretêklo,
ko sem v delu se pehàl
in ves čas noró se gnal,
naj je mraz bil, sonce pêklo.
Skrb za dušo pa odreklo
je telo mi. Mlačna je
ter za zrnje in sadjè
rada bi zapela hvalo
pólju, ki je sad zibálo,
ne Bogú, ki dal je vse!

SVET:
Blizu je hvaležnosti že,
kdor zaveda se dolgóv!

REVEŽ:
Kmet mi zopet všeč postaja,
dasi bil je grob z menoj!

Glas zapoje.
GLAS:
Kmet, zdaj tvojemu pehánju
bliža konec se, odhod.
Zdaj oral zemljó boš drugo.
Kje oral boš, vé le Bog!

KMET:
Glas, če zoper to odločbo
čudno je priziv mogoč,
omogoči mi pritožbo
na najvišji sodni dvor!
Naj ne umrjèm sedaj še!
Izberite boljši rok!
Naj posest vsaj vidim svojo,
kjer bo setev zrasla v zor!
Kakor prej sem že povedal,
kmétoval sem kaj slabó.
Tému priča je vinógrad,
ki je poln plevelnih rož.
Trava je takó bohôtna,
da v zadregi bil bi kdo,
ki posest bi zdáleč gledal,
če to trs, če rž bo to.
Ko sosedova pšenica
zrasla je na moč lepó,
vsa pritlíkava je moja,
ždi med képasto zemljó.

Kdor bo slišal to, bo rekel,
da najboljši je izhod,
ko je brez sadóv poljé mi,
da umrèm; a ni tako!
Če še tisti, ki zapustil
dedičem bogàt je dom,
stal plašnó bo pred očeti,
le kakó bom praznih rok?
A za milost zdaj ni časa.
Že zaklical mi je zvok,
da umrl bom, in odpira
žrelo svoje zame grob.
Če dopolnil nisem vloge,
kot zahteva moja moč,
mi je žal, da žal ne bo mi,
ko za kès bo prekesnó.
Odide.

SVET:
Sprva bil je kaj robàt,
a dokazal je lepó,
da sem se pošteno zmotil.
Dober sklep je bil njegov!

BOGATIN:
Med kopjó in med oranjem,
ko mu prah pojil je pot,
se poslovil od vsegà je!

REVEŽ:
Nas pa skrb morí hudó!

MODROST:
Kakšna žalost!

REVEŽ:
Kakšna stiska!

MODROST:
Kakšna zmeda!

REVEŽ:
Kakšen stok!

MODROST:
Kaj počnemo naj?

BOGATIN:
Spet v tek
spravimo pomenek svoj!
Ker kramljamo kar po vrsti,
jaz razkrijem sèn vam svoj.
Koga zona ne obhaja,
ko življenje je kot cvet,
zjutraj še v sijaj odet,
a z večerom že zahaja?
Ker življenje kratko traja,
v uživánju pozabímo
vse skrbí, doklèr živímo!
Trebuh, ti naš bog nam bodi
in svetníki naši, sodi,
kajti jutri obležímo!

SVET:
Ta izrek poganski je,
kot poučil prav lepó
nas je prerok Izaija.

MODROST:
Kdo bo zdaj?

REVEŽ:
Zdaj jaz lahkó.
Z jezo kolnem dan megléni,
pústi, ko sem bil spočét.
Noč preklinjam, mraz ledéni,
ko sem rojen bil na svet,

ki mi revo le pomeni.
Naj nikoli ne posije
sonce več v meglá temine,
vse temà naj črna krije!
Naj nikoli ne prebije
jasen žarek se z višine!
Večna noč naj svet zagrne,
silna groza naj prevzame
bitja vsa! Meglé naj črne
skrijejo nebo! Objame
naj temà zvezdé srebrne!
Naj nebo bo brez vedrine,
naj ugasne sončni sij!
Zarja, rožno lice skrij!
Noč naj brez zvezdá premine!
O, ne misli, da zdihuje
mi srcé, ker sem obsojen
na pomoč dobrote tuje,
v večno revo! To, da rojen
v grehu sem, bolí najhuje!

SVET:
Kletve, znamenje obupa,
je zasukal pametno.
In čeprav je dan preklinjal,
je preklinjal greh kot Job!

Glas zapoje.
GLAS:
Dobro meril sem ti srečo.
Dobro meril sem ti bol.
Zdaj o boli in o sreči
dajta obračun takoj!

BOGATIN:
Joj, gorjé mi!

REVEŽ:
Vest vesela!

BOGATIN:
Ko si slišal strašni zvok,
nisi vztrepetal?

REVEŽ:
O, sem!

BOGATIN:
In ni mar ti beg?

REVEŽ:
Kako?
Saj naravno se mi zdi!
Vztrepetal bi pač vsakdó,
dušo vsakemu prevzame,
ko približa se mu Bog!
Toda beg je brezuspešen.
Če še Kralj je bil ob moč
v vsej nedotakljívosti
in Lepote mik zastonj,
kam naj Revež se umakne!
Ne, saj hvalil bom glasnó
Njega, ki z življenjem mi
dokončal bo tudi bol!

BOGATIN:
Kar takó brez bolečin
z odra pojdeš?

REVEŽ:
Saj takó
ne zapuščam tukaj sreče!
Rad odpravljam se na pot!

BOGATIN:
Jaz nerad,
ker tu zapuščam
na posestvu sebe pol!

REVEŽ:
O veselje!

BOGATIN:
Kakšna žalost!

REVEŽ:
O tolažba!

BOGATIN:
Kakšna bol!

REVEŽ:
Kakšna sreča!

BOGATIN:
Kakšna groza!

REVEŽ:
O prijetnost!

BOGATIN:
O strogost!
Obadva odideta.

SVET:
O, kako gre Bogatin
in kako gre Revež v grob!

MODROST:
Prav do zadnjega na odru
sem ostala jaz samó.

SVET:
Vedno še najdalje vera
bo z menoj ostala tod!

MODROST:
Vera res ne bo umrla,
jaz pa bom, ker nisem to!
Nisem vera! Ud bilà sem
veren vere tu samó!
In ker glas me je poklical,
mu hitim naproti v grob,
saj v življenju sem zagrebla
sama se. Za vas takó
konec bo igranja. Mojster
jutri ga dopolnil bo!
Vsak za jutri naj popravi,
kar je nápak tu biló!
Zemski oder se zagrne.

MOJSTER:
Zdaj sodnik bom in plačnik!
Kdor je dobro, kdor slabó
odigral, naj stopi sèm,
da sodnik, plačnik mu bom!
Zagrne se nebeški oder
in z njim vred Mojster.

SVET:
Bilà je kratka igra; a življenje
nič dalje kakor igra ta ne traja,
kar brž sprevidi pametno mišljenje,
ko vsak, ki komaj pride, že odhaja.
Popolnoma že oder zapuščen je.
Prvotna snov, kot bil je, spet postaja.
In kras, ki zemlja si ga je nadela,
pepel in prah bo, ker je iz pepela!
Od vseh bom zdaj, od kralja pa do kmeta,
ves lišp pobral, ki sem jim ga podaril,
da igra bolj bilà je doživeta
in da je videz reven ni pokvaril.
Tu mreža moja bo skrbnó razpeta.
Kdor bo čez tale prag svoj lišp krošnjaril,
bo moral mi pustiti vsa odela.

Pepel in prah bo, kar je iz pepela!
Kralj nastopi.
Povej, ki prvega drží mi roka,
katero vlogo ti nebo je dalo?

KRALJ:
Pozabil brž si svojega otroka!

SVET:
Pozabi svet, kar je za njim ostalo!

KRALJ:
Bil sem, da veš, osebnost prav visoka.
Kar sem ukazal, je povsod veljalo,
od tam, kjer sonce v rožni zarji vzhaja,
in vse do tam, kjer v mrežo senc zahaja.
Upravljal, vodil sem močné države,
ime pridobil si, ki ne premine,
premagal in odvzel bridké težave,
odprl straní junaške zgodovine
in si pridobil neminljive slave,
ko sem podvrgel mnoge si zemljine!
Potapljal se je dom mi v srebru, zlatu
in prestol kopal v svili se, škrlatu!

SVET:
Slovó daj kroni! Pústi jo, odvŕzi!
Pozabljeno in golo si veličje!
Zgubljen, smešen si, prepuščen zamrzi!
Odloži tu vse svoje lepotičje! Kralj ga odloži.
Škrlat in lovor, ki v njem slavo zrl si,
krasí zdaj kralju drugemu obličje!
Izgovor tvoj noben me ne premoti,
brez krone, žezla se naprej napoti!

KRALJ:
Saj sam si lišp mi ta prisodil!
Kaj jemlješ zdaj, kar dal si mi zarána?

SVET:
Prisodil nisem, le za čas posodil
sem kratek ti, da igra je končana.
V okrasju tem poslèj kdo drug bo sodil
in drugemu bo slava ta oddana!

KRALJ:
Le kdo v bogastvo tvoje naj verjame,
če vse, kar desna dá, že leva vzame!
In kaj mi tu pred drugimi pripada,
ker vladal sem človeškemu hotenju?

SVET:
Pri Bogu čaka kazen te, nagrada,
kot ti odmeril je po zasluženju.
Med moje posle pa prav nič ne spada,
če dobro si, slabo igral v življenju!
Le lišp mi mar je, v varstvo izročeni!
Odšel boš gol, kot gol prišel si k meni!
Nastopi Lepota.
A kaj si ti?

LEPOTA:
Lepota zaželena.

SVET:
Kaj dal sem ti?

LEPOTA:
Krasoto, mik lepote.

SVET:
In kje sedaj je?

LEPOTA:
V grobu vpepeljena.

SVET:
Naravo spreletáva srh grozote,
ko zre lepoto, ki je izgubljena,
ki vrne se s svetá že brez krasote.
Po čarnem miku toži se še meni:
za mé, za té lepoti sta zgubljeni!
Tu pustil kralj vladarske je pravice,
veljaki so oddali mi veličje,
lepote le ni več od lepotice,
solzí se po krasoti ji obličje.
Poglej se v ogledalo!

LEPOTA:
Joj, to lice!

SVET:
Kje zdaj lepota je, kje lepotičje,
ki dal sem ti ga v varstvo? Brž ga vrni!

LEPOTA:
Prav vse se pogreznílo v grob je črni!
Tam sem pustila barvo in rdečico,
tam sem jasmin zgubila in korale,
tam sem oddala sleherno cvetlico,
tam sem potrla bisere, kristale,
tam se je mik razkadil mi v bledico,
tam sem izbrisala častí, pohvale,
tam je ugasnil blesk in sij krasote,
tam še odsev mi ni ostal lepote!

Nastopi Kmet.
SVET:
Kmetavz, kaj bil si ti?

KMET:
Kmetavz seveda,
ker moral to sem biti! A ne bodi
prevèč v skrbéh! Kmetavz je le beseda,
ki dali so jo delavcu gospódi,
da vsak, ki čez sosedov plot pogleda,
lahkó nas z njo ozmerja in obsodi!
Jaz tisti sem in me ne onegávi,
ki vsak oné in onegá mu pravi!

SVET:
Brž vrni mi, kar dal sem ti!

KMET:
Ti? Meni?

SVET:
Motiko pač!

KMET:
Oh, pústi te norčije!

SVET:
Le brž slovó ji daj! Račune skleni!

KMET:
No, lepa reč! Še žolč se mi razlije!
Poglej si no ta svet, ves spremenjêni!
Najprèj mi vsili košček beračije
in zdaj, ko najina gre pot narazen,
mi še motike ne pustí, prikazen!
Nastopita Bogatin in Revež.

SVET:
Kdo ti si?

BOGATIN:
Tisti, ki nerad odhaja
s svetá.

REVEŽ:
In tisti, ki ločitev mila
s svetá mu je.

SVET:
Zakaj obenem s kraja
sta rada in nerada se ločila?

BOGATIN:
Mogočneža bogastvo, moč opaja!

REVEŽ:
In reva reveža duší nemila!

SVET:
Daj sèm okras!
Mu ga vzame.

REVEŽ:
Kakó sem jo uganil,
ko nimam nič, kar svet bi vzeti kanil!
Nastopi Dete.

SVET:
Saj tudi ti si med igralci stalo,
zakaj pa v igri nisi nastopilo?

DETE:
Življenje v tihem grobu je ostalo.
Tam vse je, kar od tebe sem dobilo!
Nastopi Modrost.

SVET:
Povej, kaj tebi je življenje dalo
in kakšno vlogo ti je dodelilo?

MODROST:
Spokorni plašč, pokorščino pohlevno
in bič in post, molitev vsakodnevno.

SVET:
Brž vrni mi, da zbrišem vse očitke,
da svoje si imetje obdržala!

MODROST:
Prav rada bi molitev, post, užitke,
slastí solzá na veke svetu dala,
a vse gre za menoj! Kot zlate nitke
vezale dela dobra bi in žala!
Poskusi, če jih roka bo ujela!

SVET:
Ne gre! Pustiti moram tvoja dela!
Edino to si mi iz rok izvila!

KRALJ:
Zakaj sem hrepenel samó po vladi!

LEPOTA:
Zakaj samó lepoti sem služila!

BOGATIN:
Čemú mi bodo neki zdaj zakladi!

KMET:
Zakaj še več mi roka ni storila!

REVEŽ:
Zakaj me niso trli hujši jadi!

SVET:
Kes prekesàn! Ko konec je življenja
ni prilike nič več za zasluženja!
Ko kralju vzel mogočno sem državo,
ko so lepoti vsi odvzeti miki,
ko sem pristrigel misel domišljavo,
ko izenačil žezlo sem motiki,
odide vsak naj na odrišče pravo,
ker tále oder je samo v prilíki!

KRALJ:
Kakó drugače zdaj je vse poteklo
kot pri sprejemu!

SVET:
Dobro pomni reklo:
Če človek sočloveka kdaj sprejema,
v naročje svoje vabi ga ljubeče,
a kadar srd se zoper njega vnema,
ga ista roka spet od sebe meče.
Takó odprta zibel vas sprejema
in če obrne zíbel roka sreče,
zapre lahkó vas rakev v istem lesu:
ko prideš, zíbel, rakev ob slovesu!

REVEŽ:
Ker nas svet takó nasilno
že podí iz srede svoje,
brž pojdímo na gostijo,
ki nam jo obljubil Bog je
za nagrado naših del!

KRALJ:
Prekoračil si območje
moje! Kaj tiščíš naprej!
Hitro te spomin, ubošček,
je popustil na cedilu,
da si meni bil pokoren!

REVEŽ:
Vloge tvoje tu ni več!
Oblačilnica je tóle,
kjer smo si povsem enaki!
Kaj si bil, ti ne pomore!

BOGATIN:
Že pozabljaš, da si včeraj
še beračil za podpore?

REVEŽ:
Že pozabljaš, da mi nisi
ti nič dal?

LEPOTA:
Ne več celó več,
da dolžán si spoštovanje
meni, cvetu vse lepote!

MODROST:
V oblačilnici le-tèj
drug je drugemu podoben,
ker v mrtvaški revni halji
nas ločiti ni mogoče!

BOGATIN:
Kaj se rineš sèm, kmetavz, prèdme!

KMET:
Pústi šale svoje!
Mrtev si in konec! Senca,
ki jo riše prejšnje sonce!

BOGATIN:
Čudno, da mi dih zastaja,
ko se približuje Mojster.

REVEŽ:
Mojster naš nebes in zemlje!
Daj, igralce družbe svoje,
ker človeškega življenja
kratke igre je že konec,
na gostijo pelji brž,
kakor si obljubil, Mojster!
Naj zavesa se odgrne
pred prestolom slave Tvoje.

Med godbo se vdrugič odpre nebeško odrišče.
Tam je na mizi kelih s hostijo.
Ob njej sedi Mojster. Odrišče svetà se zapre.
MOJSTER:
Tu je miza, kjer vas čaka
kruh, ki klanja mu nebo se,

ki celó pekèl spoštuje
in želí ga. Toda kdo sme z mano?
Odločimo brž,
kdo sprejet je k meni v goste.
Kajti iz igralske družbe
morajo, ki svoje vloge
so zgrešili, da odreši
jih spoznanje in presodek,
da sem dober in usmiljen,
ko sem vsakemu naklonjen!
Revež stopi naj in vera
bliže sèm med moje goste.
Toda ker sta že umrla,
ju braníti kruh ne more.
A da le skrivnost skrivnosti
moliš, blažen si, izvoljen!
Obadva pristopita.

REVEŽ:
Srečen jaz, če pretrpèl bi
več težav in več tegobe.
Kar si za Boga pritrgaš,
s tem utrženo nebo je!

MODROST:
Jaz spokornica deležna
sreče tukaj sem neskončne,
večje, kot sem kdaj želela!
Blažen, kdor grenkó se zjoče
in skesá se svojih grehov!

KRALJ:
Kaj te nisem v sreči, Mojster,
prosil za usmiljenje?
In vendàr ne smem ti v goste?

MOJSTER:
Ti, Lepota, in ti, Kralj,
sta prevzela prehudó se.
A sta se vendàr skesala.
Prideta pozneje v goste,
ko bo tudi kmet prišèl,
ki odrekel ves pomoč je,
a ni bil stiskač, skopuški.
Saj njegov namen je dober,
le po svoje je zavit,
ko ozmerjal te hudó je
in ti hotel s tem pomôči.

KMET:
Res je, Mojster! To sem hotel,
ker ne maram postopačev!

MOJSTER:
Saj poplačani vsi boste,
ker ste greh objokovali
in prosili za pomoč me.
Vsi trijé pojdite v vice
in se tam za grehe svoje
spokoríte!

MODROST:
Mojster božji,
kralj mi v stiski je pomogel
in podprl z rokó me svojo,
zdaj pa jaz naj mu pomorem!
Poda Kralju roko in ga dvigne.

MOJSTER:
Odpustim mu, ker je vera
zanj prošnje izrekla svoje.
Upanje naj vse tolaži,
da ni časa tek neskončen!

KMET:
Naj pritekajo molitve
za umrle mi v tegobe!
Naj dežuje kot iz škafa,

kolikor na gósto more!
Pismom svetega Očeta,
ki vrhovni v Rimu škof je,
čudežna oblast je dana,
ki nas vic rešiti more.

DETE:
Vlogo sem kar dobro znal,
toda nisem še izvoljen,
Mojster moj!

MOJSTER:
Ker si premalo
storil, te ne sprejmem v goste
in ne pahnem te v pogubo!
Čist si, toda v grehu rojen,
ne preklet in ne izvoljen!

DETE:
V strašno sem temò obsojen.
Vse le vidim kakor v sanjah:
ne v peklù in ne izvoljen!

BOGATIN:
Če Lepoto, Kralja gledam,
ki ošabnost ju hudó je
prizadela in čeprav
jima grehov žal biló je,
Kmeta, ki ječí, da skali
bi solzé izvabil vroče,
me pogledati je strah
v vsemogočno lice božje,
ki je Mojster tudi moj.
Kam pogled ozre naj moj se?
Moram, moram nekam stran!
Toda kje je skrit prostorček
pred prestrogim sodnim dnevom!
Mojster moj!

MOJSTER:
Ime si moje
drzneš reči? Mojster sem,
a bilò bi zate bolje,
če bi molčal in če v družbi
tej ne bil bi! Moja moč te
vrgla tja bo, kjer na veke
želja pokorila bo te,
kjer boš žejal po nebesih,
a okušal le tegobe!

BOGATIN:
Joj, gorjé! Na senco svojo
prikovan sem, padam v ogenj;
zakaj nihče ne mara
zdaj zmenoj ves. O, skalòvje,
pod seboj me v vek pokoplji
v strašno, mračno brezno svoje!

MODROST:
Večno blaženost uživam!

LEPOTA:
Tudi jaz jo bom mogoče!

KMET:
Veš, Lepota, zdaj z željámi
pridobiti me ne moreš!

BOGATIN:
Upal več ne bom na veke!

DETE:
Jaz nikdar ne bom izvoljen!

MOJSTER:
Štiri zdaj reči poslednje
vaše videlo oko je.
A vse štiri, kot vestè,
niso večno trajajoče.

Ena naj se brž končá!
Kmet naj v družbi se Lepote
rádostno približa meni,
v kruhu čakam ju skrivnostnem,
ker oba sta si v trpljenju
prislužila slave božje!
Obadva se povzpneta.

LEPOTA:
Kakšna sreča!

KMET:
Joj, tolažba!

BOGATIN:
Joj, nesreča!

KRALJ:
Stisk je konec!

BOGATIN:
Kakšna žalost!

MODROST:
O, uteha!

REVEŽ:
O, sladkost!

BOGATIN:
Strupeno morje!

DETE:
Slast in bol je vsepovsod,
meni tuje je oboje!

MOJSTER:
Angeli pojó v nebesih
in na zemlji pôje človek,
a v peklù prepeva satan.

Vsak pred kruhom tem naj pôje!
Naj v peklù se in nebesih
in na svetu vedno nove
kruhu pojejo zahvale!
Vsak naj pôje, kdor le more!

Godba zadoni, številni glasovi zapojó Tantum ergo.

SVET:
In ker vsakršno življenje
igra kratka res samó je,
igri in življenju vsak
milostno naj bo naklonjen!

Konec.

Sandi Sitar

Skrivnostni uboj graditelja templja Hirama Abifa

Preučevalci vsaj 3.000 let globoko v čas segajoče zgodovine, še bolj pa pripadniki skrivnih družb, kakršne so prostozidarji, iluminati in rožni križarji, se slej ko prej in vsaj površinsko, če že ne poglobljeno, srečajo s Salomonovim templjem in Hiramom Abifom, njegovim graditeljem.

V letih 968–951 pred Kr. naj bi izraelski kralj Salomon gradil v Jeruzalemu tempelj, da bi v njem hranili slovito skrinjo zaveze, v njej pa Mojzesovi tabli z desetimi božjimi zapovedmi. Zidava tega templja je bila silno draga, stal naj bi, preračunano v sedanjo dolarsko vrednost, kar sto milijard te valute. Pri njegovem nastanku naj bi sodelovalo 120.000 ljudi, ki so večinoma opravljali tlako, vendar ne kot sužnji, ampak kot svobodni ljudje. Pri gradnji je Salomona podpiral kralj Hiram iz Tira, ki ga je zalagal z dragoceno cedrovino, poslal pa mu je tudi svoje strokovnjake in med njimi najboljšega gradbenika, imenovanega Hiram Abif. Ta je bil hkrati arhitekt, vrhunski mojster za dela s plemenitimi materiali in odličen organizator gradnje ter usklajevalec specializiranih delovnih skupin, ki so imele skupaj 550 vodij. Ko so šla dela h koncu in je bilo v templju že mogoče moliti, je njihov vrhovni vodja nenadoma izginil. Potem so našli njegovo truplo, bolj skrito kot zakopano, v zasilnem grobu. Vse je kazalo na zaroto med njegovimi pomočniki, zato se je takoj zastavilo vprašanje: »Kdo je ubil Hirama Abifa?« Očitno storilec ni bil en sam. Salomon je osebno vodil preiskavo. Za njene izsledke je bil še kako zainteresiran, saj je imel, poleg množice pristašev, tudi veliko sovražnikov. Zato je bil zločin nad njegovim arhitektom lahko tudi opozorilo in grožnja njemu samemu.

Salomon

Kralj Salomon, sin kralja Davida ter po Svetem pismu tretji kralj Judov in Izraelcev, je vladal iz Jeruzalema v letih 970–937 pred Kr. Njegovo ime pomeni »mirotvorec«, a bi takšen naziv bolj pripadal njegovemu očetu Davidu, ki je okrepil izraelsko vojsko s konjenico, bojnimi vozovi ter vojaškimi ladjami in jo zmagovito vodi v bojih. Salomon pa je proces posodabljanja vojske dokončal in nato užival sorazmerni mir, ki ga je izkoristil za vsestranski napredek države. Razvil je trgovino in obrti, vodilno družbeno plast je zelo obogatil, sam pa je postal najbogatejši človek tistega časa daleč naokrog. Veljal je za pravičnega vladarja in razsodnika, na kar kaže tudi znamenita Salomonova sodba, v kateri je med dvema ženskama ugotovil pravo mater, potem ko se je ta raje odpovedala otroku, ki naj bi ga sicer presekali na dvoje. Bil je mojster besede, ki mu pripisujejo avtorstvo treh knjig Stare zaveze: Pregovori, Pridigar in predvsem Visoka pesem. Salomonu pripisujejo še nekaj drugih spisov in celo nadnaravno moč, s katero naj bi prisilil samega demona Asmodeja, da mu je vdano služil. Slavnega vladarja je obiskalo veliko ljudi, da bi se prepričali o utemeljenosti njegovega slovesa. Med njimi je bila tudi kraljica iz Sabe, ki je morala v ta namen prepotovati 2000 kilometrov, kar je bil v takratnih razmerah celo za puščave vajene beduine velik podvig. Ko je odhajala od Salomona, je nosila pod srcem njegovega otroka, ta pa naj bi zasnoval etiopsko vladarsko vejo, ki se je končala šele s cesarjem Hailejem Selasijem. Izraelski kralj je bil znan po spolni moči, saj naj bi imel kar 700 žena, pa še 300 priležnic. Mnogo teh žena in ljubic je bilo tuje vere, kar naj bi med njegovimi podaniki vzbujalo negodovanje. Poleg tega je z velikopoteznimi in razsipnimi gradbenimi projekti – ob templju si je zgradil mogočno palačo, okoli Jeruzalema je dal postaviti visok in čvrst zid itn. – državo močno zadolžil. Med podaniki je v zadnjem obdobju njegovega vladanja vrelo nezadovoljstvo, ki je po vladarjevi smrti vodilo do hudih notranjih sporov in naposled do razpada kraljestva na severno in južno.

Pred Salomonom so imeli Izraelci kot nomadi le premične in sestavljive, šotorom podobne kultne prostore. Že kralj David pa je nameraval zgraditi tem-

Hiram Abif na eni od številnih poznejših fantazijskih upodobitev.

pelj iz čvrstih materialov. Pri tem ga je ustavil Bog, ki je to nalogo poveril njegovemu sinu Salomonu. V Stari zavezi so dokaj natančni podatki o velikosti templja, ki je bil obdan s trojnim kamnitim zidom in četrtim iz cedrovine, medtem ko je bil prostor znotraj obzidja razdeljen na zunanje in notranje dvorišče, preddvor, svetišče in najsvetejše. Svetišče, ali tempelj v ožjem pomeni besede, je bilo dolgo 30 m, široko 10 m in visoko 15 m, kar so, če jih primerjamo s poznejšimi katedralami, dokaj skromne razsežnosti. Zato se zdi podatek o 120.000 zaposlenih pretiran, saj bi za tolikšno množico na gradbišču ne bilo prostora, zaradi sedemletnega poteka gradbenih del pa tudi ne potrebe. Vendar je bilo precej delavcev zaposlenih tudi v kamnolomih, kjer so pripravili vse dele templja, tako da jih je bilo potrebno le še prepeljati in sestaviti. Zato velja prišteti še delavce pri prevozu in pomožnih delih, če pa upoštevamo tudi druge gradnje, ki so v Salomonovem času potekale hkrati z zidavo templja, postanejo številke, ki jih navaja Sveto pismo, bolj realne. Pripomniti velja, da arheologi ostankov tega templja, ki ga je leta 586 pred Kr. in 375 let po dograditvi porušil babilonski kralj Nebukadnezar II., (še) niso našli. Sedaj stojita v Jeruzalemu na tistem prostoru, ki meri 500 x 300 m, muslimanski džamiji, Omarjeva in džamija Al-Aksa. Mnogi menijo, da je sedanji zid objokovanja, ob katerem molijo ortodoksni Judje, ostanek Salomonovega templja, vendar pa gre le za podporne zidove za ploščad, na kateri je tempelj nekdaj stal.

Hiram Abif

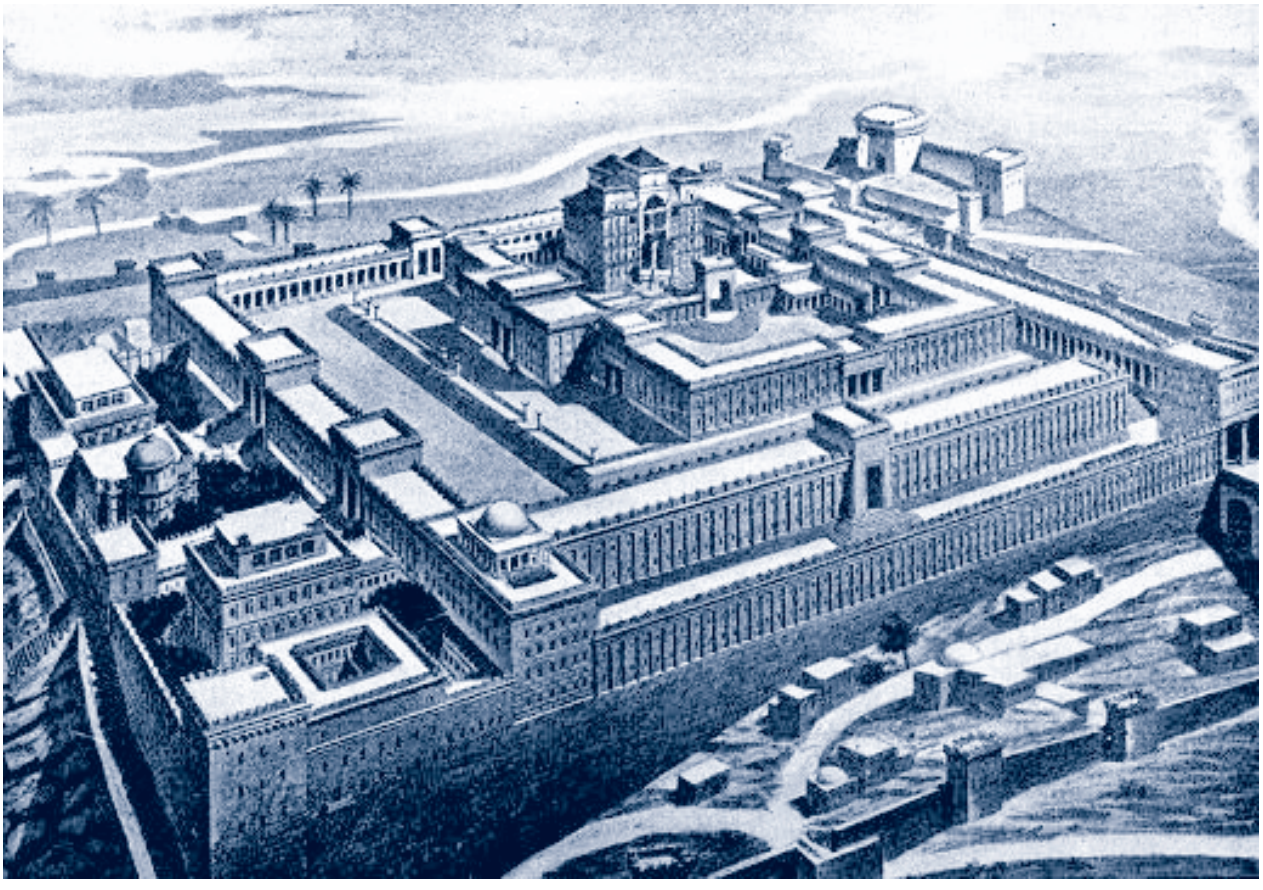
Kot zgodovinska osebnost Hiram Abif ni potrjen, čeprav naj bi vodil Salomonova dela in še posebej gradnjo templja. Podatki o njegovi osebnosti so mitsko izročilo, če začnemo kar z njegovim poreklom in materjo-vdovo (Hirama tudi označujejo kot »vdovinega sina«). Zanj se zanimajo predvsem različne duhovne združbe, ki jim je več do simboličnega pomena kot za zgodovinsko zanesljivost. In tako se podrobnosti o Hiramu kopičijo, različice o njem pa postajajo vedno številnejše in bolj zapletene. Izhajajo iz časov pred Salomonovo vladavino in se navezujejo na številne poznejše zgodovinske in mitološke osebnosti, vse do sodobnikov.

Skrivnostne besede

Pri zaključnih gradbenih delih na templju je po navedbah Svetega pisma sodelovalo 34.000 mož. Hiram je vodil njihovo delo preko pomočnikov, osebno pa se je posebej posvečal izdelavi in montaži funkci-

Zidava Salomonovega templja naj bi bila bolj duhovno kot materialno opravilo.

Salomonove monumentalne zidave. Na najvišjem vrhu Tempelj.

onalnih ter okrasnih predmetov v zlatu, srebru, bronu, medenini, slonovi kosti, plemenitih lesovih, škrlatu in svili. Njegova izdelka naj bi bila tudi posebej umetelno narejena bronasta stebra ob vhodu v tempelj, poimenovana Jahin in Boaz. Izdelal naj bi tudi enajst velikih bronastih umivalnikov, med katerimi je imel največji več kot 5 m v premeru in 2,6 m globine, zato se ga je oprijela oznaka »medeno morje«.

Kot vsaka stvar v templju sta tudi stebra pred njim nosilca skritih sporočil in pomenov. Te skrivnosti so graditelji tega in po njem posnetih templjev skrbno prikrivali in so jih le ob posebnih priložnostih in s posebnimi rituali sporočali drugim. Za medsebojno prepoznavanje so imeli skrivnostne besede, ki so jih postopoma zaupali mlajšim zidarjem, ko so se ti dvigali na višje ravni po stopnjah vajenec, pomočnik, mojster. Tako naj bi ravnal tudi Hiram Abif, a dela so bila že pri koncu, pomočnikom pa še ni predal najbolj skrivnostne besede.

Zarota in umor

Zato je petnajst najbolj nezadovoljnih pomočnikov skovalo zaroto: od Abifa bodo zahtevali tisto besedo, četudi s silo. Ko je bilo treba preiti od dogovora k dejanjem, pa so si zarotniki premislili, razen treh, ki so se imenovali Jubela, Jubelo in Jubelum (drugi viri pišejo: Giblon, Giblas in Giblos). Zatekli so mojstra samega v templju, postavili so se vsak k svojim vratom, da bi se jim ne mogel izmakniti, in zahtevali od njega skrivnostno besedo. A jih je zavrnil, češ da za to še ni pravi čas in da tudi grožnje ne bodo zalegle. Tedaj so ga napadli, pri tem pa so uporabili svoja orodja kot orožje. Prvi mu je zadal udarec z ravnilom po vratu, drugi s kotomerom po srčni strani prsnega koša, tretji pa s kladivom po glavi. Hiram je obležal v krvi in ranam podlegel, zločinska trojica pa tudi s skrajnim nasiljem ni dosegla, da bi izdal svojo skrivnost. Storilci so truplo prenesli na skrit kraj, položili so ga v gomilo, ki so jo označili z akacijevo vejico. Ko pa se je na Salomonov ukaz po sedmih dneh začelo intenzivno iskanje, so se potuhnili. Salomonovi možje so naleteli na akacijevo vejico in odkopali truplo. Kmalu so prijeli tudi zločince. Trojico je zadela najhujša kazen. Hiramov pogreb je bil veličasten, toda nič ni moglo obuditi ubitega Mojstra.

V svojih ritualih prostozidarji oživljajo Hiramovo legendo.

Življenje Hiramove legende

Prikrajšan za naslednja leta in naravno smrt, je Hiram Abif preživel v mitih, ki so jih povzeli in razvili predvsem prostozidarji. Hiramova legenda je v tem pogledu med najbolj pomembnimi. Pri prehodu svojih članov s pomočniške na mojstrsko stopnjo podoživijo Hiramov uboj, tako da preidejo iz pripovedovanja v psihodramo. Vlogo Hirama Abifa prevzame prostozidar, ki med tem ritualom postane mojster. Markirajo tri usodne udarce: tisti na vrat pomeni telesno smrt, na prsi čustveno in po glavi duševno smrt. Nato sredi templja, ki ima atribute Salomonovega svetišča, položijo »ubitega« v »grob«, v naslednji fazi pa ga vodja obreda s pomočjo drugih prostozidarjev dvigne v življenje. S tem je iniciacijski obred, med katerim novemu mojstru sporočijo tudi skrivno besedo, končan. Ritual naj bi deloval nanj kot duhovna preobrazba. Trije morilci naj bi pri tem pomenili Nevednost, Hinavščino ali Fanatičnost in Stremuštvo ali Zavist. Te osebnostne napake pa naj bi zamenjale vrline Znanje, Strpnost oziroma Skromnost in Velikodušnost.

Če se prostozidarji potem, ko preidejo vse tri temeljne ravni, označene kot modro (tudi Janezovo) prostozidarstvo, odločijo, da bodo nadaljevali svoje delo v rdečem (»škotskem«) prostozidarstvu, jih tudi tam spremlja Hiramova legenda. Pri uvodnih ritualih za postopni dvig na naslednje od 33 stopenj se srečajo kandidati z obema, s Salomonom in Hiramom, kraljem in arhitektom. Na višjih stopnjah se tovrstna simbolika bistri in postaja iz kvazi zgodovinske vse bolj čista duhovna zgodba, podoba templja pa zgolj metafora za dematerializacijo. Podobno naj bi obravnavali Hirama iluminati in rožni križarji. Obstajajo tudi diametralno nasprotna tolmačenja, ki vidijo v Hiramu Abifu lažnega Kristusa ali pa ga povezujejo s satanizmom. Tudi islam pozna Salomona, Hirama in Tempelj. Tako kot so Hiramovi pomočniki iskali skrivno besedo z nasiljem, naj bi alkimisti iskali skrivnostno kemijsko formulo v starih knjigah in z lastnimi poskusi. S Hiramom se srečamo tudi v astrologiji, povezujejo ga s Horusom, Trismegistom, Mitro, Krišno in Sai Babo, pa z načrtovalci, kot je bil graditelj stopničaste piramide Imhotep. Ali pa z rušitvami velikega obsega in z mnogimi žrtvami, kot smo bili priča 11. septembru 2001 v ZDA. V simboliki in mitih so pogosta različna in tudi povsem nasprotujoča si tolmačenja. To velja tudi za Hirama Abifa.

Dr. Nada Grošelj,
prevajalka

Le s prevodom se lahko predstaviš govorcem drugih jezikov

Sovretovo nagrajenko – leta 2011 je nagrado prejela za prevode Plavta, Ovidija in Oscarja Wilda – smo zmotili sredi dela in proti koncu njej najljubšega meseca. V pogovoru smo se dotaknili njenih prevodov slovenskih pesnikov v angleščino (Prešerna, Pavčka, Snoja, Jesiha …) in slovenjenja celotne poezije irskega pesnika Williama Butlerja Yeatsa. Pred novim prevodom Pike Nogavičke *ima »hudo tremo, skoraj podobno je, kot bi na novo prevajal Biblijo«, pravi Nada Grošelj (1975), samostojna prevajalka iz angleščine, latinščine in švedščine ter iz slovenščine v angleščino. V tisku ima knjigo* Rim *avtorja Roberta Hughesa, obsežno umetnostno zgodovino Večnega mesta, kmalu pa bo izšel prvi zvezek Yeatsa. Leta 2005 je doktorirala na ljubljanski filozofski fakulteti, kjer honorarno poučuje angleščino. Dejavna je tudi v upravnem odboru Društva slovenskih književnih prevajalcev in v Društvu za antične študije, ki prireja že uveljavljeni Grošljev simpozij. Imenuje se po njenem očetu, ki se je, kot razkriva arhivsko gradivo, kot predstojnik oddelka za klasično filologijo znašel pod nadzorom Udbe. Nada Grošelj je spregovorila tudi o tem.*

Kot ste mi dejali pred skoraj tremi leti, vas privlači koledarska poezija. »O da bi vse leto trajal maj …« To je?

Erich Kästner v knjižici *Trinajstero mesecev,* ki sem jo lani prevedla za Celjsko Mohorjevo. Vedno me je privlačila cikličnost časa, recimo pesmi v latinščini, ki so opisovale različne starorimske praznike. Eden od mojih prvih pesniških prevodov je bila prav tovrstna koledarska poezija. Kästnerjevo knjižico pa sem vzela v roke na predlog svoje nekdanje sošolke Katarine Faganel, njegove velike ljubiteljice. Uživala sem v prevajanju teh simpatičnih pesmi, ki jih prej nisem poznala.

Iz nemščine sicer ne prevajate?

Daljših nemških besedil in težjih avtorjev, kjer je potrebno precej preverjanja, si res ne bi upala prevajati. Kästner pa uporablja zelo lahek jezik s preprostimi, kratkimi stavki. Poleg tega so me njegove pesmice, ko sem se vanje bolj poglobila, očarale. Sam pravi, da jih je zložil mestni škric za druge mestne škrice, in res odlično opisujejo, kako doživlja premene letnih časov meščan, ki ima posluh za naravo. Človek z dežele bi jih gotovo opisoval drugače.

Zdaj je maj, ki se preveša v drugo polovico. Kästner bi dejal: »Sreča zna potreti. Maj potre.« Drži?

V mojem primeru niti ne. Kästner v pesmih večkrat razmišlja o minevanju časa, o smrti. V tem me kar malo spominja na starorimskega pesnika Horacija, skozi čigar ode teče stalna zavest o minljivosti. Meni pa sta april in maj najljubša meseca, ker se bližata vrhuncu poletja, najdaljšemu dnevu. V razpoloženju sem namreč precej odvisna od vremena. Če je sončno in toplo, se preprosto ne morem počutiti res potrto – lahko imam za to še toliko razlogov, ampak na soncu potrtost izpuhti.

Pred kratkim ste poslovenili zabavno knjižico s pesmicami Hilairja Belloca Strašilnice za otroke, *»napisane v poduk mladini med osmim in štirinajstim letom«. Mene so, priznam, kar prestrašile.*

Očitno je Belloc menil, da bi znale prestrašiti tudi mladino med osmim in štirinajstim letom, zato je dodal uvodno pesmico, v kateri je pojasnil, da zgodbe seveda niso resnične. Ta knjiga se mi zdi zelo angleška: ni samo umeščena v angleško družbo z začetka prejšnjega stoletja, ampak kaže tudi izrazito nagnjenje do nonsensa, satire – torej tipično angleških izraznih sredstev. Nekaj posebnega so sijajno komične ilustracije izvirnika, na katerih so protagonisti upodobljeni kot karikirani odrasli v malem. Besedilo je res skrajno duhovito, tako da mi je bilo prevajanje v pravi užitek.

Vas kot deklet(c)a ni bilo treba strašiti?

Mislite v vzgojne namene – da ne bi loputala z vrati, žvečila vrvic in za šalo klicala gasilcev kakor Bellocovi junaki in junakinje? Ne, vedela sem, da si moji starši ne izmišljujejo praznih zgodbic. Mama me je seveda pred marsičem svarila, ampak popolnoma iskreno, ker je pač v tem videla možno nevarnost. Oče pa je na žalost umrl prezgodaj, da bi mi lahko dajal kakšne posebne nasvete.

Vaš oče dr. Milan Grošelj se je kot predstojnik oddelka za klasično filologijo znašel pod nadzorom Udbe. Dokumente o tem je predstavil vaš kolega David Movrin na lanskem mednarodnem simpoziju Klasiki in razred: grščina in latinščina za železno zaveso. *Ste prej kaj vedeli o njih?*

Ne, prav nič. Najbrž tudi oče ne. Razmišljala sem, kdo bi bil ta agent, o čigar identiteti posredno sklepa David Movrin, ker poznamo družino z istim priimkom, kot ga navaja David. Mama je bila sicer prepričana, da agent nikakor ne bi mogel biti človek, na katerega je kazal ta priimek, a kaže, da je vendarle bil. Pa saj konec koncev ni imel kaj posebnega povedati. Oče se je večkrat pritoževal, a ni šlo za neposredno politična vprašanja, bolj za problematičen položaj znanosti in klasične filologije v Sloveniji. Opozarjal je, da je položaj recimo v Srbiji dosti boljši, zato mislim, da mu nihče ni mogel očitati protijugoslovanske miselnosti. No, iz teh poročil sem izvedela, da je imel napade išiasa, o čemer nisva imeli pojma ne jaz ne mama. (smeh)

Je bil s tem objavljen občutljiv osebni podatek o njegovem (domnevnem) zdravstvenem stanju?

No ja, zdi se mi, da zadnje čase pretiravamo v drugo smer in obsesivno prikrivamo čisto neškodljive informacije, čeprav so se z internetom po drugi strani pojavile neslutene možnosti za stikanje po tujih življenjih. Gotovo svojci ne bi ravno z navdušenjem prebrali na naslovnici časopisa, da ima njihov sorodnik hudo spolno bolezen, ne vem pa, zakaj bi bila problem pljučnica ali išias. Ko smo že pri varovanju osebnih podatkov: moti me, ker se v zadnjih letih poleg omemb avtorjev ali izvajalcev opuščajo navedbe rojstne letnice. Nastopajočega sama pri sebi rada umestim v neki okvir, pa tega ne mislim slabšalno, saj ni sramota, če si star ali mlad. Nekoliko me sicer žalosti, ker so rojstne letnice skladateljev, glasbenikov ipd. vse pogosteje višje od moje: tukaj se zaveš, da se staraš.

Hujše od išiasa so bile navedbe, da je vaš oče klerikalni element med profesorskim kadrom. Tudi krščanski socialist.

Poznala sem ga le kot triinpolletna deklica, ampak iz pripovedovanja drugih vem, da mu za politiko v resnici ni bilo mar. Zanimali so ga konkretni problemi, ki so klicali po reševanju, ne strankarske ideologije. Bil je dobronameren in želel si je delovati v skupno korist. V nekem zasebnem pismu, ki se je po neznanem naključju ohranilo pri nas doma, je pisal prijatelju, kako bi rad nekaj postoril za klasično filologijo, medtem ko večina ljudi zgolj pospava. In ta vnema ni veljala samo znanstvenemu in strokovnemu delu: iz njegovih »karakteristik«, ki so objavljene v zborniku s simpozija *Klasiki in razred*, sem izvedela, da je med drugo svetovno vojno sodeloval z ilegalno organizacijo, ki je zbirala hrano za ljudi, od več ljudi pa tudi vem, da je po potrebi gmotno podpiral svoje študente. Bolelo ga je, ker ni imel pravega sogovornika za svoj predmet, etimologijo in jezikoslovje, pogrešal je boljše možnosti za raziskovanje. Povabilo v partijo je zavrnil rekoč, da z njo ne deli svojih nazorov. Imel je težko mladost in se je verjetno zato toliko bolj posvetil delu. Ni imel želje po javnem izpostavljanju.

Mama je bila bolj zgrožena nad razkritjem in trudom tega špiclja, jaz pa niti ne, saj bi bilo prej kot ne nenavadno, če bi se tajna politična policija ne zanimala za intelektualca na očetovem položaju. Iz precejšnje količine zapisanega sem sklepala, da je moral agent mogoče izpolniti normo glede obsega poročil.

Bo vprašanje, zakaj je Fran Petrè (od leta 1950 profesor za slovenski jezik in književnost na zagrebški filozofski fakulteti) sploh sodeloval z Udbo, ostalo odprto?

Najbrž, če se ne bodo našli še kakšni drugi dokumenti. Deloma je gotovo čutil lojalnost do oblasti, saj je že prej simpatiziral s komunizmom in med vojno sodeloval z OF, zato ga je doletela celo internacija. Mogoče pa je v to privolil tudi zato, ker si ni hotel nakopal težav v službi. V odlomkih, ki omenjajo očeta kot somišljenika nekakšne klike klerikalnih, negativnih profesorjev, ga pravzaprav tako ne označi sam, ampak v glavnem navaja tuje izjave. Petretova lastna pisarija (če je res njegova) o pogovorih z očetom pa je, kot sem omenila, precej neškodljiva.

In šele zdaj v fragmentih objavljena ... Poglejva raje drugo »pisarijo«. »Kdor pa ni vešč poezije, jo vseeno klepa« - Kvint Horacij Flak v vašem prevodu. Ne le klepa, tudi izdaja. Kaj bi starorimski pesnik, cenil ga je tudi vaš oče, porekel na dvesto in več natisnjenih pesniških zbirk na leto v Sloveniji?

Horacij je v *Umetnosti pesništva,* t. i. pismu Pizonom, ki sem ga prevedla, pesnikom položil na srce, naj pesmi izpilijo, jih dajo za debelih devet let v predal in se jih nato še enkrat lotijo. V tem nasvetu je seveda močno pretiraval, res pa so bili takrat drugi časi z drugačno poezijo. Današnja množična produkcija se ujema z uveljavitvijo in priljubljenostjo prostega verza, ki na prvi pogled ne zahteva, recimo temu, obrtne veščine. Vendar samo na prvi pogled, ker je v resnici zelo zahteven, če ga pišeš na taki ravni kot denimo Dane Zajc. Pri njem ima prosti verz globoko notranjo zgradbo, anaforiko, ritmiko. Samo s tem, da razbijemo besedilo na vrstice, namreč še ne nastane prosti verz. Sodobni poljubni pristop, ki ga najdemo pri marsikaterem avtorju, je v nasprotju z vsem, za kar je šlo Horaciju. Antična poezija je bila arhitektonsko skrajno umetelna, Horacijeva pa še posebej.

Naj se naši stihoklepci učijo pri Horaciju?

Samorefleksija še nikomur ni škodila. Vsekakor bi bila marsikdaj potrebna večja distanca in samokritičnost. Večkrat sem v angleščino prevajala pesnike, ki so nastopili na festivalu Vilenica. Med njimi so bili priznani umetniki, ki so me navdušili, pa tudi številni avtorji, ki so najbrž v svojih državah že znani, saj jih drugače na festival ne bi povabili, a nisem vedela, kaj naj z njihovimi pesmimi počnem. Bolj ko sem se trudila, manj je bilo na njih in nisem imela pojma, kje bi jih lahko zagrabila. Brez prave vsebine, podob, ritma …

Ste dvignili roke?

(smeh) Ne, svoje delo sem kajpada opravila. Zbornik z besedili povabljenih avtorjev mora iziti. Zoprno pa je dati iz rok nekaj, kar ni dobro, a si pravzaprav nemočen.

Morda bi bilo bolje, če bi pesmi napisali kar sami? Še vedno nimate nič svojega v predalu oziroma računalniku?

K prvemu vprašanju: že misli in občutja pesmi, o katerih sem govorila, so takšna, da v njih velikokrat ne vidim ne glave ne repa. Sama bi pesnila o drugačnih rečeh. Sicer pa sem kot deklica rada risala stripe, si izmišljevala razne šaljive pesmice in zgodbice o junakih iz prebranih knjig. Med enoletnim študijskim bivanjem v ZDA sem hodila na tečaj kreativnega pisanja, kjer so nastale tri zgodbe in tri pesmi. Zgodba, ki je bila po mojem mnenju daleč najboljša, je bila zelo srhljiva – pozna se ji, da je nastajala v pozni jeseni in med hudim domotožjem. In to je to. Morda imam preveč živahno življenje, da bi lahko v miru domislila, o čem bi lahko pisala. Mislim pa, da mi leži pisanje kolumen. Saj ne, da imam s tem veliko izkušenj, ampak zlasti od Sovretove nagrade dalje sem se večkrat znašla v položaju, ko sem morala pisati o svojih razmišljanjih, in to mi je bilo v veselje. Tudi bralci so pohvalili ta besedila, recimo v *Bukli*.

Hočeš nočeš ste v vlogi izbiralke besedil, ki jih vzamete v prevod. Nekje sem prebral, da je izbiranje etično in erotično dejanje.

Erotično? Zakaj pa ne. Kot sem že dejala, sem začela iz latinščine prevajati koledarsko poezijo. To je bila moja ideja, naredila sem obsežen izbor in k prevodu pritegnila tudi kolegico Jeleno Isak Kres – mimogrede, pravkar na novo prevaja *Iliado* –, ker je zelo dobra verzifikatorka in sem vedela, da bo knjiga z njenim prispevkom veliko pridobila. Sicer pa mi prevode velikokrat ponudijo uredniki založb. Če so zanimivi, jih vzamem, prav tako če se name obrne nekdo, ki ga je iz osebnih razlogov težko zavrniti – razen če vidim, da resnično nimam na voljo dovolj časa. Žal mi ga zmanjkuje za lastne zamisli. Zelo sem bila vesela povabila k prevajanju Prešerna. Sama od sebe se ga nikoli ne bi lotila, ker bi se mi to zdela nezaslišana predrznost, skoraj bogoskrunstvo. Z veseljem sem prevajala v angleščino tudi pesmi Jožeta Snoja in Toneta Pavčka, v slovenščino pa trenutno prevajam irskega pesnika Williama Butlerja Yeatsa. Izšel bo v štirih zvezkih, vsak od njih ima okoli 3.000 verzov. Mogoče ga bom nazadnje zasovražila, zdaj pa me čedalje bolj navdušuje. Prvi zvezek sem založbi že oddala, trenutno delam na drugem. Yeatsa šele zdaj bolje razumem, saj mi je prej, ob prebiranju jagodnega izbora v raznih antologijah, razvojni lok njegove poezije ostal nekako zastrt.

Tauferjev prevod že prekriva patina časa?

Ne, njegov prevod se bere povsem sodobno. Založnika Nadja in Ivan Dobnik, ki Vena Tauferja sicer dobro poznata, sta prišla na misel, da bi izdala celotno Yeatsovo poezijo. Zakaj sta se obrnila name, ne morem zanesljivo reči. Morda zato, ker sem takrat, bilo je leta 2011, dobila Sovretovo nagrado tudi za prevod poezije Oscarja Wilda. Gospoda Tauferja sem povprašala, ali ima kaj proti, če jaz prevzamem ta prevod, saj vem, kako občutljivi smo prevajalci, če imamo občutek, da nam nekdo »hodi v zelje«. Pa je na srečo dal zeleno luč. Yeatsa sem kot enega od treh najpomembnejših angleških pesnikov 20. stoletja (poleg T. S. Eliota in W. H. Audna) precej brala že med študijem angleščine, vendar v izvirniku, ne v slovenskih prevodih. Čeprav me je privlačil, mi je med študijem ostal nekako tuj in ga nisem mogla »zagrabiti«. Nekaj je v njegovi poeziji, sem čutila, a se mi je ob branju posameznih pesmi vseeno izmuznil. Posvojila sem ga šele s prevajanjem celotnega opusa, ko sem brala vse od njegove še dokaj novoromantične (k novoromantiki spada tudi dekadenca in simbolizem) poezije, ki me spominja na mladostno poezijo Wilda, pa do zelo izostrenih in osebnih pesmi, v katerih pridejo v ospredje njegov ezoterični sistem simbolov, močna politična prepričanja in zavzemanje za neodvisno Irsko republiko. Intrigantno je tako izostreno slediti umetnikovemu razvoju. Zdaj, ko Yeatsu sledim iz pesmi v pesem, iz leta v leto, se pri njem počutim doma, za kar so me izbori prikrajšali.

Bi za Yeatsem odpotovali na Irsko?

Prav rada, čeprav nisem ljubiteljica dežja. Pomislila sem že na irsko organizacijo Ireland Literature Exchange (ILE), ki mednarodno promovira irsko književnost, napisano bodisi v gelščini bodisi v angleščini. Med drugim podpira založbe, ki objavljajo prevode irske književnosti, in prevajalcem omogoča štipendije.

Omenili ste prevod Snojeve poezije. V angleščino ste »prestavili« avtorski izbor njegovih stotih pesmi z naslovom In cel boš, podoben otoku. *Je bila to za vas nova izkušnja?*

V angleščino res nisem prevedla podobnega monografskega dela. Vedno je šlo za prevode za zbornik, revijo, antologijo ali pa je bilo prevajalcev več. Posebna izkušnja je bila že zato, ker sem imela pred seboj izbor iz vseh trinajstih zbirk. In nič manj odgovorna, predvsem zaradi njegovega pesniškega profila. Nekatere pesmi imajo trdnejšo formo s kiticami, v drugih pa je dovolj igriv, da se na prvi pogled zdi njihova forma povsem razpuščena. Toda pazljivejše branje razkrije močno ritmiko, ponekod skoraj že metriko. Povrhu je v pesmih veliko asonanc, različnih notranjih rim in drugih ujemanj v verzih, ki so si marsikdaj precej vsaksebi, tako da jih zlahka spregledaš. Ko se, denimo, deseti verz kitice konča z enim glasom in se dvajseti verz nekaj kitic naprej sklene z istim glasom …, kar seveda ni naključje. Veliko se poigrava z besedami, pogoste so aluzije na slovensko in drugo literaturo, recimo na *Krst pri Savici*. Še poseben izziv za prevajalca v tuj jezik so namigi na ljudsko blago, kot je pesmica *Prišla je miška iz mišnice*, saj je bilo treba najti vzporednice v angleškem ljudskem blagu. S pomočjo spleta mi je to kar uspelo.

Ali je bil zadovoljen tudi sam avtor?

Kar malce me je bilo strah, najbrž tudi njega. Ko sta z ženo, literarno zgodovinarko Malino Snoj Schmidt, dobila prve prevode, me je ona poklicala in bila kar navdušena. Tudi njiju je skrbelo, kaj bo v angleškem prevodu ostalo od slogovnih tančin, asonanc, notranjih rim, številnih aluzij ... Bila sta zadovoljna, da je bila večina tega poustvarjena. V stikih sem bila predvsem z gospo Snojevo. Pojasnila mi je nejasnosti ali če sem kaj narobe razumela. Prevod je bil v tem smislu avtoriziran.

Ste zasledili kakšne ocene vašega dela?

Strokovne recenzije prevodov se pri nas zlepa ne pojavijo, še zlasti ne prevodov v tuje jezike. Bila pa sem vesela in ponosna, ko je Jože Snoj v pogovoru za *Buklo* dejal, da je založba angažirala najpretanjenejšo prevajalko in najpriznanejšega ilustratorja. Prevod je zelo pohvalil tudi njegov sin Vid Snoj.

Torej ne boste ostali pri Snoju?

Ne. Pravkar se dogovarjam za prevod monografije Milana Jesiha v angleščino, za ameriško založbo Dalkey Archive Press, ki bo izdala reprezentativni izbor iz njegove poezije. Izbor je prepustil meni, ker mi pesmi, ki bi jih utegnil predlagati sam, ne bi nujno ustrezale. Najprej sem pregledala, katere so bile do zdaj uvrščene v različne antologije. V monografiji jih bo najmanj 140, ker založnik pričakuje, da bo knjiga obsegala 160 strani. Tudi pri izdaji tega izbora bo avtor skrbno bedel nad tem, kaj se dogaja z njegovo poezijo v zibeli drugega jezika, kot je zapisal Kajetan Kovič. Zlahka si predstavljam, da je za pesnika stresno, kadar ga prevajajo, saj je njegova umestitev v tujini odvisna od tega, kaj z njegovimi pesmimi počne nekdo drug. Pri tem gre lahko za jezik, ki ga avtor pozna le približno – ravno toliko, da lahko presodi, da pesem v prevodu »ne deluje« kot presežek, sam pa je ne zna prevesti bolje. Res zagatno, vendar je prevod edini način, kako se lahko predstaviš govorcem drugih jezikov. Prevedla sem tudi posamezne pesmi nekaterih drugih avtorjev. Vena Tauferja, denimo. Vesela sem bila, da je bil tudi on zelo zadovoljen.

Kako pomemben je prevod v angleščino za kanonizacijo avtorja?

Tomaž Šalamun je z mednarodnim prodorom seveda izjema, a bojim se, da kot majhen narod ne bomo nikoli tako znani, kot bi bili lahko, če bi nas bilo več. Brez prevoda seveda ne gre. Ne moreš pričakovati, da bodo drugi odkrili tvojo genialnost na osnovi slovenščine. Pravijo, da bi Dane Zajc gotovo prejel Nobelovo nagrado, če bi bila njegova poezija že izvirno napisana v angleščini ali če bi poskrbeli za izjemno kongenialne prevode. Kakšni bi to bili, si sicer ne morem predstavljati. Imenitne pesmi tako ostajajo nedostopne za ogromno večino prebivalstva na Zemlji. Rada bi poudarila, da v angleščino zelo pogosto prevajajo navdušenci za literaturo, lahko tudi domači govorci, za katere pa ni nujno, da premorejo pravi posluh oziroma umetniško žilico. Ne glede na trud in dobre namene takšen prevod ne more narediti kakšnega posebnega vtisa.

Kateri prevod vam pride najprej na misel?

Videla sem že vse mogoče, o podrobnostih pa seveda ne bi govorila. Nekateri so že na ravni dikcije manj posrečeni. Ne zdi se mi ravno nujno, da v angleščino prevaja prav domorodec, gotovo pa je priporočljivo, da prevod pregleda. Običajno prosim za to kolega Jasona Blaka na fakulteti, ki je Kanadčan, torej domači govorec, ali pa prijatelja v Belgiji, ki je Anglež.

Tudi prevod izbora Snojevih pesmi?

Ravno njegovih ne. Pri njem je toliko poigravanja z jezikom, da pravzaprav ni mogoče razmišljati v smislu »prav« ali »narobe«. Za pregled prevoda prosim pri bolj konvencionalni poeziji in predvsem pri prozi. Zlahka se lahko ušteješ, tudi če pišeš v slovenščini. Če ne odpreš Slovarja slovenskega knjižnega jezika, lahko zagrešiš vsakršne neumnosti.

Si pomagate tudi s Slovarjem novejšega besedja?

Zaenkrat še ni bilo te potrebe, seveda pa sem si ga omislila, tako da ga imam doma. Besedila, ki jih pre-

vajam, so običajno nekoliko starejša, zato najmodernejše besedje v njih še ne pride v poštev.

Posredno sva se že dotaknila usode prevodov. Kdo pravzaprav kupuje slovenske avtorje v angleščini?

Založba Miš je poleg Snoja izdala dvojezične Pavčkove *Majhnice in majnice*. Te dvojezične knjige kupujejo tudi Slovenci, uporabljajo se na primer v šolah, ker so vzporedni prevodi pedagoško zanimivi. Snojev izbor poezije je tudi primerna darilna knjiga. Zbiram pogum, da bi jo poslala v Belgijo prijatelju, ki mi občasno pregleda kakšen prevod v angleščino ali pomaga pri razvozlavanju pomena, kadar prevajam iz angleščine. Ker je trdo vezana in zelo lepa, se bojim, kaj hudega se lahko z njo zgodi po poti. Moram jo pošteno zapakirati.

Pred kratkim je izšel ponatis izbora Prešernovih pesmi v angleščini. Urednik Uroš Mozetič je zapisal, da predstavlja vrhunske prevodne stvaritve, ki utegnejo bolj neposredno nagovoriti evropskega bralca. Ste pesmi prevedli prav za to publikacijo?

V tem izboru so prevodi več prevajalcev. Uroš Mozetič je izbral pomembne Prešernove pesmi in hkrati upošteval kakovost obstoječih prevodov. Nekateri so bili dobri: oxfordski profesor Toby Garfitt je res odlično prepesnil *Vrbo*. Katera druga pesem pa spet ni bila tako posrečeno prevedena. Nov prevod *Sonetnega venca* mi je predlagal sam urednik. Čutila sem strah in tudi res velik izziv. Kar »padla sem noter«, prevajala sem na dveh potovanjih, očitno me je to spodbudilo ali morda celo navdihnilo. Ko mi je neki angleški profesor, ki je kratek čas gostoval na Filozofski fakulteti, dejal, da sem zadela romantični idiom, se mi je odvalil kamen od srca.

Veste, kdo je knjižico pokupil in jo prebira?

To bi morali vedeti pri Mladinski knjigi. Vsekakor je primerna za turiste, ki se zanimajo za našo državo, saj je tanka, z mehkimi platnicami in zelo lahka. Lahko jo pošiljaš okoli vsem svojim znancem, pa zato zaradi poštnine ne boš bankrotiral. Sama odzivov iz tujine ne zaznam. Lahko da jih dobivajo na založbi, oni morajo vedeti, koliko knjig so poslali v tujino. Očitno gre dobro v promet.

Bilo bi odlično, če bi bil Prešeren ne le preveden oziroma »poangležen«, temveč bi pred nami vzniknila njegova nova podoba.

Tujci ne morejo vedeti, kaj Prešernova poezija pomeni za Slovence in napredek kulture v tistem času. Zlahka kdo poreče: še en romantik, pri tem pa nima zavesti o njegovi epohalnosti. Na misel mi hodi vzporednica z angleškim pesnikom Geoffreyjem Chaucerjem, avtorjem *Canterburyjskih zgodb* (imamo jih v sijajnem prevodu Marjana Strojana, sama pa sem prevedla njegovo *Legendo o dobrih ženah*). V očeh Angležev velja za očeta angleške književnosti. Živel je v 14. stoletju, njegove pesmi so že zapisane v jeziku, ki ga lahko razumemo, v t. i. »srednji« angleščini. Chaucer je pomemben, ker je oblikoval pesniški izraz v angleščini, ki se je po normanski, torej francoski zmagi pri Hastingsu pod vplivom francoščine zelo spremenila. Uporabil jo je za celo paleto sofisticiranih pesniških oblik, ki so jih takrat gojili Francozi, Angleži pa še ne. V tem je njegov veliki kulturni vpliv. Podobno je za nas pomemben Prešeren. Njegovo prelomnost je v tujem jeziku težko prikazati.

Je Prešernova vera prevedena v angleščino?

Kolikor mi je uspelo ugotoviti, ni. Pač pa je prevedena pesem *Pevcu*, ki se prav tako igra z besedami oziroma s samoglasniki.

Lahko sami poskusite prevesti njegov lirski aforizem? »Kar je, beži; al' beg ni Bog? ki vodi vekomaj v ne-bó, kar je, kar b'lo je in kar bó.«

Prevesti ravno ne. Tekst bi bilo treba na novo izumiti. Tudi Pavček se v eni od pesmi izdatno igra z besedami in njihovimi kvazietimologijami. Na primer: »*Če biva pek v opeki, se skriva v mraku rak …*« Da bi to povedala v angleščini, sem morala poiskati povsem druge besede: »*If dumps are found in dumplings*« ipd. Zanimivo, mojemu angleškemu prijatelju iz Belgije se je zdela prav ta pesem najboljša, čeprav je bila že skoraj avtorska. V precej verzih je bil edina skupna točka z izvirnikom princip izbiranja besednih parov, a drugače se ni dalo poustvariti poante.

Bi bil to plagiat, če bi takšno pesem podpisali kot avtorica?

Mislim, da je pri avtorstvu pomembna ideja. In ideja je bila Pavčkova, ne moja. Zato si pesmi ne bi mogla lastiti. Kot sem že nekoč povedala, se počutim kot avtor besed, ki stojijo v prevedeni knjigi, ne pa kot avtor same knjige.

Vaš prevodni opus je raznolik. Ste v zadnjem času postavili nekoliko v ospredje poezijo?

Pred intervjujem sem pregledala bibliografijo. Od leta 2000 sem prevedla približno 18.760 verzov v slovenščino in 4.200 verzov v angleščino. V zadnjem času se res pojavljajo obsežnejši prevodi poezije. Tu je Yeats s 3.000 verzi v vsakem zvezku. Rada prevajam poezijo, ker mi ni treba čepeti doma za računalnikom.

Kateri kraji vas navdihujejo? Omenili ste potovanja.

Krasno se lahko dela na dolgih vožnjah z avtobusom. Še zlasti pa v naravi. Čudovito se počutim v botaničnem vrtu. Ko je v Ljubljani najbolj vroče, grem v

hladni Mostec. V soboto ali nedeljo si včasih privoščim tudi čevapčiče in delam, dokler se ne stemni.

Delate v petek in svetek. Glede na število prevedenih verzov si lahko mislim, da vam ne gre tako slabo, kot sicer radi slišimo o samozaposlenih.

Da pojasnim, od kod mi tako natančni podatki o številu verzov: to statistiko potrebujem za biografijo ali če se, na primer, potegujem za štipendijo. V prijavi je treba biti konkreten, razen tega bi mi pri obilici dela hitro kaj ušlo iz glave. Vodim pa tudi evidenco o delu, ki sicer ni bilo objavljeno ali vsaj ne pod mojim imenom: včasih namreč lektoriram članke in referate kolegov in katerega tudi prevedem v angleščino. Želim imeti pregled nad tem, kaj počnem. Za zdaj mi kar gre, trenutno se dogovarjam o delu za leto 2016. Letos so moje »zmogljivosti« povsem zasedene, enako za prihodnje leto. Upam, da se bo časovno nekako izšlo. Še vedno se je.

Za svoje delo ne ostanete kdaj brez plačila?

Besedila, ki jih prevajam, po navadi podpre Javna agencija za knjigo. Gre za pomembna dela, vključena v programe založb, ki jih financira agencija. Zdaj, ko moram izdajati račune, na njih napišem želeni datum plačila in založbe se tega roka držijo. Težave sem imela samo z eno ustanovo, ki je spravljala v obup tudi druge. Če se pri izplačilu kaj zalomi, recimo če ni vse plačano v roku, se založbe skoraj vedno že vnaprej opravičijo. Z njimi res nimam slabih izkušenj. Tudi z uredniki ne.

Zdi se mi, da vam papirologija ne gre povsem na živce. Še en vaš talent?

Zaradi »ekspertstva« za papirologijo sem postala celo blagajničarka Društva za antične in humanistične študije z utemeljitvijo, da sem kot »samostojec« tega še najbolj vešča. V imenu društva že nekaj let oddajam poslovna poročila na Ajpes, uporabljam aplikacije za davke na internetu, kot »samostojec« od letos uporabljam program Silvester Fineus, že leta pa program za pravne osebe oziroma društva. Kar z veseljem delam stvari, nad katerimi drugi obupujejo. Pomislila sem že, da bi šla v tečaj za računovodje, če bi nekoč imela preobilje časa.

Javna agencija za knjigo skrbi za prevajalce?

Pohvalno je, da skušajo zavarovati avtorje in prevajalce, tako da za vsako knjigo, ki jo podprejo, zahtevajo, da se za avtorsko polo prevoda plača najmanj 282 evrov. Če založba ne more dokazati, da je delo plačala po tej tarifi, ne prejme več subvencij. Kot lahko vidim, ker sem tudi sama v komisiji za knjige, je na agenciji veliko dobre volje, a če je denarja premalo, to seveda še vedno ni dovolj.

Prejemate knjižnično nadomestilo?

Letošnje leto je bilo prelomno, ker ga bom prejela prvič. Dobila bom veličastnih 79 evrov! Zanimivo je pogledati, koliko prejme avtor na izposojo in koliko pripada prevajalcu: prvi letos prejme okoli 0,1 evra na eno izposojo, drugi pa 0,009 evra. Praga, ko si upravičen do nadomestila, nisem dosegla, dokler nisem lani prevedla svetovne uspešnice *Stoletnik, ki je zlezel skozi okno in izginil* švedskega avtorja Jonasa Jonassona.

Tudi sam sem ga prebral. Takoj si lahko prikličem v spomin izvirno poimenovanje copat.

»Scalke« – zato ker se starejši moški pri lulanju menda pogosto poškropijo po copatah. V izvirniku je uporabljena zloženka *kissetofflor*, ki dobesedno pomeni »scalne copate«. Ta prevod bi bil sicer čisto korekten, ne pa »žmohten«. V slovenščini večbesedna poimenovanja ne funkcionirajo, treba je poseči po drugačni izpeljanki. Pri slogu sem si v vsej knjigi prizadevala izhajati iz bralčeve percepcije, da bi bilo branje čim zabavnejše. In očitno mi je to kar uspelo, ker sem kar presenečena nad množico skrajno pozitivnih odzivov, ki jih dobivam. Menda sem slišala na račun te knjige več pohval kot za vse druge skupaj, čeprav so bila tisto dosti pomembnejša dela.

Kaj menite o »korpusantstvu«, poveličevanju rabe, ko je edina referenca besedni korpus, ki meri pogostost rabe in jo registrira kot edino referenco? Raba norme ne posvečuje, meni vaš kolega prevajalec Štefan Vevar, ker je alibi za slabo pisanje.

Treba je iskati mero. Po eni strani nima smisla plavati proti toku. Če gre jezik v neko smer razvoja, se proti temu ni mogoče boriti. Nanj vplivajo tudi drugi jeziki, kar ni nujno slabo. Stara angleščina, angleščina iz epa *Beowulf*, je bila še izrazito germanski jezik z razvito morfologijo (sklanjatvami, spregatvami), do danes pa se je jezik tako spremenil, da starih besedil niti Angleži ne razumejo več. Moderna angleščina je analitični jezik in skoraj nima morfologije. Pomaga si z drugimi sredstvi, z raznoraznimi členicami, predlogi. Skratka, po prihodu Normanov se je staroangleški jezik povsem spremenil. Jezik Chaucerja že lahko razumeš vsaj okoli 90-odstotno, to je neverjetna metamorfoza. Ampak ravno pod vplivom francoščine je angleščina razvila izjemen besedni zaklad. Besede imajo nešteto sopomenk, od katerih je na primer ena anglosaškega izvora, druga francoskega, tretja latinskega – to omogoča niansiranje pomenov. Ko so Angleži širili kolonialni imperij, so seveda črpali še izraze iz drugih jezikov. Prav zaradi tako bogatega besednega zaklada me je angleščina pritegnila že v osnovni šoli, vendar se ta nikoli ne bi razvil, če bi bili govorci preveč puristični. Po drugi strani pa seveda ne gre

dopustiti vsega, še posebej ne v času interneta, ko lahko vsakdo izliva svoje srce, ko ga ravno obide navdih, in si niti ne prizadeva ustvarjati vtisa pismenosti. Krmariti je torej treba med rigidnostjo in med tem, da skušaš ohranjati jezik na sprejemljivi ravni. Glede korpusov: kadar prevajam v angleščino, dostikrat poguglam besede, ker me zanima, koliko se posamezna beseda oziroma fraza uporablja. Če delam na bolj strokovnih besedilih, uporabim bolj uveljavljen izraz in ne takega, ki se najde le nekajkrat in še to na straneh, ki niso angleške oziroma ameriške.

Vas lektorji znajo razjeziti?

Včasih tudi, sploh kadar so popravki arbitrarni. Gotovo se je že vsakemu piscu zgodilo, da mu je en lektor sistematično nadomeščal to ali ono besedo z drugo, kak drug lektor pa ravno obratno. Jezi me, če mi črtajo besede, ker naj bi njihova raba pešala. Znan književnik, mislim, da Evald Flisar, je nekoč posrečeno zapisal: če bo lektor vsakič vsakomur črtal neko besedo, češ da raba peša, potem bo res opešala. Pri lektorjih pogrešam nekaj več razumevanja za slovenske besede, ki so manj pogoste in običajne, a imajo patino.

Nekaj sva že rekla o vašem prihodnjem delu. Katere prevode imate v načrtu oziroma na delovni mizi?

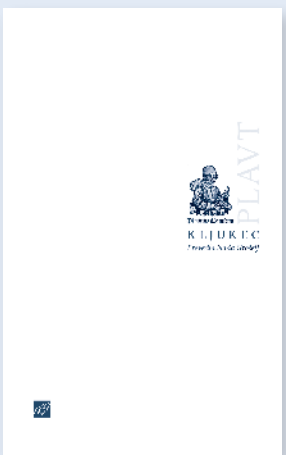
V tisku je knjiga *Rim* avtorja Roberta Hughesa, obsežna umetnostna zgodovina Večnega mesta, ki se imenitno bere in izredno živo, osebno okarakterizira rimske umetnine in stavbe. Kmalu bo šel v tisk tudi prvi zvezek Yeatsa. Trenutno imam v delu zbirko kratkih zgodb ameriškega pisatelja Henryja Jamesa, sledil bo nov prevod *Pike Nogavičke* – pred tem imam hudo tremo, skoraj podobno je, kot bi na novo prevajal Biblijo. Tisti, ki prisegajo na stari prevod, bodo z novim v vsakem primeru nezadovoljni. Za leti 2015 in 2016 sem dogovorjena še za dve zbirki kratke proze, avtorica prve je Patricia Highsmith, avtor druge pa švedski pisatelj Hjalmar Söderberg, ki ga Švedi visoko cenijo. Pa za dve družboslovni knjigi, za prevod izbrane Jesihove poezije, za preostale tri zvezke Yeatsa, za polovico zbirke pesnice Denise Levertov ... Zlasti se veselim prevajanja mladinskega romana iz švedščine, ki sem ga sama predlagala založbi: po svoje je komičen, po svoje pa pretresljiv, ker govori o nasilju med vrstniki v šoli. Dogovarjala sem se še za nekaj manjših prevodov, vendar je to še v zraku, ker je odvisno tudi od subvencij. Skratka, dolgčas ne bo!

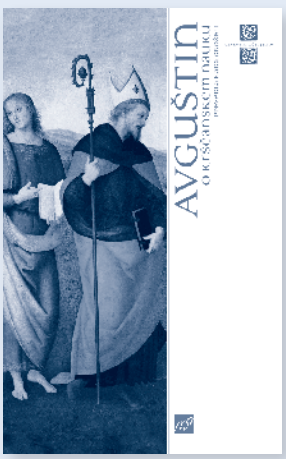
Ne smete pozabiti, da ste dejavna tudi v Društvu književnih prevajalcev.

Pa tudi v Društvu za antične študije, kamor sodi organizacija vsakoletnega, zdaj že lepo uveljavljenega Grošljevega simpozija. Imenuje se po mojem očetu (to je bil predlog članov društva, ne moj), njegov cilj pa je, da bi združeval in povezoval raznovrstne vede prek antičnih tem – na primer prek teme gledališča, živali, astronomije, mitologije, telesne kulture v antiki.

Pogovarjal se je **Ivan Puc**

Prevedla dr. Nada Grošelj

Roald Dahl – Bogdan Gradišnik

Zmotiški župnik

Precej razširjeno govorno motnjo brbotanje ali tahifemijo ima skoraj desetina prebivalcev zaradi motenj med prenosom vidnih simbolov (črk) prek možganskih procesov v govor. Blažje oblike se odkrijejo pozno kot negladko branje, nekakšno zatikanje, ki pa nikakor ni jecljanje. Brbotavcem se pri prostem govorjenju prav nič ne zatika, jecljavcem pa se. Gre za nadpovprečno bistre ljudi, ki potožijo, da jim vrstice besedil med branjem plešejo pred očmi. Tako blažjo obliko učitelji prezrejo in jo ocenijo kot nezainteresiranost za branje. Težje oblike motnje pa se pokažejo tudi pri procesu opismenjevanja z značilnim zamenjavanjem črk, kot sta npr. mali tiskani »d« in mali tiskani »b«, in z drugimi problemi zapisovanja in branja. Pri pisanju odkrita motnja pa se imenuje disleksija, ki se ji po krivici pripisujejo še lastnosti površnost, nemirnost. Gre le za moteni proces zaznavanja simbolov. Strokovnjaki dobro vedo, da ljudje s temi težavami s svojo nadpovprečno bistrostjo nekako obidejo težave in se znajdejo v uglednih poklicih. V življenju pa se srečujejo s komično-tragičnimi dogodivščinami, ko postanejo besede nesmiselne, zlasti pa prostaške in žaljive.

Roald Dahl je opisal zanimivo življenjsko zgodbo brbotavca/disleksika, ki je postal župnik, najbrž anglikanske Cerkve, z nemalo prvin angleškega humorja. Prenos zgodbe v slovenščino, če naj posname vse razsežnosti v angleščini napisane predloge, ne more biti le prevod. (Nekdaj nismo rekli »delo je prevedel v …«, ampak »delo je prestavil v …«). Ta izraz je zelo blizu nalogi, pred katero je stal prevajalec. Bralec se bo prepričal, da je bil Bogdan Gradišnik zahtevni nalogi »več kot kos«.

Nekoč je živel očarljiv in bogaboječ župnik z imenom častiti gospod Roban. Ko je kot mladenič prvič prišel v vasico Zmotiče, da bi začel opravljati svoje dolžnosti, je med pobožnimi farani lep čas vladala popolna zmeda, dostikrat pa tudi skrajna zgroženost.

Pred tem se je zgodilo tole: Huberta Robana je kot dečka mučila precej huda disleksija. Vendar je pod vodstvom Inštituta za disleksijo v Gameljnah in s pomočjo nekaterih izvrstnih učiteljev tako bleščeče napredoval, da je pri osemnajstih že bolj ali manj pravilno pisal in bral, zato je lahko ustregel svojemu hotenju, da bi se izšolal za duhovnika.

Vse je potekalo dobro in ko je Hubert Roban pri sedemindvajsetih postal častiti gospod Roban, je dobil svojo prvo pomembno službo zmotiškega župnika.

Medtem ko se je s staro škodo 1000 mb vozil tja gor proti Zmotičam, se mu je nenadoma posvitalo, da bo prvič v življenju samostojen. Lotevala se ga je živčnost. Ali bo zmožen voditi župnijo? Vedel je, da je prejšnji župnik umrl sredi dela, torej ne bo nikogar, ki bi mu svetoval.

Ko se je nazadnje pripeljal v župnijo, je bil edini človek, ki ga je sprejel, nekam stroga snažilka v srednjih letih; razkazala mu je, kje je kaj v hiši, in jadrno odšla.

Za božjo voljo, je potrto pomislil Hubert Roban, ko je tisto noč ležal na postelji in poskušal spati. Le kako bi mogel biti kos tej službi? Poroke, pogrebi, krsti, nedeljska šola, orglar, cerkovnik, cerkveni odbor in zbor, zvonarji, še zlasti pa grozne pridige. Zvrtelo se mu je. Oblil ga je pot.

In zdaj je jasno, da mu je v nekem čudnem hipu te strašne noči moralo v možganih nekaj klikniti in nekako zbuditi ostanke stare disleksije, ki je dremala tam, kajti ko je naslednje jutro vstal, je bil že pod vplivom, čeprav se tega takrat ni zavedal, zelo posebne bolezni. To ni bila prava disleksija, a je bila očitno nekako povezana s starimi težavami. Prizadevala ga je takole:

Med pogovorom je njegova pamet nezavedno odbrala kako pomembno besedo v stavku in jo obrnila. S tem hočem reči, da si je samodejno zamislil besedo ali vsaj kakšen zlog vzvratno in jo tudi izgovoril tako, ne da bi bil opazil, kaj je naredil. Na primer: *kor* je postal *rok*, *Bog* je postal *Gob*, *duh* je postal *hud* in tako naprej. Ker je te palindrome[1] rad popestril s kakim logogrifom,[2] je bila stvar še zanimivejša. Ponavljam, da se ni zavedal, kaj počenja, torej mu tudi ni moglo priti na misel, da bi moral kar koli popraviti.

Ko je častiti Roban tisto prvo jutro vstal, je na pisalni mizi odkril pisemce, v katerem mu je cerkovnik vljudno priporočil, naj bi se delo v novi župniji začelo z obiskom pri najpremožnejši in najvnetejši podpornici zmotiške cerkve. Iz pripisa je izvedel, da gre za hčer priseljenih staršev, gospodično Suzano Sung. Pred kratkim je v imenu župnije plačala račun za sto novih klečalnikov, vsi so bili polni penaste gume, zelo ugodne za kolena, in cerkovnik je namignil, da bi ta dama, če bi župnik dobro izigral svoje adute, v bližnji prihodnosti lahko bila pripravljena darovati še več.

Zelo dobro, si je rekel častiti Roban, najboljše bo, da se kar takoj spravim h gospodični Sung, in da bi bil obisk videti bolj prijateljski in manj formalen, je sklenil, da bo odložil bubi ovratnik[3] in si nadel navadno obleko.

Odpravil se je peš, kmalu je našel graščino, ki so ji rekli Azil, in pozvonil. Vrata mu je osebno odprla gospodična Sung, visoka in vitka ženska, ravna kakor sveča in z ustnicami, ki so bile podobne rezilu noža.

»Draga gospodična *Anazus Gnus*!« je zaklical častiti Roban. »Jaz sem vaš novi *kinpuž*! Moje ime je *Nabor*, *Trebuh Nabor*.«

Med nogami gospodične Sung se je prikazal črno-bel kužek in zarenčal. Častiti Roban se je sklonil in se mu nasmehnil. »Prijazen *bogček*[4],« je rekel. »Dobri mali *bogček*.«

»Ste mar blazni?« je kriknila gospodična Sung. »Kdo sploh ste in kaj želite?«

»Moje ime je *Trebuh*, gospodična *Gnus*!« je zaklical župnik, iztegovaje dlan. »Vaš novi *kinpuž* sem, novi zmotiški *kinpuž*! Tako mi *Gob* pomagaj!«

Gospodična Sung mu je zaloputnila vrata naravnost v obraz.

Reči so se spreminjale s slabega na slabše. Kmalu so bili vsi Zmotičani prepričani, da je novi župnik silno čudaški. Zabaven in neškodljiv, so menili, a silno in grozno čudaški.

Ob neki priložnosti se je častiti Roban znašel v dvorani, kjer so se vsak teden domoljubno družile krajevne dame in pletle jopice za pomorščake nacionalne mornarice.

»Kako ljubko!« je vzkliknil. »Kako čedne *opice*!« Ljubeznivo je dodal: »*Olgi*, hočem reči dve, vsaka izmed vas vihti!«

Reči so se še zaostrile naslednjo soboto, ko se je častiti Roban sestal s skupinico žensk, da bi jih pripravil za obhajilo pod obema podobama.

»Samo o tem nisem prepričana,« je rekla gospa Purgativa, »ali je treba vino iz keliha dejansko *piti*. In če že, koliko? Mislim, ali naj bo kelih krepko nagnjen ali zadostuje drobcen požirek?«

»Draga dama!« je vzkliknil župnik, »kelih nikakor ne sme biti *ganjen*! Če bi bil *ganjen*, bi hitro presahnil, tako da večina ne bi dobila niti kaplje vina. Le en *cekrižop* torej. Narahlo, en sam *krs*. Ko boste *scale*[5] ob obhajilni mizi, samo narahlo *krsnite*. Razumete, kaj hočem reči?«

Niso razumele in sestanek se je končal z džumbusom. Ampak častiti Roban se je Zmo-

1 Beseda, ki se naprej in nazaj bere enako (npr. potop), ali pa brana nazaj dobi drug pomen (npr. priimek Tepeš postane Šepet).
2 Beseda, ki dobi drug pomen, če kako črko spremeniš, dodaš ali odvzameš (npr. poslanec – *posranec* ali učitelj – *mučitelj* ipd).
3 Kolar, duhovniška srajca z belim ovratnikom
4 Hotel je reči *gobček*.
5 Hotel je reči *stale*.

tičanom zdel preveč prikupen in preblag, da bi mu resneje zamerili. Nikakor niso mogli verjeti, da bi bil lahko namenoma nespodoben. Seveda, nekaj je bilo narobe – vendar nihče ni mogel uganiti kaj.

Potem je prišla prva nedeljska jutranja maša, velika priložnost za krajane in še večja za župnika. Ker je neprenehoma krasil mašo z nadvse nenavadnimi besedami, se je obred sprevrgel v precej smešen dogodek. Te besede niso bile nespodobne in tudi niso dobivale drugih pomenov, razen dvakrat ali trikrat, ko je 'Bog' postal 'Gob'. Prav malo besed ima sploh kak pomen, če jih preberemo nazaj, in ravno zato jo je živčni mladenič odnesel tako poceni. To burkasto mašo prismuknjenih besed je večina vernikov imela za dobrodošel odmik od stare rutine in oguljenih fraz. Zelo zabavno je bilo recimo poslušati, kako je župnik svežil očenaš z recitiranjem »in odpusti nam naše *eglód*, kakor tudi mi odpuščamo svojim *mokínžlod*.« V celoti vzeto je maša potekala dobro. Zmotičani so se strinjali, da jih je razvedrila. Vsi so bili zadovoljni s čudaškim novim župnikom.

Potem pa je zalučal bombo. Ob koncu maše, po podelitvi »blagoslova vsemogočnega *Gobá*«, je stopil naprej, k robu obhajilne mize, in takole spregovoril:

»Dragi farani, za novoprišleca se pač ne spodobi, da bi tako kmalu v nadarbini postavljal pravila; vendar imam vtis, da je treba omeniti vsaj eno stvar. Cesta pred cerkvico je skrajno ozka, in kakor dobro veste, je komaj dovolj prostora, da se dva avtomobila peljeta eden mimo drugega. Zato se mi zdi edino prav prositi člane našega občestva, naj pred mašo ne bi *srali*[6] pred pročeljem cerkve. To ni samo grdo, za nameček je strašno nevarno. Kadar to vsi po vrsti počenjate ob vsej dolžini ceste, vas lahko vsak trenutek zbije mimovozeči avtomobil. Če res ne morete drugače, pa vsaj zavijte na južno stran cerkve, kjer je za ta opravek več kakor dovolj prostora.«

Tišina, ki je pospremila to naznanilo, je spominjala na konec sveta, in nesrečni župnik je odkolovratil iz cerkve, ne da bi se bilo vzdignilo k njemu vsaj eno prijazno oko.

Kaj je narobe, je končno uganil krajevni zdravnik. »Loteva se vas,« je rekel, »zelo redka bolezen z imenom nazajska disleksija, z napadi rednih vrinkov logogrifne logopatije. To je sicer prav vsakdanja reč za želve, ki še svoje ime berejo nazaj in si pravijo *evlež*. Na srečo,« je nadaljeval dobri zdravnik, »obstaja preprosto zdravilo.«

»Povejte mi, katero!« je zaklical župnik. »Oh, prosim vas, povejte mi!«

»Med govorjenjem hodite vzvratno, da bodo zadenjske besede prihajale ven iz vas obrnjene naprej oziroma zasukane naokrog. Preobrnjeni logogrifi pa tudi ne bodo več žaljivi. To pove že zdrava pamet.«

Zdravilo je bilo čudežno. Seveda ni šlo brez težav. Največja je bila, da ubogi fant ni mogel videti, kod hodi, ne da bi gledal čez ramo, to pa je kar naporno. Te težave se je rešil tako, da si je z elastiko pritrdil k čelu vzvratno ogledalce.

Tudi pridige so bile nerodne, a skupnost se je prav kmalu navadila na župnikovo vzvratno kroženje po prižnici. S tem je postopek, ki je navadno dolgočasen, postal prijetno usekan.

Nazadnje se je častiti Hubert Roban tako izuril v zadenjski hoji, da sploh ni več hodil naprej, in vse življenje je ostal čudaško ljubezniv steber zmotiške župnije.

Konec

6 Hotel je reči *stali*.

Uredila Alenka Veber
Uvod in redakcije -jF-

Sebastjan Kristovič

Življenjepis Viktorja E. Frankla

Viktor E. Frankel je ustanovitelj tretje dunajske šole psihoterapije — logoterapije (prva je bila Freudova psihonaliza, druga pa Adlerjeva individualna psihologija). Njegova življenjska pot je bila vse prej kot lahka in gladka. Gre za človeka, ki je preživel tri nacistična taborišča, kjer je izgubil dobesedno vse (kariero, delo, ženo, brata, starše …). Ko se je avgusta leta 1945 vrnil na Dunaj, je tehtal komajda štirideset kilogramov. Kljub temu je postal človek z devetindvajsetimi častnimi doktorati in avtor dvaintridesetih knjig, ki so prevedene v skorajda vse svetovne jezike (v več kot šestindvajset; tudi v kitajščino, japonščino, korejščino in ruščino). Knjiga … trotzdem Ja zum Leben sagen (Kljub vsemu reči življenju da) *je natisnjena v več milijonih izvodov; večkrat je bila izbrana za knjigo leta in je doživela prek petdeset izdaj, že več desetletij je pri vrhu najbolj branih knjig. Prof. dr. F. Hoff je v reviji* Therapiewoche *zapisal celo, da so dela Viktorja Frankla najpomembnejši prispevek k psihoterapiji po Freudu (*Človek pred vprašanjem o smislu, *2005, 238). Frankl je bil mislec, filozof, humanist in teolog. Predvsem pa je bil človek, ki mu je v življenju šlo za človeka. Logoterapevt Jože Ramovš je večkrat omenil, da mu je Anton Trstenjak dejal, da je Frankl edini psiholog, katerega dela bi v celoti z veseljem podpisal.*

V prikazu njegovih pomembnejših življenjskih obdobij in dogodkov se opiramo na avtobiografsko delo Was nicht in meinen Büchern steht, *ki je prvič izšlo leta 1995 na Franklov devetdeseti rojstni dan. V angleščino je delo prevedel Joseph Fabry z ženo Judith* (Viktor Frankl Recollections – An Autobiography). *Odličen poznavalec Frankla in tudi njegov osebni prijatelj v predgovoru pravi, da se nam tukaj odkriva nek drugi Frankl – Frankl kot prerok. Ne kot napovedovalec prihodnosti, ampak v Bibličnem smislu, ko svari pred grozo izgubljenega smisla življenja, notranje praznine ali razočaranosti nad življenjem …*

Rodil se je 26. marca 1905 na Dunaju. Oče Gabriel in mama Elsa, oba Juda, sta bila po značaju zelo različna. Mama se je rodila v pomembni judovski aristokratski družini v Pragi. Nemški pisatelj Oskar Wiener,[1] ki je ovekovečen kot junak v delu *Der Golem* Gustava Meyrinka,[2] je bil njen stric. Iz njene družine pa izvirata še dva izredno pomembna in cenjena judovska moža oziroma rabina, to sta Rashi in Maharal. Rashi, ki je živel v 11. do 12. stoletju (1040—1105), je bil zelo spoštovan razlagalec judovske *Biblije* in *Talmuda*. Po njem se imenuje *Rashijev spis,* ki velja za osrednje delo komentarjev Biblije in Talmuda. Maharal je bil pa izredno pomemben in vpliven judovski visoki rabin — veliki Rabi Löw Prage. Mamo Frankl opisuje kot dobrosrčno, čutno in pobožno ženo. Oče je bil povsem druge nravi. Njegov odnos do življenja in sveta je bil precej »špartanski«. Imel je izreden čut za dolžnost. Bil je zelo načelen človek in tem načelom je bil do konca zvest. Ob petkih zvečer sta s starejšim bratom morala brati molitve v hebrejščini. Zaradi kakih na-

1 Rojen 4. marca 1873 v Pragi in deportiran 20. aprila 1944; bil je poet, pisatelj in založnik.

2 **Rojen 19. januarja 1868 na Dunaju, umrl 4. decembra 1932 v Starnbergu;** avstrijski pisatelj, sodelavec *Simplicissimusa,* avtor fantazijskih novel v stilu E. T. A. Hoffmanna in E. A. Poea. Najbolj znano delo je *Der Golem* (1915).

pak sicer nista bila od očeta kaznovana, sta pa bila zaradi tega prikrajšana za nagrado. Za njega je bil oče vedno utelešena pravičnost. Pravi tudi, da jim je oče vedno dajal občutek varnosti. Frankl piše, da je perfekcionizem podedoval prav po njem in da je karakterno bolj po očetu kot po materi. Rezultati Rorschachovega testa, ki jih je opravil na psihiatrični kliniki v Innsbrucku kažejo na neverjeten razpon med racionalnostjo in globoko čustvenostjo. Psiholog, pri katerem je test opravil, je dejal, da česa takšnega še ni videl, kar kaže na to, da je po čustveni plati bolj podoben materi, po racionalni plati pa bolj očetu. Očetova družina je izhajala iz južne Moravske, ki je bila tedaj del Avstro-Ogrske monarhije. Kot sin revnih staršev zaradi pomanjkanja denarja ni mogel uresničiti sanj, da bi postal zdravnik in je že na začetku moral prekiniti študij medicine. Kasneje se je zaposlil v državni službi in postal celo direktor Ministrstva za socialo. Frankl se očeta spominja kot religioznega človeka vendar z lastno kritično mislijo. Bil je med prvimi »liberalnimi« Judi v Avstriji — v Ameriki so jih pozneje klicali »reformirani Judje«. Očetova »filozofija« pa ni bila samo špartanska, ampak tudi stoična. Ko so z mnogimi drugimi korakali na železniško postajo, od koder so jih odpeljalii v taborišče in je večina ostalih bila v strahu in paniki, jim je oče Gabriel večkrat nasmejan rekel: »Bodimo dobre volje, kajti Bog je blizu.« Nedolgo po prihodu v Theresienstadt je oče zbolel za hudo pljučnico. Bil je ves sestradan, star 81 let in je vedel, da ne bo več dolgo živel. Franklu je uspelo pretihotapiti nekaj morfija, da bi mu vsaj malo olajšal zadnje trenutke. Zatem je sledil kratek dialog:

»Še čutiš bolečine?«

»Ne.«

»Imaš še kakšno željo?«

»Ne.«

»Bi mi še želel kaj povedati?«

»Ne.«.

Poljubil ga je in odšel, vedoč, da ga ne bo videl nikoli več. Očetovo življenjsko pravilo je bilo: Wie Gott will, ich halt´ still (Kar Bog želi, molče sprejemam). Frankl pravi, da je bila njegova pravičnost globoko zakoreninjena v veri v Božjo pravičnost.

Bil je drugi od treh otrok; imel je starejšega brata Walterja in mlajšo sestro Stello. Od vseh treh je bil Viktor najbolj težaven otrok, nenehno je kaj spraševal in že pri treh letih se je odločil, da bo postal zdravnik. Tega je bil oče seveda zelo vesel. Iz tega otroškega obdobja se spominja nekega večera, preden je zaspal, da so ga obšle nepričakovane misli, češ da bo tudi on nekega dne umrl. Vendar ga takrat ni strašila misel na smrt in minljivost, ampak vprašanje, ali morda minljivost in končnost življenja ne uničuje njegovega smisla. Čez čas se je s težavo dokopal do odgovora, da v nekem pogledu smrt sama naredi življenje smiselno. Najpomembnejše se mu je zdelo dognanje, da minljivost življenja nikakor ne more uničiti njegovega smisla, ker ni nič v preteklosti nenadomestljivo izgubljeno. Prav vse je dokončno in nepreklicno shranjeno. Prav preteklost rešuje in ohranja »stvari« pred minljivostjo. Zaradi nenehnega spraševanja vseh naokrog in glasnega razmišljanja so ga že kot majhnega nekateri klicali *Denker* (mislec).

Že od mladih nog je bil Frankl zelo natančen in vztrajen mislec, čeprav so rezultati testa njegovega inteligenčnega količnika povsem povprečni. Do sebe je bil vedno zelo zahteven in ko so ga vprašali, v čem je ključ njegovega uspeha in kako razlaga svojo dovršenost, je odgovoril, da je vedno posvečal enako pozornost tako velikim kot malim stvarem in da je večje naloge opravljal še bolj umirjeno kot manjše. Vedno se je tudi trudil narediti stvari čim prej in ne šele v zadnjem trenutku. Tretje pravilo, ki ga je spremljalo pri njegovem delu, pa je bilo, da je neprijetnim nalogam dal prednost pred prijetnimi. Sčasoma se je tudi naučil, še posebej po izkušnji koncentracijskega taborišča, čim bolj modro »uporabljati« čas. Tako je imel čas za resnično pomembne stvari.

Bil je velik ljubitelj plezanja po gorah. Do njegovega osemdesetega leta je bil to najbolj strasten konjiček. Pravi da je plezanje edini šport, v katerem se starostno pojemanje moči lahko kompenzira z izkušenostjo in tehniko. Po vsaki zaključeni knjigi, ki jo je oddal založniku, je odšel v gore in tam preživel kakšno noč s svojimi najdražjimi. Gore so bile zanj nekakšna puščava, kjer je znova zbral moči za svoje nadaljnje delo. V gorah je tudi sprejemal skorajda vse pomembnejše odločitve. V šali pravi, da so ga nekateri njegovi prijatelji imeli na sumu, da je ta njegova strast do plezanja v tesni povezavi z njegovim interesom za »višinsko psihologijo« (logoterapijo) — tako jo je poimenoval zaradi kontrasta z globinsko psihologijo, ki se poglablja v skrivnostno področje nezavedne dinamike. Njihov sum je dodatno potrdil s še enim »višinskim« dosežkom. Pri sedeminšestdesetih letih se je začel pripravljati na izpit pilota. Nekaj mesecev kasneje je že opravil prvi samstojni polet. Hobi, ki se je skorajda razvil v njegovo poklicno pot, je bil oblikovanje okvirjev

očal. Neko svetovnoznano podjetje se je celo posvetovalo z njim pri oblikovanju novega okvirja. Bil je tudi skladatelj; eno njegovih elegij so javno orkestralno izvajali in njegov tango celo uporabili v nekem televizijskem programu. Ob tem je pa bil tudi veliki zbiratelj kravat, ki so mu bile zelo pri srcu.

Njegovo izobraževanje se je začelo v času prve svetovne vojne; to je bil čas velike revščine. Kot otroci, se spominja, so hodili k bližnjim kmetovalcem prosit kruha ali pa so celo zaradi hude lakote kdaj kaj ukradli z bližnjih njiv. V tem času se je moral vsako jutro zelo zgodaj, preden je šel v šolo, odpraviti v mesto, da se je že ob treh zjutraj postavil v vrsto in držal mesto do pol osme ure, ko je prišla mama in ga zamenjala (vse to zaradi nekaj malega zelenjave). V času med obema vojnama je začel strastno prebirati dela naturalističnih filozofov, kot sta npr. Wilhelm Ostwald in Gustav Theodor Fechner. V srednji šoli je ob svojih obveznostih začel obiskovati še večerne ure uporabne in eksperimentalne psihologije za odrasle,. Spominja se, da je nekega večera okrog polnoči ležal na obrežju in gledal zvezde. Pravi, da je takrat doživel nekakšen »aha efekt«. V njem se je prebudilo prepričanje, da obstaja nekakšno univerzalno načelo homeostaze (celoten *kozmos* teži po ravnovesju). V tem času se je tudi navdušil nad Sigmundom Freudom (tedaj je bila psihoanaliza na Dunaju izredno aktualna), ki ga je naravnost očaral z delom *Jenseits des Lustprinzips* (*Onstran načela ugodja*). Prav to delo ga je privedlo do soočenja s psihoanalizo. Med prvim spoznavanjem psihoanalize sodi tudi študiranje del in poslušanje predavanj Freudovih študentov, kot sta npr. Eduard Hirschmann in Paul Schilder, ki sta imela redna predavanja na *Univerzitetni psihiatrični kliniki Wagner von Jauregg*. V tem času si je Frankl tudi začel dopisovati s Freudom. Pošiljal mu je svoja razmišljanja in dognanja, do katerih je prišel s svojim interdisciplinarnim študijem. Freuda je njegovo razmišljanje zelo zanimalo in mu je tudi na vsako pismo izčrpno odgovoril. (Na žalost korespondenca ni ohranjena, ker je gestapo vse dokumente uničil.) Spominja se, da je nekega dne, ko je sedel na klopi v parku *Prater*, kar je bilo v tistem času njegovo priljubljeno delovno mesto, začel zapisovati razmišljanja z naslovom *Zur Entstehung der mimische Bejahung und Verneinung* (O nastanku mimičnega pritrjevanja in zanikanja). Zaključeno razmišljanje je potem v pismu poslal Freudu. Skorajda šokiran je bil nad Freudovim odgovorom, ker ga je prosil za dovoljenje, da njegovo delo pošlje v objavo reviji *Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse*. Leta 1924 so prispevek objavili kot njegovo prvo strokovno objavo. Svoja razmišljanja je sicer objavljal že prej, ampak v neindeksiranih publikacijah oziroma v dnevnem časopisju. S Freudom se je Frankl osebno srečal samo enkrat v življenju, in še to po naključju, ko je bil še študent. Ko se mu je predstavil, je Freud kot iz topa izstrelil njegov domači naslov. To je bilo že nekaj časa po njunem intenzivnem pisanju, kajti v tem obdobju je bil Frankl že precej pod »vplivom« Alfreda Adlerja. Le-ta je sprejel Franklov drugi znanstveni prispevek z naslovom *Psychoterapie und Weltanschauung* (Psihoterapija in svetovni nazor), ki je bil že leta 1925 objavljen v *Internationale Zeitschrift für Individualpsychologie*. Že v tem času se je njegova želja po tem, da bi postal zdravnik, prelevila v to, da bi postal psihiater. Odločilnega pomena je bilo srečanje z nekim študentom, ki ga je vprašal, ali je že kdaj slišal za Kirkegaarda in njegove znane besede: »Ne obupuj na poti lastne avtentičnosti.« Zatem mu je še dejal, da je nadarjen za psihiatrijo in da naj razvija svoj talent.

V tem času srečevanja s psihoterapijo in psihoanalizo se je tudi začel zanimati za filozofijo, nad katero je bil naravnost fasciniran. Šola je takrat organizirala filozofske delavnice pod vodstvom Edgarja Zielsela. V okviru tega programa je imel (star je bil 15 ali 16 let) predavanje z naslovom *Sinn des Lebens* (Smisel življenja). Že pri teh letih je razvil dve temeljni ideji logoterapije. Prva, da nismo mi tisti, ki bi spraševali po smislu, ampak smo tisti, ki smo vprašani (spraševani). Človek dejansko daje odgovore na vprašanja, ki mu jih postavlja življenje. In na ta vprašanja se lahko odzovemo z določeno odgovornostjo za svojo eksistenco. Druga temeljna ideja se nanaša na končni (zadnji) smisel, ki je nekako zunaj našega dosega. Ta končni smisel je Frankl poimenoval *nadsmisel*. Tega nadsmisla ne moremo vedno razumeti in ga razložiti, ampak lahko vanj samo verujemo. Frankl pravi, da celo moramo verjeti. V bistvu vsi verujemo vanj, četudi na nezavedni ravni.

Tema, s katero se je ukvarjal v znanstvenem prispevku, ki ga je dal objaviti Adler, je bilo mejno področje med psihoterapijo in filozofijo s poudarkom na problemu vrednot, psihologije in smisla. Že takrat se je zavedal nevarnosti psihologizma na področju psihoterapije, kjer je običajno koeksistirala s patologizmom. Tako je kasneje prišel do širšega pojava *redukcionizma*, ki ga je poimenoval nihili-

zem današnjega časa ali dehumanizacija človeka. Naslednje leto po prvi objavi leta 1926 je objavil še en prispevek. V istem letu je bil plenarni predavatelj na *International Congress for Individual Psychology v* Düsseldorf*u*. Ob tej priložnosti je javno predstavil strokovnemu krogu svoja stališča odmika od ortodoksne linije kongresa. Za tem je imel predavanje v Frankfurtu in Berlinu. Še sam je bil začuden nad tem, da je bil kot enaindvajsetleten študent medicine povabljen predavat o smislu življenja *Mladim socialnim delavcem* v Frankfurtu in prav tako v Berlin, kjer je predaval *Združenju za individualno psihologijo*. To je bila njegova prva predavateljska pot. Leta 1927 pa se je začel odnos z Adlerjem krhati.

Velik vtis sta v tem času nanj naredila Rudolf Allers in Oswald Schwarz. Očarala ga nista samo osebnostno, ampak tudi kot strokovnjaka. Pravi, da sta s svojimi idejami nanj naredila trajen vpliv. To sta bila dva prominentna individualna psihologa, ki sta zapustila *Združenje individualnih psihologov*, ker se niso strinjali z njunimi antropološkimi pogledi. Rudolf Allers ga je vzel pod svoje okrilje, kjer je začel delati v njegovem ´laboratoriju za psihologijo smisla´, *Sinnesphysiologishen Laboratorium*. Oswald Schwarz pa je bil ustanovitelj psihosomatske medicine in medicinske antropologije. On mu je čast izkazal s tem, da je napisal predgovor njegovi knjigi, ki bi naj izšla pri založniški hiši Hirzel. Vendar se to nikoli ni zgodilo, ker je Frankla v tem času Adler izključil iz *Združenja individualnih psihologov*. Kasneje (leta 1939) je skrajšana verzija osrednje ideje izšla pri *Schweizerische medizinische Wochenschrift*. V predgovoru je Oswald Schwarz zapisal, da je to delo za zgodovino psihoterapije tako pomembno, kot je bila Kantova *Kritika čistega uma* za filozofijo. Za Frankla so to bili precej težki časi, časi trenj in tudi ponižanj, saj v tem obdobju dejansko ni bilo nikogar, ki bi mu stal ob strani. S hvaležnostjo omenja samo tri: Erwina Wexberga, Rudolfa Dreikursa in Adlerjevo hčer Aleksandro.

Zatem so Fritz Wittels (prvi Freudov biograf), Maximilian Silbermann in Frankl ustanovili *Akademische Verein für medizinische Psychologie* (Akademsko društvo za medicinsko psihologijo). V tem društvu je prvič predaval akademskim slušateljem o logoterapiji. Takrat je uporabljal termin E*xistenzanalyse* (eksistencialna analiza), tj.od leta 1933 naprej. Wolfgang Soucek je prvi logoterapijo razglasil za tretjo dunajsko šolo psihoterapije. Frankl je že leta 1929 koncipiral *tri vrednostne kategorije*, ki so tri možne poti do smiselnega življenja oziroma preventiva bivanjskega vakuuma. Prav tako je že istega leta uporabljal metodo *paradoksne intencije*, čeprav jo je tako poimenoval šele leta 1939.

Po izključitvi iz Adlerjevega *Združenja* je Frankl ustanovil Svetovalni center za mladostnike na Dunaju, nato pa še šest ostalih v drugih mestih. V te centre so prihajali mladi, ki so bili v duševni ali osebnostni stiski. To je bilo prvo leto, ko so zabeležili na Dunaju, da ni bilo med študenti nobenega samomora. Kasneje so zanimanje za tovrstne centre začele kazati tudi druge države in Frankla so odtlej vabili v mnoga mesta predavat. Še preden je Frankl diplomiral, so naredili na kliniki na oddelku za psihoterapijo veliko izjemo: Franklu so pustili delati brez nadzora nadrejenega. Pravi, da se je takrat največ naučil s poslušanjem pacientov. Ob tem pa je moral pozabiti veliko tega, kar se je naučil od psihoanalize in individualne psihologije.

Ko je diplomiral, je začel delati za Otta Pötzla na *Univerzitetni psihiatrični kliniki*, potem pa še dve leti skupaj z Josefom Gerstmannom (prim. Gerstmannov sindrom). Na teh dveh mestih je pridobil veliko izkušenj iz nevrologije. Sledila so štiri leta v bolnišnici za duševne bolnike *Am Steinhof*, kjer je bil vodja suicidološkega oddelka. Delo je bilo izredno odgovorno, saj je na letni ravni odgovarjal za več kot 3.000 oseb. V teh letih je močno izostril svoje diagnostične sposobnosti. V času, ko je delal v *Am Steinhofu,* je razvil teorijo »*corrugator phenomenon*« Gre za uspešen pristop odkrivanja shizofrenije (Frankl ga je prvič predstavil leta 1935 v *Zeitschrift für Neurologie un Psychiatrie* pod naslovom *A Frequent Phenomenon of Shozophrenia*.) Leta 1937 je Frankl odprl svojo zasebno ambulanto kot specialist nevrologije in psihiatrije.

Čez nekaj mesecev je Hitler zavzel Avstrijo. Tako se je njegovo delo končalo. Da ni bil takoj poslan v koncentracijsko taborišče, ga je reševalo to, da je delal v judovski bolnišnici *Rothschild* kot predstojnik oddelka za nevrologijo. A le za nekaj časa. Položaj v Avstriji je bil tedaj grozljiv, na dan je bilo po deset samomorov samo med Judi. Vse svoje moči je takrat usmeril v preprečevanje samomorilnosti. Tudi na tem področju je odigral pionirsko vlogo, kajti večina njegovih kolegov je nasprotovala temu, da bi si prizadevali reševati tiste, ki so samomor že poskušali storiti. V tem času je tudi razvil različne tehnike punktiranja možganov. Nacisti so izdali uredbo, da je treba na vseh duševnih bolnikih izvesti evtanazijo. Dr. Pötzl, vodja dunajske psihiatrične klinike, je pomagal Franklu pri judovskih

bolnikih (zdravil je lahko le-te) tako, da sta skupaj izvedla diagnostično ukano. Shizofrenijo sta ´preimenovala´ v afazijo, melanholijo v vročinski delirij, … Skratka, vse duševne bolezni sta diagnosticirala kot organske bolezni možganov. Ti bolniki so bili potem premeščeni na nevrološke oddelke, kjer so naprej skrbeli zanje. Dr. Pötzl je tako vse judovske paciente pošiljal k Franklu. Zanimivo je to, da je dr. Pötzl sicer na rokavu nosil svastiko, vendar Frankl pravi, da še zdaleč ni bil antisemit. Vsekakor sta oba pokazala herojsko človečnost.

Ta čas si je Frankl tudi urejal vizo, da bi emigriral v Združene države Amerike in tam nadaljeval svoje delo. Malo pred napadom na Pearl Harbor so ga klicali iz ameriškega konzulata, da vizo lahko prevzame. Vendar se je v njem pojavil dvom, ali naj pusti starše tukaj same ali ne, čeprav je vedel, kakšna usoda čaka njih in njega, tj. deportacija vseh Judov v koncentracijsko taborišče. Nekega dne, ko se je vračal domov z dela, se je sam pri sebi spraševal, ali ni to situacija, ko bi človek resnično potreboval nekakšen namig iz nebes. Ko je kasneje prišel domov, je na mizi zagledal kos marmorja. Ko je vprašal očeta, kaj počne ta kamen na mizi, mu je oče odgovoril, da je ta košček pobral iz ruševin sinagoge, ki so jo sežgali in da je to kos marmorja, na katerem je bilo zapisanih *Deset Božjih zapovedi*. Zatem mu je oče še povedal, da je na tem koščku samo ena hebrejska črka (vklesana in pozlačena), ki je okrajšava za eno izmed zapovedi. Seveda je Frankla zanimalo, za katero zapoved gre, in oče mu je razložil: »Spoštuj očeta in mater, da se podaljšajo tvoji dnevi na zemlji, ki ti jih daje GOSPOD, tvoj Bog!« Tako se je Frankl odločil, da ne glede na vse ostane s svojimi starši in pustil, da je viza zapadla.

V bolnišnici, kjer je delal, je tudi spoznal svojo prvo ženo Tilly Grosser, ki je bila tam medicinska sestra. Frankl in Tilly in še nek drugi par so bili zadnji (decembra leta 1941), ki so na Dunaju dobili dovoljenje za poroko. Nacisti so že v tistem času postavili nosečim Judinjam ultimat: ali naredijo splav ali pa jih pošljejo v koncentracijsko taborišče. Tako je bila Tilly prisiljena splaviti. Frankl je temu nerojenemu otroku kasneje posvetil knjigo *The Unheard Cry for Meaning*. Devet mesecev po poroki so njuno življenje in njegovo strokovno kariero nasilno in tragično prekinili. Začeli so se grozoviti časi, čeprav so že takrat bile za Jude zelo težke razmere. Skupaj z ženo, mamo, očetom in bratom je bil deportiran v Theresienstadt (tam je umrl njegov oče). Niti dve leti nista minili, ko je Frankl izvedel, da je na seznamu za »vzhodni transport«. Bolj ali manj jim je bilo jasno, da to pomeni Auschwitz. Čeprav je Frankl ženo goreče prepričeval, da nikakor ne sme zraven, da se ne sme prostovoljno prijaviti, je ona kljub vsemu to storila in to brez njegove vednosti. V trenutku prihoda, ko so začeli ločevati moške in ženske, ji je Frankl z vso resnostjo rekel: »Tilly, ostani živa za vsako ceno. Me slišiš? Za vsako ceno!« Povedati ji je želel, da če bi slučajno prišlo do situacije, da bi ji rešilo življenje, če se prepusti kateremu izmed »šefov«, naj vsekakor to stori. Na ta način ji je dal odvezo od obljube zakonske zvestobe.

Do prihoda v Auschwitz je tudi uspel ohraniti rokopis knjige *Ärztliche Seelsorge* (*Zdravnik in duša*), ki si ga je všil v plašč. Takoj je hotel ohraniti vsaj neko osnovo logoterapije. Že pri samem prihodu pa so se jetniki morali sleči do golega in tako je bil rokopis izgubljen. Ob prihodu v Auschwitz se je na železniški postaji pripetil še drug »zanimiv« dogodek (prvič objavljen vknjigi *Was nicht in meinen Büchern steht,* Česar ni v mojih knjigah*).* Že na železniški postaji je bila selekcija: dr. Joseph Mengele, eden najbolj razvpitih množičnih morilcev v holokavstu, jih je sortiral v dve koloni. V levo kolono je pošiljal jetnike za plinsko celico, v desno kolono pa za delovno taborišče. Frankla je določil za levo kolono, ker pa Frankl na tej strani ni videl nobenega znanca, je za njegovim hrbtom stopil na desno stran, kjer je bilo že nekaj njegovih mlajših kolegov. Sam pravi, da samo Bog ve, od kod je prišla ta ideja in odkod toliko poguma. V Auschwitzu so mu v plinski celici ubili mamo in tudi brat je pustil življenje za bodečo žico tega taborišča smrti. Od tam so Frankla kasneje prepeljali v Kaufering III, od koder so ga ne dolgo zatem transportirali v Türkheim, ki je bila delovna podružnica taborišča Dachau. To je bila njegovo zadnje postajališče grozot druge svetovne vojne. Tukaj je delal kot zdravnik in skrbel za bolnike, ki so zboleli za tifusom. Tudi sam je zbolel za tifusom in je bil, kot pravi, čisto blizu smrti. Preživljal je hude dihalne motnje, še posebej ponoči. Ko je bilo nekega večera še posebej hudo, verjetno bi takrat dejansko umrl, kajti padal je že v delirij, se je odločil, da se odplazi do kakih 100 metrov oddaljene barake. Želel je poiskati pomoč glavnega zdravnika, ki je tudi bil jetnik. Biti zvečer zunaj barak je bilo seveda strogo prepovedano; kazen je bila smrt s streljanjem. Pravi, da je imel izbiro, da se zaduši, ali pa je ustreljen. V času tifusa je tudi začel rekonstruirati izgubljeni rokopis. Tako je samega sebe v

dolgih nočeh obdržal budnega, da je preprečil vaskularni kolaps, če bi zaspal. Sojetnik mu je za štirideseti rojstni dan podaril pisalo in izmaknil nekaj SS-ovskih obrazcev. Na hrbtno stran teh obrazcev je Frankl začel delati zapiske, ki bi mu pomagali obnoviti celotno knjigo.

V Türkheimu je Frankl dočakal osvoboditev. Šele ko se je avgusta leta 1945 vrnil na Dunaj, je izvedel, da so Tilly ubili v Bergen-Belsnu. Tilly je bila umorjena skupaj z 32 tisočimi taboriščniki, tik preden so vkorakali Američani.

Po koncu druge svetovne vojne je postal za naslednjih 25 let predstojnik *Nevrološke poliklinike na Dunaju*. Svoje doživljanje koncentracijskega taborišča je opisal v knjigi *Kljub vsemu reči življenju da*, ki jo je narekoval (samo) devet dni. V tem času je bil dobesedno zakopan v svoje delo. Imel je po tri stenografke hkrati. Njegovo delo je bilo takrat edino, ki ga je držalo pokonci. Po habilitaciji je prevzel *Katedro za nevrologijo in psihiatrijo* na *Univerzi na Dunaju*, kjer je predaval do svoje upokojitve. Zadnjič je predaval leta 1995. Doktoriral je iz medicine in filozofije. Bil je tudi profesor logoterapije na univerzi v San Diegu (*United States International University*) ter prav tako profesor na univerzah na Harvardu, Stanfordu, Dallasu in Pittsburghu. Leta 1950 je začel predsedovati *Avstrijskemu zdravniškemu društvu za psihoterapijo*. Frankla so povabili predavat na več kot dvesto univerz po vsem svetu (samo v Ameriki je imel 92 predavateljskih turnej). V Teksasu je bil celo imenovan za častnega občana.

V življenju se je srečeval s številnimi pomembnimi misleci, npr. z Martinom Heideggrom, Ludwigom Biswangerjem, Karlom Jaspersom in Gabrielom Marcelom. Posebno je cenil znanstvo in pogovore s Heideggrom. Ob neki priložnosti je Heidegger v njegovo knjigo gostov zapisal: »V spomin na obisk in lepo ter informativno jutro«. Bil je tudi na avdienci pri papežu Pavlu VI. Med srečanjem v Baslu s Karlom Jaspersom mu je ta dejal: »Gospod Frankl, poznam vse vaše knjige, ampak tale o koncentracijskem taborišču pa sodi med največje knjige človeštva«.

Tudi njegova druga žena je bila medicinska sestra. Imela sta hčer Gabriele.

Frankl kljub vsem izgubam, grozotam in nepredstavljivi tragiki ni izgubil volje in smisla. Kljub vsemu je svojemu življenju rekel DA. Porok resničnosti svojega »učenja« je on sam, njegovo življenje, ki je teorijo logoterapije najprej dodobra preizkusilo na samem sebi, čeprav ne prostovoljno. Verjetno je prav zato tako prepričljiv. Njegova pot je dozorela v trpljenju, njegova osebnost se je prekalila v neznosnih mukah in razmerah, v katerih se človek srečuje s svojimi zadnjimi mejami, za katere nihče natančno ne ve, kje so. Pravi, da je bil ta čas zanj *experimentum crucis*. Dve temeljni človeški sposobnosti, *samostranscendenca* in *samodistanca*, sta bili v koncentracijskem taborišču preverjeni, dokazani in potrjeni. V govoru, ki ga je imel v spomin na člane *Avstrijskega zdravniškega društva za psihoterapijo* (preminulih med 1938 in 1945) na Dunaju 25. marca 1949, se Frankl sprašuje:

»Kaj je torej človek? Mi smo ga spoznali na način kot ga ni verjetno še nobena generacija pred nami; spoznali smo ga v koncentracijskem taborišču – v taborišču, kjer se je z ljudi odtalilo vse, kar je bilo nebistvenega; kjer je odpadlo vse, s čimer smo ljudje obsedeni: denar – moč – slava – sreča – in kjer je preostalo le tisto, česar človek ne more ´imeti´, torej tisto, kar mora ´biti´. Tisto, kar je ostalo, je bil človek sam, ožgan od bolečine in razžarjen od trpljenja, ki se je pretalil v svoje bistvo, v človeškost (das Menschliche)«.

Človek se resnično najbolj razodene in razgali v trpljenju, ko odpadejo vse maske in vse, kar je nebistvenega. Prav trpljenje je talilnica, kot pravi Frankl, za človeškost. Kakšen človek bo prišel iz nje, je v veliki meri odvisno od njega samega. Tako zaključi:

»Kaj je torej človek? Ponovno sprašujemo. *Človek je bitje, ki vedno znova odloča, kaj je. Bitje, ki v sebi skriva takó zmožnost, da se spusti na raven živali, kot tudi zmožnost, da se povzdigne v svetniško življenje. Človek je bitje, ki je sicer izumilo plinsko celico, a je hkrati tudi bitje, ki je s pokončno držo in z očenašem ali z judovsko molitvijo za umirajoče na ustnicah vkorakalo prav v to plinsko celico«.*

Iz knjige Sebastjan Kristovič: Reči »ne« ukvarjanju s seboj, 2014

Mladoporočenca Fulvia Tomizze

Fulvio Tomizza – Mladoporočenca z ulice Rossetti

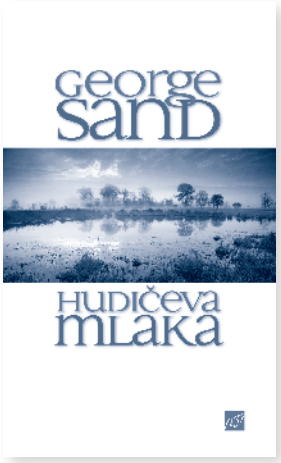
Prevedla Majda Capuder, spremna beseda Miroslav Košuta, Celjska Mohorjeva družba, 2013.

Kot Boris Pahor je tudi Fulvio Tomizza življenjsko in pisateljsko navezan na Trst. Tomizza je po rodu Istran, a po ustvarjalnih nagibih povezan s tržaškim življem in problematiko; podobno kot Pahor je tudi Tomizza živo in občutljivo občutil problem zatiranja slovenskega življa in se s kritično odprtostjo posvečal problematiki, ki je kar trajna in se v njegovih pisateljskih dosežkih razgrne pred bralca v objektivni luči.

Roman *Mladoporočenca z ulice Rossetti* je toliko odprt, kritičen in življenjsko prepričljiv, da je leta 1986 prejel mednarodno nagrado Vilenica. Burno, težko in prizadeto življenje Tomizze je samo po sebi nudilo dovolj snovi za zaznamovano žitje in bitje ob mejni razdeljenosti. Vsa teža pisateljevega zapisovanja temelji na izkušnjah, protislovjih razmer in časa, ki ga ni mogoče obiti. Ob krivici, ki se je Tomizzi zgodila z jugoslovanske strani, pa se mu ni zmanjšal pošten in odprt odnos do slovenskega narodnega vprašanja. Za Triglav film je napisal scenarij *Rdeča zemlja* (*Terra rossa*, 1954). Pomembno je, da je z razumevanjem in naklonjenostjo spremljal težavna narodna vozlišča na Tržaškem, kot je že prej spremljal trpljenje pregnanih italijanskih Istranov, sedaj s posebno, naklonjeno narodno držo do Slovencev. Ko je po romanu *Materada* zaslovel s polnim priznanjem in z romanom *Boljše življenje* dosegel pisateljski vrh, ni nič manjšega zanimanja dosegel z *Mladoporočencema z ulice Rossetti*. Ozadje o jeziku in katoliškem političnem aktivistu Stanku Vuku, poročenem z Danico, sestro ustreljenega Pinka Tomažiča, na svoj način odseva krute, uničujoče razmere za Slovence in tudi naprednjake. Zgodovinsko še vedno nepojasnjen primer umora zakoncev Vuk je vzpodbudni impulz za Tomizzo in njegovo leposlovno soočenje s tedanjo stvarnostjo. Roman je napisal v treh uravnoteženih delih in ustvaril mnogo več kot pričevanje o krutem času in razmerah. S toplino je prepletel roman tako z ljubeznijo kot s trajnim problemom narodnega in osebnega zatiranja v kratki razdalji med življenjem in smrtjo. Drugo, dopolnjeno izdajo *Mladoporočencev z ulice Rossetti* je vzorno na novo prevedla Majda Capuder. Miroslav Košuta je v *Spremni besedi* strnjeno, a pretehtano podal poglavitne sestavine lika Tomizze in njegovega prevedenega romana.

Igor Gedrih

Pripis: Košuta se je dotaknil tudi občutljivih tragičnih prvin prepletenosti konkretnih usod in še živečih likov, ki vznemirjajo še vedno eksplozivno ozračje zaradi bližnje preteklosti Tržaškega. Ni čudno zato, da so se ob izidu prenovljene izdaje romana v tržaških časopisih zvrstile polemike, ki skušajo razplesti skrivnost morilca mladoporočencev in po naključju (?) prisotne tretje žrtve (*Primorski dnevnik* letos v pozni zimi ali zgodnji pomladi). Zavezanost molku in nenavadne skoraj nevidne razlike med izvirnim strokovnim besedilom poznavalskega zgodovinarja in slovenskim prevodom istega besedila kažejo v smislu zarote molka v tisto levo smer, v kateri v tem primeru in neštetih podobnih korenini nepresegljiva razdvojenost Slovencev. A o tem naj se oglase poklicani. Urednici (Polona Mlakar) gre zasluga, da je zaupala pripravo izčrpne spremne besede osebnosti, ki je poznavalec avtorja, njegovega dela, pa tudi tistega, kar ni zapisal, zlasti pa tržaške polpretekle stvarnosti. **(-jF-)**

Literarni oris francoskih podeželskih šeg

George Sand – Hudičeva mlaka

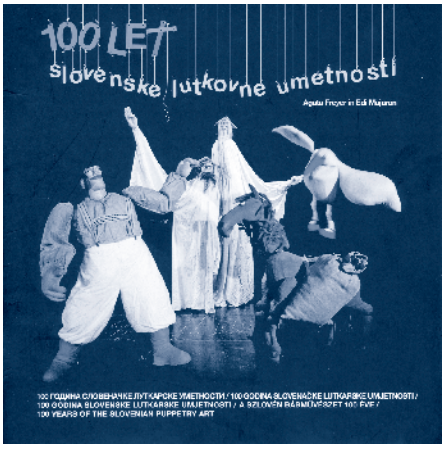
Prevedla Mojca Seliškar, Celjska Mohorjeva družba 2014.

Kratek zapis hoče le opozoriti na tisto leposlovno delo George Sand, ki ga doslej nismo poznali. Francistka in pesnica Mojca Seliškar je poskrbela za slovenski prevod. Čim izrečemo ime George Sand, pomislimo na romantično pisateljico, ki se je spominjamo po pripovednih delih, kot je *Mlada Fadette,* ali pa *Izpovedi mladega dekleta*. Povejmo še, da se kot pisateljica ženska ni mogla v knjigipodpisovati s pravim imenom, ampak z moškim. Amantin Aurore Lucile Dupin, kar je njeno pravo ime, pa zaradi tega ni trpela, zlasti ker so čustveno polne pripo-

vedi sijajno uspevale, tako v Franciji, pa tudi potem v prevodih drugod. Po zgodnji smrti očeta se je navezala na babico in živela blizu Le Chrartre-a, po šolanju v Parizu pa je potem podedovala posestvo. Po zaroki se je preselila v Pariz, da bi uresničila načrtovano pisateljevanje. Posvetila se je pripovedništvu, a pisala tudi članke in drame. Ustvarjala je neutrudno in se s tem uspela celo preživljati. V Parizu se je spoznala z Balzacom, Mussettom, Turgenijevem, komponistom Lisztom itd. Po ločitvi je dolga leta več kot prijateljevala s Fredericom Chopinom. Revolucijo iz let za 1848 je podpirala, se zavzemala za enakopravnost žensk, znana pa je bila tudi po dobrodelnosti. Svobodoljubnega duha je ohranila v delu in pisanju. V spominih *Zgodbe mojega življenja* je ostala odkrita in kritična do sebe in okolja, tedanje stvarnosti.

V okvir njenih kmečkih proznih del spada roman *Hudičeva mlaka*. Združuje romantičen in realističen pristop za oris francoskega podeželja, kot ga je dojemala in spoznavala. Seveda ostajajo v ospredju ljubezenske vezi idealiziranih oseb. Vezi med delavnim in poštenim Germainom in bistro, nežnočutno Marie so navidezno brezupne ob vsej prisrčnosti značajev in hotenj, vse do poroke. Pripovedovalec dogajanj je moškega spola, pač v skladu z normo tedanjega časa, pomembno je le, da je pisateljica znala zvesto prikazati preproste, male osebnosti podeželja s tipologijo podeželskega življenja, čeprav z romantičnim nadihom, a tudi značilno za realizem. Tudi pisateljičin *Dodatek* je značilen, kar nepogrešljiv. Mojca Seliškar se lahko ponaša s skrbnim, natančnim prevodom. Na platnicah knjige je sicer zapisano kar nekaj informacij o George Sand, škoda pa je, da ni založba izrabila odlične priložnosti za študijsko spremno besedo. Knjigi se poznana skrbno uredniško delo (Polona Mlakar).

Igor Gedrih

Lutke - naše, domače

Agata Freyer in Edi Majaron – Sto let slovenske lutkovne umetnosti – Mini teater Ljubljana.

Lutke so umetniška figuracija, povezana z gledališko dejavnostjo, že stoletje navzoče in uprizoritveno živo aktivne. Ob obči gledališki praksi naj bi bilo lutkarstvo le na videz ob strani, dejansko pa živi svoje posebno življenje. Razstava v ljubljanskem Narodnem muzeju prikazuje sto let slovenske lutkarske umetnosti. Večmesečna razstava, trajala bo preko poletja, je izjemno dejanje, saj obiskovalec vidi tako rekoč vse dosegljivo, kot sta to zgledno zbrala in uredila Agata Freyer in Edi Majaron. Tako poznavalcu lutkovne kulture kot vsakemu laiku ob pogledu na izjemno obsežno razstavljeno gradivo postane jasno, da tako obsežne, celovite razstave še ni bilo. Tokrat imamo priložnost, da lutkarstvo na slovenskem podoživimo v vsej raznolikosti, ki fascinira..

Treba se je otresti misli, da so lutkovne predstave samo gledališče za otroke. Žal je predstav za odrasle res malo! Kakor koli že, lutkovna kultura je pri nas navzoča, životvorna, četudi morebiti ne toliko vidna in priznana, kot si dejansko zasluži. Razstava v Narodnem muzeju omogoča, da z izrednim izborom lutk zaslutimo, dojamemo, da je preteklih sto let lutkarstvo s predstavami odigralo vidno umetniško, problemsko in vzgojno vlogo. Seveda, če omenimo le nekatere lutkarje, storimo krivico neimenovanim, a za ilustracijo omenimo vsaj nekatera imena – z dopolnilno mislijo, da celoto stoletne bere lahko obiskovalci podoživljajo samo na skrbno pripravljeni razstavi. Tudi tisti, ki poznajo posamezne lutkarske ustvarjalce, so ob obilici originalnih lutk in slogovni raznolikosti presenečeni, saj jim je spomin ohranil le tiste, ki so se jim tako ali drugače zasidrale v zavest.

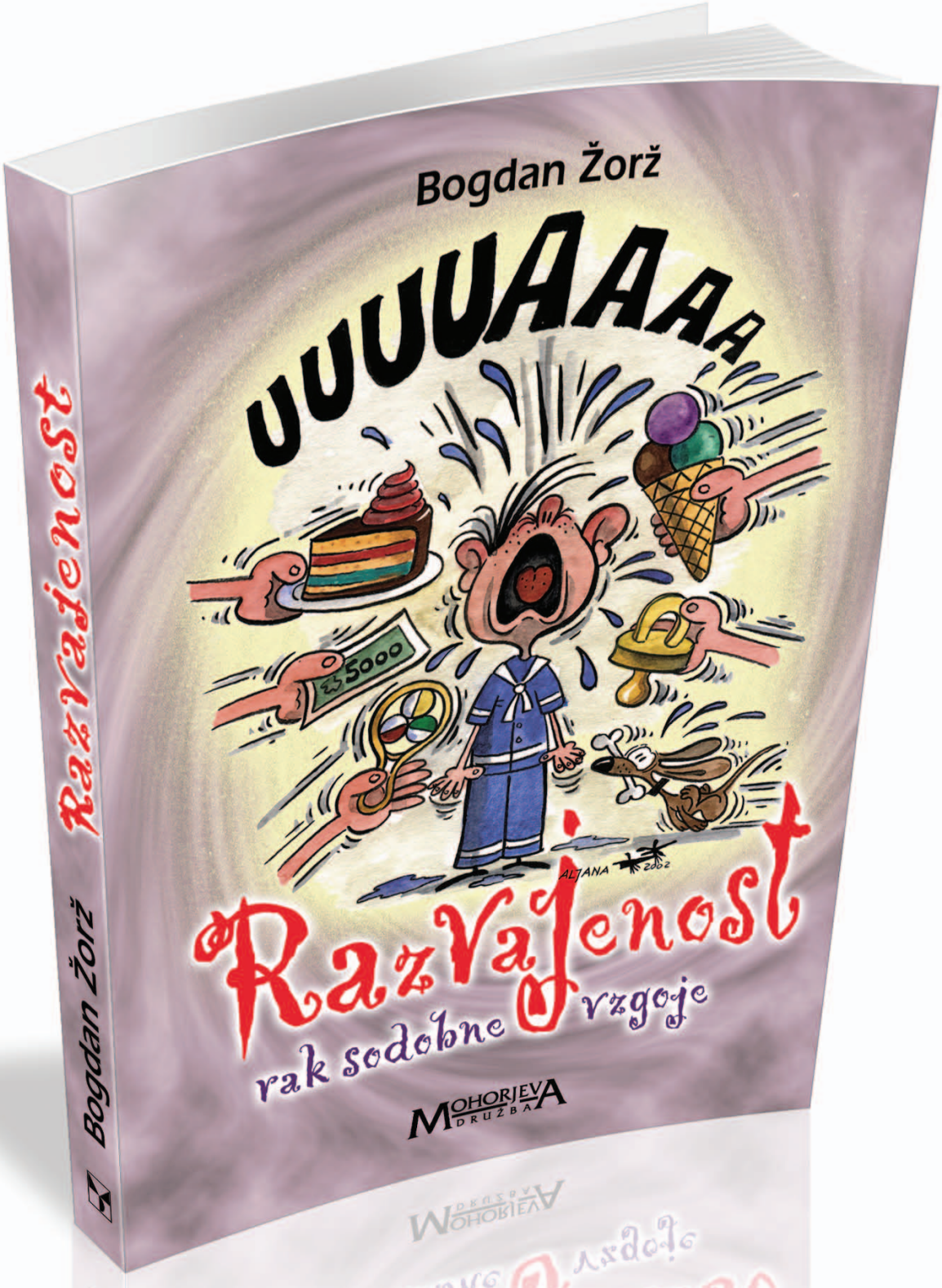
Marsikdo bo imel prvič priložnost videti lutkovno gledališče Milana Klemenčiča (1875-1957), začetnika umetniške izraznosti njegovih dveh miniaturnih odrov in figur, med njim je tudi *Dr. Faust*. Razstava tudi razodene, da so pri oblikovanju lutk sodelovali najvidnejši slovenski umetniki. Omenimo vsaj nekatere: Mara Kralj, Slavko Hočevar, Tone Kralj, France Mihelič, Marlenka Stupica. Seveda ni ustvarjalno sodelovala le »stara« generacija, med »mlajšimi« so: Lidija Osterc, Melita Volk, Kostja Gatnik, Tomaž Kržišnik, Matjaž Schmidt, Marjan Manček, Marija Lucija Stupica, Danijel Demšar, Jože Ciuha, Milan Bizovičar in Jože Tisnikar, Silvan Omerzu, Breda Varl, Barbara Stupica. Med »najmlajšo« generacijo prištevamo Eko Vogelnik, Braneta Solceta, Igorja Cvetka, Alojza Jermana Fojža, Evo Tišar, Andreja Štularja, Sabino Jenko, Jasno Vastl, Gregorja Lorencija. Imena sama po sebi ne povedo dovolj, toda sleherni od njih je samostojen oblikovalec z umetniškim občutkom za lutko in njeno vlogo, značaj, tipiko. Šele konkretni primeri lutk posameznih ustvarjalcev odkrivajo specifiko raznoterih in raznovrstnih lutkovnih dosežkov.

Razstava je dosežek, ki ga ni težko označiti kot izjemnega. Več kot pohvalno je, da je prišlo v Narodnem muzeju do tako celovitega prikaza domačega lutkarstva, saj je šele široko zasnovana razstava omogočila, da širša javnost vidi in spozna vejo umetnosti, ki je – po krivici – manj znana. Obiskovalce pa po njej pospremi razstavni katalog in z nekaterimi fotografijami konkretizira najvidnejše odrske lutkarske dosežke.

Igor Gedrih

1851
Celjska Mohorjeva družba
Prva slovenska založba

1851
Celjska Mohorjeva družba
Prva slovenska založba